

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЮЛІА ЮСИП – ЯКИМОВИЧ

КУЛЬТУРИ ЧЕХІЇ:
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ВИМІР

УЖГОРОД - 2025

Метою навчального посібника **«Культура Чехії: перекладознавчий вимір»** є ознайомити здобувачів **першого/бакалаврського рівня вищої освіти**) освітньої програми «Чеська мова та література» із культурою Чехії як сферою духовного життя суспільства, розвиток її культури - архітектури, образотворчого мистецтва, музики, театрального мистецтва, кінематографії, музики, традицій та національної ментальності, а також формування та вдосконалення у здобувачів навичок перекладу культурних реалій, виконання письмового та усного послідовного перекладу текстів.

Завданням посібника відповідно до вимог освітньої програми підготовки здобувачів **першого/бакалаврського рівня вищої освіти**) є сформувані у здобувачів обсяг знань, необхідний для вивчення культури Чехії з умінням застосовувати його на практиці, розширити світогляд та сприяти формуванню національного типу особистості.

Навчальний посібник **«Культура Чехії: перекладознавчий вимір»** .
Ужгород, 2025 .183 с. призначений для здобувачів ОП "Чеська мова та література" галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації 035.038. «Слов'янські мови та літератури (переклад включно) перша - чеська».

Рецензенти: к.ф.н., доц. Остапець І.Ю.,

к.ф.н., доц. Петріца Н.М.

Обговорено і затверджено на засіданні кафедри словацької

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

30.08.2024 р., протокол №1.

Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

27.09.2024 р., протокол № 1.

OBSAH/3MICT

KAPITOLA 1. ARCHITEKTURA V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	6
1.1. Předrománská architektura	6
1. 2. Románský sloh.....	7
1.2.1. Románská architektura v českých zemích.....	7
1.2.1.1. Gotický sloh.....	9
1.2. 2. Gotika. Periodizace.....	12
1.2. 2. 1. Raná, přemyslovská gotika 13. stol.....	12
1.2. 2. 2. Vrcholná lucemburská gotika.....	13
1.2. 2. 3. Pozdní jagellonská gotika.....	14
1.3.1. Barokní sloh	14
1.3. 1. 2. Raný barok (17. stol.).....	16
1.3. 1. 3. Vrcholný barok (1700-1740).....	16
1.3.2. Klasicistní styl.....	18
1.3. 3. Empírový sloh.....	19
1.4. 1. Renesanční sloh.....	19
1.4. 2. Česká renesance.....	20
1.4. 2. 1. Raná renesance (1492-1538).....	21
1.4. 2. 2. Vrcholná renesance (1538-1580).....	21
1.4. 2. 3. Pozdní renesance (kolem r. 1580 až do Bílé hory).....	23
1.5. 1. Historické slohy 19. století.....	24
1.5. 2. Novobarokní sloh.....	25
1.6. Secesní sloh.....	25
1.7. 1. Český kubismus.....	26
1.7. 2. Funkcionalismus a konstruktivismus.....	27
1.7.5. Poválečná architektura.....	27
1.8. Městské památkové rezervace.....	28

KAPITOLA 2. VÝTVARNÉ UMĚNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	29
2.1.Románský sloh.....	29
2.2. Gotický sloh.....	30
2.3. Renesanční sloh.....	32
2.4.Manýrismus.....	33
2.5.Barokní sloh.....	33
2.6.Rokoko.....	34
2.7. Výtvarné umění 19. století.....	34
2.8.Výtvarné umění na přelomu století.....	36
2.9. Expresionismus a kubismus	37
2.10.Meziválečná generace	38
2.11.Výtvarné umění ve druhé polovině 20.století.....	39
KAPITOLA 3. ČESKÁ FOTOGRAFIE.....	40
KAPITOLA 4. DIVADLO A FILM V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	43
4.1.Divadlo do doby národního obrození.....	43
4.2.Divadlo v době národního obrození.....	43
4.3.České divadlo v 19. století.....	44
4.4.České divadlo na začátku 20.století.....	46
4.5.České divadlo mezi dvěma válkami.....	46
4.6.České divadlo ve druhé polovině 20.století.....	47
4.7. Loutkové divadlo a laterna magika.....	48
4.8.Český film od svého počátku do konce druhé světové války.....	49
4.9. Český film po druhé světové války.....	51
KAPITOLA 5. ČESKÁ HUDBA.....	53
5.1.Česká hudba do doby husitské.....	54
5.2.Česká hudba od doby husitské po období baroka.....	56
5.3.Česká barokní hudba	56
5.4.Česká hudba v 19. století.....	58

5.5.Česká hudba na přelomu 19. a 20.století.....	59
5.6.Hudba 20.století.....	60

SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	62
Питання для підсумкового контролю	93
Зразки завдань для підсумкового контролю (варіанти).....	96
Список рекомендованої літератури.....	172

ДОДАТКИ.....	174
--------------	-----

Варіанти зразків текстів для перекладу з української мови на чеську та з чеської на українську

Варіант 1.....	174
Варіант 2.....	175
Варіант 3.....	176
Варіант 4.....	177
Варіант 5.....	178
Варіант 6.....	179
Варіант 7.....	180
Варіант 8.....	181
Варіант 9	182
Варіант 10.....	183

KAPITOLA 1.

ARCHITEKTURA V ČESKÝCH ZEMÍCH

1.1. PŘEDROMÁNSKÁ ARCHITEKTURA

Na území č. státu se vystřídaly téměř všechny stavitelské slohy, kterými se v Evropě během staletí stavělo. Nejstarší stavební památky jsou předrománské a jejich zbytky byly objeveny na území Velkomoravské říše při archeologických výzkumech. Jde například o základy rotundy a kostela v Mikulčicích nebo základy kostela ve Starém Městě u Uherského Hradiště.

Po vpádu Maďarů (poč. 10. stol.) se přesunulo těžiště českého státu do Čech. Roku 995 přepadli přemyslovci slavníkovské hradiště v Libici nad Cidlinou, příslušníky rodu pobili a hradiště pobořili. Za knížete Václava (921-929) a jeho nástupce Boleslava II. se šíří křesťanství. V r. 973 bylo zřízeno pražské biskupství. Sjedením českých kmenů kolem r. 1000 končí předrománské období v českých zemích. Slovensko je pod nadvládou uherskou. Země se postupně osidluje a Praha se stává důležitým obchodním střediskem. Na venkově se staví hradiště, tvrze, kostely a kláštery. V 10. stol. můžeme hovořit o vlivu karolinské a otónské architektury. Na přelomu tisíciletí přechází naše architektura plynule v architekturu románskou. Z předrománské doby není mnoho zachovaných staveb. Příkladem centrálního chrámu je rotunda sv. Víta na Pražském hradě, postavená z příkazu knížete Václava v letech 926-930 a zbořená v r. 1060. Ústřední prostor byl kruhový, ohraničený osmi pilíři, nesoucími pravděpodobně emporu (tribunu). Z ochozu byly přístupné čtyři apsidy podkovovitého půdorysu. Stavba je asi zmenšeninou kaple v Cáchách. Základy rotundy se zachovaly pod nynějším chrámem Sv. Víta. Z 10. stol. pochází také rotunda v Budči u Prahy a rotunda Sv. Kateřiny ve Znojmě, která byla původně plochostropá. Klenba i slavné malby jejího vnitřku pochází až z r. 1134. Nejvýznamnější a dost zachovalou podélnou stavbou je původně klášterní kostel sv. Jiří na Pražském hradě. Kostel byl budován (na místě staršího z poč. 10. stol.) kolem r. 973. Stavba je trojlodní bazilikou,

budovanou pod saským vlivem (otónská architektura). Má dva chóry, vstup je na boční jižní straně. Pod oběma chóry jsou krypty. Věže nejsou stejně silné (jako i na jiných stavbách), symbolizují Adama a Evu. V r. 1142 vyhořela a byla znovu postavena za abatyše Berty.

1.2. ROMÁNSKÝ SLOH

Románským slohem se stavělo od 10. století do poloviny 13. století. Hlavní památky z této doby jsou rotundy. Nejstarší rotundy, které se zachovaly, najdeme ve Starém Plzenci, na Buděi. Kolem r. 1100 byly postaveny rotunda sv. Martina na Vyšehradě a rotunda svátého Kříže na Starém Městě. Významnými památkami jsou rovněž rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě s monumentálními malbami Přemyslovců a rotunda sv. Jiří na Řípu postavená za knížete Soběslava I. Vedle rotund vyrůstaly i další církevní stavby - kostely. Největším románským kostelem je bazilika sv. Jiří na Pražském hradě. Dalšími vzácnými památkami románského stavitelství jsou kostel sv. Petra v Poříčí nad Sázavou a kostel sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory s pískovcovými plastikami. Špičkovou evropskou architekturu představují kláštery v Doksanech, v Kladrubech a v Želivu. V okolí Staroměstského náměstí nacházíme částečně dochované románské kupecké domy a šlechtické domy, např. dům v Řetězové ulici č. 3. Nejvýznamnější památkou románského období je trojlodní bazilika sv. Jiří na Pražském hradě. Stavba této baziliky byla započata v roce 920 a její dnešní podoba pochází z r. 1142. V jejím interiéru se nacházejí náhrobky sv. Ludmily a přemyslovských knížat Vratislava 1. a Boleslava II.

1.2.1. Románská architektura v českých zemích

1. Bazilikální chrámy.

Bývalá bazilika Sv. Víta na Pražském hradě, postavená na místě předchozí rotundy Sv. Víta knížetem Břetislavem II. v letech 1060-96 a zbořená ve 14. stol. Biskupský kostel byl pojat jako trojlodní dvouchórová plochostropá bazilika otónského typu. Pod chóry byly krypty.

Velké baziliky jsou hlavně rozměrné chrámy klášterní, především cisterciácké a premonstrátské. Jsou to chrámy na Sázavě (dok.r. 1095), Strahov (2.pol.12.stol.), Doksany u Litoměřic (dok. r. 1145), Kladruby u Stříbra a Osek u Duchcova. Na Moravě stály trojlodní baziliky v Rajhradě (11.-12. stol.) v Louce u Znojma (kolem r.1200) a na Velehradě (v letech 1205-40).

Jako příklad venkovských basilikálních kostelů jsou Tismice (kolem r. 1200).

2. Podélné jednolodní chrámy.

Jsou to venkovské kostelíky, které patřily přímo vrchnosti. Šíří se od 11. stol. Tyto chrámy byly vždy emporové. Empora, neboli tribuna, je galerie na západní straně interiéru. Zajímavým příkladem je kostel ve Sv. Jakubu u Kutné Hory (dok.r.

1165) se sochařskou výzdobou. Kostel

v Kyjích u Prahy (kolem r. 1230) je pozoruhodný tím, že má westwerk.

3. Rotundy.

Jsou početnější než venkovské kostely a sloužily jako knížecí kaple. Mají válcovou loď s připojenou apsidou. Lucerny se u nich vyskytují až na přelomu 11. a 12. stol.

Ze 12. stol. pochází všechny tři pražské rotundy: Sv. Martina na Vyšehradě, Sv.

Kříže v ul. Karoliny Světlé a Sv. Longina na Rybníčku. Podobné jsou rotundy ve

Starém Plzenci, v Týnci nad Sázavou, v Č. Třebové, v Plavči na jižní Moravě.

Známa je rotunda Sv. Jiří na Řípu (dok. r. 1126). Pozdní je rotunda v Holubicích u

Prahy (dok. r. 1225). Zvláštní typem je kostel v Řeznovicích u Ivančic

(2.pol.12.stol.) Jeho čtvercové jádro přechází do osmiboké lucerny a v přízemí je

obklopeno třemi apsidami. Od rotund je třeba odlišit karnery, které jsou kaplemi

hřbitovními. Na rozdíl od rotund jsou podsklepeny a spodní prostor slouží jako

kostnice.

4. Světská architektura

Přechodem mezi tvorbou sakrální a profánní jsou kláštery. Raně středověký klášter

má jako základ většinou trojlodní basiliku. K ní přiléhá čtvercový rajský dvůr

(atrium) s křížovou chodbou (ambitem). Kolem dvora jsou klausury, kuchyně,

refektář, kapitulní síň, dormitář.

Románský hrad je obydlená pevnost. Slouží jako centrum správní a mocenské, k ochraně cest a vybírání mýt. Hrad donjonový má jednu hranolovou věž, která slučuje funkci obrannou a obytnou. U nás je takto budován náš nejstarší hrad Přimda u Tachova (první pol. 12. stol.). Francouzský donjonový typ je u nás zastoupen biskupským hradem v Roudnici (kolem r. 1200).

V raném středověku neměli němečtí panovníci pevná sídla. Jejich hospodářskými, správními a rezidenčními středisky byly falce. Na nich vždy určitý čas pobývali a po spotřebování tamějších zásob táhli na falc jinou.

K falcím se zpravidla přidružovaly patrové kaple. Takto je také budován palác falce v Chebu (konec 12. stol.), kdy Cheb ještě nenáležel k českým zemím.

V některých městech se zachovaly obytné věže pevnostního charakteru. Byly budovány pod vlivem současných hradů. Příklady jsou v Trevíru, Řezně nebo v Bologni a v S. Gimignanu. Důležitější jsou kupecké domy v Kolíně n/R (do 2. sv. války), Amiens, v Cluny. U nás máme asi 50 románských domů v Praze, které jsou dnes v úrovni pod terénem (2. pol. 12. stol.) . Z bezpečnostních důvodů býval vstup

ve dvoře a přízemí ponecháno bez oken. Honosný byl kapitulní dům v Olomouci (kolem r. 1200).

1. 2. 1. GOTICKÝ SLOH

Stavělo se jím od poloviny 13. století do konce 15. století. Gotická architektura se rozvíjela ve třech fázích: raná gotika (druhá polovina 13. století), vrcholná gotika (14. století) a pozdní gotika (druhá polovina 15. století i později).

První gotické stavby vznikaly pod vlivem západoevropských vzorů. Zřejmě nejstarší gotickou architektonickou památkou na našem území je první patro kaple sv. Erharda a sv. Uršuly v Chebu. Cheb ale v době vzniku této kaple ještě nepatřil k českému státu. Nej významnější památkou české rané gotiky je Anežský klášter založený sv. Anežkou r. 1233, který nyní po rozsáhlé rekonstrukci slouží jako obrazárna Národní galerie. Mezi důležité raně gotické stavby patří také Staronová synagoga postavená na konci 13. století obyvateli pražského ghetta. Synagoga

patří k nejstarším Zachovalým synagogám v Evropě. Ze stejného období pocházejí dále klášterní kostel v Tišnově, farní kostely v Jihlavě, Písku a Kouřimi a kláštery ve Vyšším Brodu a Zlaté Koruně v jižních Čechách. Ukázkou světské rané gotiky jsou hrady Křivoklát, Zvíkov a Bezděz.

Na začátku 14. století významně ovlivnil české gotické stavitelství poslední pražský biskup Jan IV. z Dražic (1301-1344), kteří inicioval stavbu biskupského paláce na Malé Straně, kostela sv. Jiljí na Starém Městě a stavbu kláštera a mostu v Roudnici nad Labem.

Vrcholná gotika je spojena hlavně se jmény dvou významných stavitelů Matyáše z Arrasu a Petra Parléře. První z nich, Francouz Matyáš z Arrasu (zemř. 1352), byl povolán do Prahy císařem Karlem IV., aby provedl gotickou přestavbu chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Prvky jeho architektury nacházíme také v katedrále sv. Bartoloměje v Plzni a v kapitulní síni Sázavského kláštera. Po Matyášově smrti pokračoval ve stavbě chrámu sv. Víta jeho nástupce Petr Parlér (zemř. 1399), pocházející z Gmtindu. Kromě celoživotní práce na katedrále se Petr Parlér podílel na dalších významných stavbách své doby, jako byly kostel Všech svátých na Pražském hradě, chrám Panny Marie před Týnem, kostel sv. Bartoloměje v Kolíně, Parlér stavěl i světské stavby, navrhl například stavbu Karlova mostu v Praze, Staroměstskou mosteckou věž nebo hrad Karlštejn. Z dalších památek vrcholné gotiky na území Prahy, které nebyly bezprostředně ovlivněny oběma staviteli, jmenujme například Betlémskou kapli, klášter na Slovanech, dále nejstarší zachovalou univerzitní budovu na evropském kontinentě - Karolinum - nebo Staroměstskou radnici. Z mimopražských staveb si pozornost zaslouží Vlašský dvůr a kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, kostel sv. Jiljí v Třeboni, hrady Kokořín, Kost a Točnick.

První významnou pozdně gotickou památkou byla Prašná brána. Na její stavbě se podíleli dva stavitelé Václav ze Žlutic a Matěj Rejsek z Prostějova. Matěj Rejsek (1445-1506) potom působil jako architekt v Kutné Hoře, kde stavěl chrám sv. Barbory, jehož základy byly položeny už ve 14. století synem Petra Parléra, Janem Parlěrem. Vystavěl také jeden z nejhezčích patricijských domů ve městě -

Kamenný dům. Největší architektonickou osobností pozdní gotiky byl Benedikt Ried (zv. Rcjt, 1454-1534). Jeho hlavním působištěm byl Pražský hrad, kde zdokonalil opevnění a přestavěl královský palác. Nej významnějším jeho dílem je Vladislavský sál, kde použil slavné křížové klenby. Podílel se rovněž na dostavbě chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře a stavbě kostela sv. Mikuláše v Lounech.

Z české církevní architektury si pozdní gotika uchovala dominantní postavení ještě na konci 15. a po celé 16. století. V této době vznikly například kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě, kostel sv. Mořice v Olomouci nebo kostel sv. Jakuba v Brně. Pozdně gotická architektonická koncepce se uplatnila i při stavbě hradů Blatná, Rabí nebo Kunětická Hora v Cechách, Helfstejn a Perštejn na Moravě. V pozdně gotické době dostaly rovněž svou dnešní podobu radnice v Olomouci a v Brně. Pozdně gotické měšťanské stavby nacházíme kromě Prahy, Brna, Olomouce také v Plzni, Táboře, Českém Krumlově. Prachaticích, Jindřichově Hradci, Dačicích a Slavonicích.

Nejslavnější pražský chrám i architektonické dílo v českých zemích - chrám sv. Víta - byl založen už v době sv. Václava. Později byl přestavěn za Vratislava 1. Jeho gotická podoba pochází ze 14. století (viz výše). Zcela dokončen byl až v roce 1929. Dokončovali jej architekti Josef Mocker (1835-1899) a Kamil Hilbert (1869-1933). V katedrále je mnoho památek: např. hrobky českých knížat a králů, náhrobky\ chrámová okna, kaple sv. Václava, mozaika Poslední soud či největší česky zvon *Zikmund*.

Nejvyšší věž má kostel sv. Bartoloměje na náměstí Republiky v Plzni. Jeho věž je vysoká 103 m a poskytuje krásný rozhled po celém městě. Stejně vysoký obytný dům by měl 33 poschodí. Na stavbě věže můžeme pozorovat všechna tři vývojová období gotiky.

Mostecký pozdně gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie, postavený v letech 1517-1549, byl v roce 1975 přemístěn kvůli těžbě hnědého uhlí z původního místa o 841 m. Celý objekt o hmotnosti 10 000 tun a rozměrech 60 x 30 m byl nejprve vyzdvižen na 58 podvozků a pak rychlostí 2,16 cm za minutu byl po 646 hodinách dopravěn?: na své dnešní stanoviště.

Nejstarší zachovaný gotický kamenný most se jmenuje Jelení a nachází se v Písku. Byl postaven ze žulových kvádrů ve druhé polovině 13. století.

1.2.2. GOTIKA. PERIODIZACE:

1. raná, přemyslovská gotika 13. stol.
2. vrcholná, lucemburská gotika 14. stol.
3. pozdní, jagellonská gotika 15. stol.

Raná, přemyslovská Čechy a Morava

Periodizace: 1. raná, přemyslovská gotika 13. stol.

2. vrcholná, lucemburská gotika 14. stol.
3. pozdní, jagellonská gotika 15. stol.

1.2.2.1. Raná, přemyslovská gotika 13. stol.

Počátky gotiky spadají do období krále Václava I. (1230-1253).

R. 1232 založení Havelského města v Praze, před r. 1234 založení prvního českého františkánského kláštera v Praze (Sv. Anežka – králova sestra a přítelkyně Sv. Kláry) R. 1240-60 benediktýnský kostel Sv. Prokopa v Třebíči (přechodný románsko-gotický sloh). Cisterciácké hutě vybudovaly raně gotický klášter v Předklášteří u Tišnova, v Oseku (kapitulní síň r. 1240), Velehrad (křížová chodba před r. 1250), Plasy (patrová královská kaple). Cisterciáci stavěli chrámy bez věží, s pravoúhlým závěrem, bez vnějšího opěrného systému, potlačovali snahu po odhmotnění a vertikalitě.

Za Přemysla Otakara II. (vládl 1253-1278) stála v čele uměleckého vývoje Jihlava, tehdy nejbohatší město v Čechách, díky stříbrným dolům. Cisterciácký sloh poznamenal minoritský (nejstarší klenutá mendikantská /žebравé řády/ basilika ve Střední Evropě) a dominikánský (síňové trojlodí) i kostel farní. Cisterciácká huť postavila královské hrady Zvíkov i Písek, cisterciácké kláštery Vyšší Brod (založil Vok z Rožmberka r. 1259) a Zlatá Koruna (založil Přemysl Otakar II. r. 1263), královské hrady Křivoklát, Bezděz, Špilberk, šlechtický hrad Jindřichův Hradec a biskupský Horšovský Týn.

Za Václava II. (1283-1305) postavili cisterciáci zbraslavský klášter (pětilodní basilika zničená husity), sedlecký chrám u Kutné Hory.

Z městských kostelů je důležitý Sv. Bartoloměj v Kolíně (síňové trojlodí) a staronová synagoga v Praze (nejstarší zachovaná synagoga ve Střední Evropě z konce 13. stol.).

Anton Pilgram vytvořil v Brně portál radnice a kazatelnu ve Sv. Štěpánu ve Vídni. 13. stol. Počátky gotiky spadají do období krále Václava I. (1230-1253). R. 1232 založení Havelského města v Praze, před r. 1234 založení prvního českého františkánského kláštera v Praze (Sv. Anežka – králova sestra a přítelkyně Sv. Kláry).

Roku 1240-60 benediktýnský kostel Sv. Prokopa v Třebíči (přechodný románsko-gotický sloh). V Cisterciácké hutě vybudovaly raně gotický klášter v Předklášteří u Tišnova, v Oseku (kapitulní síň r. 1240), Velehrad (křížová chodba před r. 1250), Plasy (patrová královská kaple). Cisterciáci stavěli chrámy bez věží, s pravoúhlým závěrem, bez vnějšího opěrného systému, potlačovali snahu po odhmotnění a vertikalitě.

1.2.2. 2. Vrcholná lucemburská gotika

Její rozkvět nastal za vlády císaře Karla IV. (1346-1378)

1344 pražské arcibiskupství,

1348 pražská univerzita,

1356 Zlatá bula – první říšská ústava.

1348 založil Karel IV. Nové Město pražské (největší město po Římu) Začal stavět první gotickou katedrálu francouzského typu, chrám Sv. Víta – *Matyáš z Arrasu*. Postavil osm kaplí do výše triforia. Po jeho smrti (r. 1352) dokončil Petr Parléř chór se svatováclavskou kaplí, postavil Zlatou bránu a navrhl jižní věž. V chóru je síťová klenba. Arrasova huť postavila kostel na Karlově (gotická centrála po vzoru kaple v Cáchách), v Emauzích, na Sázavě (v obou obnovena slovanská liturgie – Evangelium Sv. Prokopa v Remeši).

Parléřova huť postavila kapli Vřech svatých (Pražský hrad, přestavěna po požáru 1541),

- kamenný most (Karlův),
- staroměstskou mosteckou věž,
- katedrální chóry Sv. Bartoloměje v Kolíně a Sv. Barbory v Kutné Hoře,
- po vypuknutí husitských nepokojů dóm Sv. Štěpána ve Vídni
- a dóm Sv. Alžběty v Kořících.

Karel IV. založil Karlštejn k ochraně řířských korunovačních klenotů, k reprezentaci a k odpočinku (kaple Sv. Kříže s obrazy Mistra Theodorika).

Lucemburská gotika vyvrcholila za Václava IV. (1378-1419) intimností, kultivovaností, ornamentální zdobností (arkýře Staroměstské radnice a Karolina v Praze, hrad Točník). Úsilí po jednotném, harmonickém a vyváženém prostoru (krásný sloh). Jihočeské dvoulovní chrámy (Miličín, Třeboň, Bavorov, Sv. Vít v Soběslavi). Síťové klenby, ovlivněné chórem Sv. Víta v Praze (Sv. Jiljí v Milevsku, Český Krumlov).

1.2. 2. 3. Pozdní jagellonská gotika

Matěj Rejsek z Prostějova (1445-1506) navázal na parléřovskou tradici. Dílem je Prašná brána v Praze, Sv. Barbora v Kutné Hoře (hvězdová klenba chóru r. 1499), kařna v Kutné Hoře.

Benedikt Rejt (1454-1535) vytvořil Vladislavský sál (1487-1502), největší sál bez podpěry ve Střední Evropě (62x16x13m), kroužená klenba (renesanční okna a portály). Připojil jezdecké schodiště (klenba s přesekávanými žebry) a Ludvíkovo křídlo na jižní straně paláce. V Kutné Hoře dokončil chrám Sv. Barbory (síňové trojlodí, kroužená klenba, stanová střecha).

1. 3.1. BAROKNÍ SLOH

Je to především sloh doby pobělohorské, stavělo se jím od začátku 17. století do poloviny 18. století. Největší církevní barokní stavbou u nás byl areál jezuitské koleje a s ní spojených kostelů na Starém MČstě pražském (Klementinum).

Architektem Klementina byl Ital Carlo Lurago, který projektoval i jezuitské koleje v Klatovech, Hradci Králové. Dalším významným italským barokním architektem, který u nás působil, byl Francesco Carrati. Projektoval Černínský palác (dnes Ministerstvo zahraničních věcí) na Hradčanech a zámek v Roudnici nad Labem. Francouz Jean-Baptiste Mathcy navrhl a stavěl zámek Šternberků v Tróji u Prahy.

Nejvýznamnějšími domácími barokními architekty byli *Jan Blažej Santini-Aichel* (1677-1723), *Kryštof* (1655-1722) a *Kilián Ignác* (1689-1751) *Dienzenhoferové*, *František Maxmilián Kaňka* (1674-1766).

Santini je tvůrcem zvláštního typu barokní architektury tzv. barokní gotiky. Jeho nejvýznamnější stavby jsou klášterní chrámy v Sedlci u Kutné Hory a v Kladrubech. Do seznamu památek UNESCO byl zapsán jím postavený poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Zďáru nad Sázavou, postavený v letech 1719-1722. Santini projektoval i světské stavby, například Thunovský a Šternberský palác v Praze.

Starší z Dienzenhoferů se podílel na výstavbě kláštera sv. Markéty v Břevnově, kláštera v Teplé u Mariánských Lázní a spolu se svým synem začal stavět nejkrásnější kostel pražského baroka, kostel sv. Mikuláše na Malé Straně. Mladší stavitel je mimo jiné autorem kostela sv. Jana Nepomuckého na Skalce na Novém Městě pražském, kostela sv. Maří Magdaleny v Karlových Varech, stavěl také klášter benediktinů v Broumově a Invalidovnu v Karlině. Kaňka je architektem kostela sv. Klimenta v Praze a podílel se na dostavbě zámku na Zbraslavi. Po celou dobu baroka byly preferovány církevní stavby. Nejhezčí kostely byly stavěny na katolických poutních místech - Svatý Kopeček u Olomouce, Svatá Hora u Příbrami, kostel Panny Marie ve Staré Boleslavi, kostel sv. Trojice v Trhových Svinách. Byly zbudovány i rozsáhlé církevní rezidence - Arcibiskupský palác v Praze a biskupský palác v Kroměříži. Šlechta si stavěla nákladné paláce v Praze (Lobkovický, Valdštejnský, Morzinský, Thunovský, Clam-Gallasův) a nádherné zámky na venkově (Mnichovo Hradiště, Slavkov u Brna, Veltrusy, Chlumeck nad Cidlinou). Pro baroko je charakteristické zasazení stavby do okolí a bohatá sochařská výzdoba (Kuks). Je to období největšího stavebního rozvoje u nás, právě

barokní stavby nacházíme v českých městech a vesnicích nejčastěji. Nejsou to jenom zámky a kostely, ale i sochy, křížové cesty, kapličky, mariánské sloupy.

Baroko se v 18. století proměnilo na svérázný styl lidové architektury nazývaný *lidové baroko*. Významné památky tohoto lidového baroka nacházíme například na Soběslavsku v jižních Čechách.

1.3.1.2. Raný barok (17. stol.)

Valdštejnský palác na Malé Straně (1623-1630) projektoval architekt Spezza. K baroknímu paláci patří: velký sál, kaple, sala terrena, zahrada s fontánou, voliéra s grottami, jízdárna, konírna a hospodářské budovy.

Klementinum (1653-1660) je jezuitská kolej na Starém Městě.

Architektem byl *Carlo Lurago*. Postavil Sv. Salvátora (1653-1659).

Černínský palác (1669-1692) navrhl Caratti, dostavěl Kaňka v 18. stol. Je to nejmohutnější pražský palác s vysokým sloupovým řádem v průčelí.

Křížovnický kostel Sv. Františka Serafinského postavil architekt Mathey (1630-1696). Další jeho stavbou je zámek Troja (1678-1696). Uvedl do Čech typ trojkřídlého zámku s ústředním hlavním sálem prostupujícím dvě patra.

1.3.1.2. Vrcholný barok (1700-1740)

Kryštof Dientzenhofer (1655-1722) tvořil průniky elipsoidů, rytmicky vlnil plochy konvexně a konkávně. Postavil průčelí a loď chrámu Sv. Mikuláše na Malé Straně (1702-1711) a klášterní kostel Sv. Markéty v Břevnově (1708-1712).

Giovanni Battista Alliprandi (1665-1720) přinesl do Čech podněty vídeňské architektury (Fischer z Erlachu). Jeho dílem je kostel Nejsvětější Trojice v Kuksu (1707) a zámek Liblice (1699-1706).

Jan Blažej Santini Aichl (1677-1723) byl první architekt jako takový (stavby jenom navrhoval). Po husitských válkách a válce třicetileté obnovoval pobožené gotické kostely a kláštery v barokním slohu –barokní gotika. Zbraslav - budova konventu cisterciáckého kláštera (1703).

Klášter Sedlec u Kutné Hory – starobylost akcentoval zachováním původní podoby. Kaple Sv. Anny v Panenských Břežanech (1705-1709) – výletní sídlo

pražských benediktýnek. Kladruby u Stříbra (1711-1726) – oprava a přestavba benediktýnského kláštera. Kostel Sv. Václava ve Zvoli (1713-1717) – Sv. Václava připomíná čapka nad křížením. Želiv - není to obnova, ale dostavba nové části. Orientace na zásadní význam světla. Křtiny (vysvěceny až r. 1771), je to mariánské poutní místo, jeden z vrcholů Santiniho tvorby. Zámek Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou (1721-1723) – paprskovitá centrála. Rajhradský klášter (1722 -1730) – tři na sebe navazující centrály. Hra přirozeného světla. Poutní kostel Sv. Jana Nepomuckého ve Žďáru nad Sázavou (vysvěcen r. 1722)

Kilián Ignác Dietzenhofer (1689-1751) byl synem Kryštofa. V jeho díle vrcholil radikální barok. Letohrádek Amerika na Novém Městě (1717-1720) – první samostatná práce v Praze. Pracoval pro církevní řády. Jeho kostely najdeme po celých Čechách:

Kostel Sv. Jana Nepomuckého na Skalce v Praze.

Kostel Sv. Mikuláše na Starém Městě (Staroměstské náměstí).

Kostel Sv. Mikuláše na Malé Straně – postavil kněžiště a kupoli (1737-1752).

Kostel Sv. Máří Magdaleny v Karlových Varech (1732-1736).

František Maxmilián Kaňka (1674-1766) dával přednost klidnějšímu výrazu a půvabné štukové dekoraci stěn. Nejžádanější a nejlépe placený pražský architekt. dostavba Černínského paláce v Praze (po r.1717) dostavba Klementina (1721-1726): astronomická věž a zrcadlová kaple

kostel Sv. Klimenta v Praze (1711-1715) pro jezuity.

Anselmo Lurago (1701-1765) reprezentuje přechodné období od vrcholného baroku k pozdnímu baroku a rokoku. Pod jeho vedením byla v letech 1753-1765 provedena klasicistní přestavba Pražského hradu. Zvonice u Sv. Mikuláše na Malé Straně r. 1755.

Fischer z Erlachu projektoval Clam-Gallasův palác v Praze, hlavní průčelí zámeckého kostela Sv. Trojice ve Vranově, kašnu Parnas na Zelném trhu v Brně.

Lucas von Hildebrandt - kostel Povýšení Sv.Kříže v Židlochovicích, kostel v Jablonném v Podještědí a plán kláštera v Louce u Znojma.

1. 3.2. KLASICISTNÍ STYL

Začíná v 70. letech 18. století a vrcholí na počátku 19. století. V klasicistním stylu jsou postavena lázeňská města - Teplice, Mariánské a Františkovy Lázně. Za nejkrásnější klasicistní stavbu v Praze je považováno Nosticovo divadlo, dnes nazývané Stavovské, od stavitele A. Haffeneckera z roku 1783. V klasicistním slohu je postavena rovněž Bertramka, kde bydlel během svého pobytu v Praze W. A. Mozart. V období klasicismu přestává být základní stavební jednotkou kostel, ale stavějí se hlavně praktické stavby, nájemní domy, školy, nemocnice. V této době byly vybudovány také vojenské pevnosti v Terezíně a Josefově.

Klasicismus je prvním příkladem historismu, to znamená napodobování starých uměleckých slohů, vzniklých v jiné době a pro jinou společnost.

Francie se stala vedoucí zemí klasicismu. Tento směr se tam uplatňoval již v období baroka. Klasicismus je slohem Ludvíka XVI. (1774-1793). Období Napoleonova císařství (1804-1815) se nazývá EMPÍR.

Nejvýznamnějším dílem francouzského klasicismu 2. pol. 18. stol. je *Panteon* architekta Soufflota (1713-1780). Je Slavínem k počtě velkých mužů Francie (J.J.Rousseau, Voltaire, Hugo, Zola.).

Chrám La Madeleine (Maří Magdalény) byl započat r. 1764, dokončen 1808. Vendomský sloup připomíná vítězství u Slavkova. Napodobuje Trajánův sloup z Říma. Byl odlitý z děl ukořistěných ve vítězné bitvě a reliéfy znázorňují tažení z r. 1805. Triumfální oblouky jsou na náměstí Etoile a (Vítězný) Carroussel v Louvre.

První klasicistickou stavbou v Čechách bylo Stavovské (dříve Nosticovo) divadlo v Praze od architekta Haffeneckera z let 1781-1783.

Nejvýznamnější pražskou stavbou je bývalá celnice, dům u Hybernů, přestavěný r. 1808 – 1811 ze zrušeného kostela architektem FISCHEREM.

1.3. 3. Empírový sloh

Objevuje se na začátku 19. století a trvá zhruba do 40. let 19. stol., navazuje na klasicismus. Je to především měšťanský sloh. Jako novinka se objevuje městský nájemný dům. Za první je považován Platýz v Praze. V empírovém slohu se staví veřejné lázně, divadla, ale i první nádraží a továrny. Nejkrásnější empírovou stavbou je zámek Kačina u Kutné Hory, který byl postaven v letech 1802-1822. Uvnitř se dnes nachází Zemědělské muzeum. U zámku je anglický park. Na Moravě byly zřizovány přírodní parky se zahradami u zámků v Lednici, Valticích, Boskovicích aj.

1. 4.1. RENESANČNÍ SLOH

Ovládl hlavně světskou architekturu v 16. století. Za nejkrásnější renesanční stavbu na sever od Alp je považován Letohrádek královny Anny, zvaný Belveder, postavený v Královské zahradě Pražského hradu. Nechal jej postavit Ferdinand I. v letech 1538-1563 podle projektu Paola della Stelly. Na jeho stavbě se podílelo více architektů, jako poslední zde pracoval Bonifác Wohlmut. Zpívající fontána v zahradě je dílem mistra Tomáše Jaroše. Mnohé české zámky byly postaveny nebo přestavěny v renesančním stylu. Většinou jde o práce italských architektů nebo jejich žáků. Z českých renesančních zámků jsou považovány za nejkrásnější: jihočeské zámky - Český Krumlov, Červená Lhota, Kratochvíle, Jindřichův Hradec, Třeboň - východočeské zámky - Opočno a Litomyšl - a moravské zámky - Telč, Bučovice, Moravský Krumlov a Náměšť nad Oslavou. V Praze vznikají renesanční šlechtické paláce, např. Schwarzenberský palác nebo Martinický palác. V renesančním stylu byla přestavěna také Novoměstská radnice v Praze.

Na mnoha místech vznikly reprezentační měšťanské domy v renesančním stylu, nejkrásnější z nich najdeme v Slavonicích, Telči, Dačicích, Táboře nebo v Českém Krumlově.

1.4.2. ČESKÁ RENESANCE

Do českých zemí přichází renesance za rozkvětu pozdní gotiky r. 1492 a asi do r. 1538 se označuje jako raná. Po ní, přibližně do r. 1580, nastupuje vrcholná renesance a zbytek století a počátek následujícího, až do r. 1620, vyplňuje pozdní renesance. Celou tu dobu se stále vyskytují gotické prvky, které zčásti přežívají a zčásti se jich užívá úmyslně. Přežívání gotických tvarů prostupuje renesanci až do 17. stol. V sochařství a malířství se do popředí dostává portrét jako symbol renesančního individualismu a sebevědomí.

Renesanční architektura působí staticky vrstvením horizontálních pater, někdy oddělených římsami. Tento dojem zesiluje typický renesanční zakončovací článek nad hlavní římsou – atika.

Atika je zeď nad hlavní (horní) římsou stavby, která kryje pohled na střechu. Končí rovně. Atikové patro je atika napodobující ve skutečnosti neexistující patro. Štít zakončuje fasádu nad hlavní římsou. Fasáda je plošná, pro renesanci jsou typická zdvojená okna ve společném ostění. Plošné fasádě dodává členění malba.

Při malbě, kromě používání pestrých barev (čisté barvy – žlutá, červená, modrá, zelená) se užívá chiaroscuro. Je to malba omezeným počtem barev. Např. bílá, pískově žlutá a sienová nebo další varianta bílá, světlešedá a tmavošedá. Výsledek působí dojmem reliéfu.

Plošnou fasádu člení také sgrafito. Dvoubarevnosti se dosahuje tím, že tenká vrchní vrstva světlé omítky se proškrabuje na spodní tmavou nebo častěji tím, že povrch zůstává hladký a škrábané části v jednobarevné se po zdrsnění brzy barevně odliší vlivem povětrnosti (zapráší se). Hrany kleneb se v renesanci vytahují do tzv. hřebínků (po r. 1600 je vystřídají ploché lišty). Nový prvek je štuk, ornamentální nebo geometrický.

Ornamentální čerpá z ornamentiky antické, např. feston. Figurální štukatury (mnohdy vysoký reliéf) zpodobují alegorie a výjevy z antických dějin a mytologie. Bučovice, Rondel v Jindřichově Hradci a Letohrádek Hvězda.

Velmi rozšířené jsou trámové a kazetové malované stropy.

1. 4.2.1. RANÁ RENESANCE (1492-1538)

Renesance zpočátku nepřichází přímo z Itálie, nýbrž oklikou přes Uhry. Přináší ji Italové, neboli Vlaši, kteří už nenachází v Itálii obživu a stěhují se za Alpy.

Přináší také vzorníky různých renesančních prvků, kterými zdobí gotické stavby. Nový sloh se u nás projevuje některými detaily na těchto stavbách.

První renesanční motivy se u nás vyskytují na Moravě. Jsou to dva sobě podobné portály z r. 1492 a to na zámcích (hradech) v Moravské Třebové a v Tovačově. Pozoruhodná jsou okna Vladislavského sálu, dokončené r. 1493. Nachází se na stavbě pozdně gotické (Benedikt Rejt). Podle vzoru italských paláců je stavěno i Ludvíkovo křídlo Pražského hradu (r. 1503-1510).

Pojem románská renesance znamená, že se čerpají detaily a prvky z románského slohu (Jindřichův Hradec).

1. 4.2.2. Vrcholná renesance (1538-1580)

Čistě renesanční tvarosloví k nám přichází přímo z Itálie. První slohově vyhraněné renesanční dílo je Letohrádek v Královské zahradě na Pražském hradě. Dal ho postavit Ferdinand I. pro svou manželku Annu Jagellonskou v letech 1538-1563.

Projekt vypracoval asi Ital, kameník a architekt Paollo Della Stela. První patro navrhl HANS TIROL a po něm ho vybuodoval Bonifác Wohlmüt. Vzorem byl půdorys řeckého chrámu. Letohrádek je nejčistší renesanční stavba na sever od Alp. Ve cviklech oblouků je zdobena antikizujícími reliéfy. Na jednom Ferdinand I. podává květinu královně Anně. U letohrádku byla založena tvarovaná renesanční zahrada doplněná tzv. zpívající fontánou odlitou ze zvonoviny Tomášem Jarošem podle návrhu Jacopo Terzia (1562-1568).

Bonifác Wohlmüt byl dvorní architekt Ferdinanda I. v letech 1556-1570. Pocházel z Porýní, podle jiných pramenů byl nizozemský architekt.

Jeho práce:

1. dokončil letohrádek Hvězda (1556) podle návrhu arcivévody Ferdinanda Tyrolského,
2. v královské zahradě postavil Míčovnu (1567-1569).
Poprvé použil na Míčovně kombinaci pilířové arkády s představenou sloupovou kolonádou.
3. umístil helmici na jižní, gotickou věž katedrály Sv. Víta (1560-1563),
4. vybudoval hudební kruchtu ve Sv. Vítu (1557-1560),
5. úprava sněmovny na Pražském hradě. Wohlmüt projektoval také kapli Sv. Vojtěcha na západní straně chóru Sv. Víta na Pražském hradě jako první zaalpskou polygonální centrálu (stavbu provedl r. 1563 - 1564 Ulrico Aostalli).

Nejvyšší šlechta buduje svá sídla v blízkosti králova dvora na Hradčanském náměstí a Malé Straně. Nejznámější je Schwarzenberský palác, původně Lobkovický (1545-1567). Na Pražském hradě budova purkrabství (1555 -1561), Rožmberský palác (1545-1556), přestavěný v 18. stol. na Ústav šlechticů.

Stavební činnost šlechty se rozvíjí i na venkově při přestavbách středověkých hradů a při výstavbě nových zámků. Dispozičně jsou zámky řešeny jako čtyřkřídlé nebo otevřené trojkřídlé budovy s arkádovým dvorem.

Rozsáhlé jsou komplexy zámků v Jindřichově Hradci, Českém Krumlově a Telči. Mezi významné české a moravské zámky patří Moravská Třebová, Bučovice, Náměšť nad Oslavou, Velké Losiny, Opočno, Kostelec nad Černými Lesy, Kacěrov, Nelahozeves, Litomyšl, Rosice, Moravský Krumlov. Jejich znakem jsou lodžie, častou výzdobou jsou sgrafita. Kromě jednoduchých psaníček napodobujících bosované zdivo, jsou sgrafita ornamentální nebo figurální. Krásná sgrafita jsou v Litomyšli podle fresky Bitva na Milvijském mostě od Giulia Romana, spolupracovníka Raffaelova ve Vatikánu.

V Bučovicích je mimořádná štuková výzdoba, velké polychromované figury ve vysokém reliéfu. V pražském letohrádku Hvězda je 334 obrazových polí s náměty z antické mytologie a historie. V Jindřichově Hradci je pozoruhodný rondel. Kruhová dispozice a jedna z mála renesančních kupolí. Na panstvích pánů z Hradce, Rožmberků, Pernštejnů a jiných rodů nastávala v 16. stol. většinou po velkých

požárech rozsáhlá stavební činnost. Mnoho z této doby se zachovalo dodnes jako městské památkové rezervace.

Na jižní Moravě je to Telč se zachovaným podloubím a s nejrůznějšími domovními štíty. V jižních Čechách Český Krumlov (obě města pod ochranou UNESCO). Ve Slavonicích je největší soubor figurálních a dekorativních sgrafit na průčelích domů.

V Pardubicích se sériově vyráběla terakotová ostění oken a dveří.

Ze sakrální renesanční architektury nalezneme kostely Jednoty bratrské v Brandýse nad Labem a v Mladé Boleslavi. Jsou to první příklady renesančních chrámů ve střední Evropě. Dále jsou to tři pražské centrální stavby:

- bývalá kaple Sv. Vojtěcha před Sv. Vítem;
- Vlašská kaple u Klementina (1590-1600);
- Kostel Sv. Rocha na Strahově (1603-1612).

Početné skupiny italských zedníků a kameníků se usazují v Čechách, přijímají měšťanství a vytváří celé kolonie.

V Praze na ně upomínají Vlašská kaple u Klementina, Vlašská ulice a v ní Vlašský špitál. Brzy se i v tvorbě přizpůsobují domácímu prostředí.

Mimo předchozí vývojový proces stojí Severočeská renesance. Je to francouzsky orientovaná saská renesance. Neužívá sgrafita, místo vyzděného a omítaného členění štítů používá tesané kamenné architektonické články a typické jsou baňaté dřívky sloupů (stavby v Benešově nad Ploučnicí).

1.4.2.3. Pozdní renesance

Pozdní renesance přichází s luterstvím kolem r. 1580 a trvá do Bílé hory.

Ze staveb pozdní renesance je to rezidence na Pražském hradě pro císaře Rudolfa II. Jedná se o severní stranu dnešního II. nádvoří – konírny, nad nimi sál galerie a Španělský sál. Dále Matyášova brána (r.1614) oddělující dnešní I. a II. hradní nádvoří. Architektem byl *Filippi*.

1.5. 2. HISTORICKÉ SLOHY 19. STOLETÍ

Romantismus vyvolal zájem o středověké stavby, zvláště gotické. Architektům pomáhali historikové vědeckým průzkumem gotických památek.

Kolébkou *novogotiky* byla Anglie a nejvýznamnější budovou novo gotiky je parlament v Londýně (1836-1860).

V českých zemích se romantismus projevil nejdříve zakládáním anglických přírodních parků s drobnými stavbami v novogotickém stylu (Veltrusy 1795). Od čtyřicátých let i při úpravě hradů a zámků Lednice, Hluboká, Žleby, Orlík. Novogotický je pomník císaře Františka I. v Praze na Smetanově nábřeží. 19. století se vrátilo k slohům předcházejících období. V novogotickém stylu byly postaveny zámky Hluboká v jižních Čechách a Lednice na Moravě a přestavěny zámky ve Zlebech a Sychrově. Novogotický sloh se inspiroval různými cizími vzory. Z tohoto období pochází zajímavé exotické stavby nacházející se především v parcích, například turecký minaret a římský triumfální oblouk postavené v Lednici, maurská zvonice v Žehušicích, čínský pavilón v Praze na Cibulce nebo novogotický letohrádek v Praze ve Stromovce.

V novorománském slohu u nás mnoho památek postaveno nebylo. Využíval se hlavně u církevních staveb. Nej významnější památkou tohoto slohu je kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně v Praze.

Největší význam v českých zemích měl *novorenesanční sloh*. Stavěly se jím významné kulturní stavby - Národní divadlo, Národní muzeum a Rudolfinum. Nejznámějším architektem tohoto období byl *Josef Zíték* (1832-1909), který projektoval Národní divadlo a podílel se na stavbě Rudolfinu. Zítkovým oponentem byl architekt Antonín Wichl, prosazující tzv. českou renesanci inspirovanou domácími vzory. Výsledkem těchto snah je tzv. Wiehlův dům na Václavském náměstí nebo Smetanovo muzeum v Praze. Na Zítkovu práci navázal Josef Schulz (1840-1917), který dostavěl Zítkovy stavby a navrhl Národní muzeum a Uměleckoprůmyslové muzeum.

1.5. 3. Novobarokní sloh

Novobarokní sloh se uplatnil až kolem r. 1900 jako nejmladší z historických slohů a přetrval až do let minulého století. V tomto slohu je postaven například Stahlburgův palác v Panské ulici nebo vila dr. Kramáře v Praze Na Baště.

1.6.1. SECESNÍ SLOH

Vznikl koncem 19. století a trval až do konce první světové války. Secesní architektura je bohatě dekorativní, uplatňují se ornamenty vzniklé stylizací rostlin a živočichů, ornamenty tvořené lidskými postavami nebo jejich maskami. Užívají se nové materiály, například železo, sklo, keramika. Za nejkrásnější secesní stavbu je považován Obecní dům od architektů Balšánka a Polívky postavený v letech 1902-1908. Z dalších secesních staveb v Praze je třeba připomenout hotel Evropa vytvořený architektem Bendelmayerem, Hlavní nádraží od J. Fanty nebo palác Koruna stavitele A. Pfeiffera. Z mimopražských secesních staveb zaslouží pozornost kostel sv. Jana Nepomuckého ve Štěchovicích nebo tzv. Janův dům v Luhačovicích.

Secese vznikla v Anglii. V polovině 19. stol. došlo k ideové reakci proti průmyslové revoluci. Filosof John Ruskin (1819-1900) hlásal návrat k řemeslné výrobě jako prostředku proti ošklivosti produkované průmyslem. Je to doba vzniku uměleckoprůmyslových škol, kde se navrhovaly typy výrobků pro sériovou výrobu. Průkopníkem obnovy uměleckého řemesla byl William Morris (1834-1891). Byl Ruskinův žák a stál u zrodu hnutí ARTS AND CRAFTS (umění a řemesla). Architekti tohoto hnutí usilovali o vytvoření organické architektury, která přirozeně vyrůstá ze země.

Čechy: Dušan Jurkovič, Jan Kotěra

Sochař František Bílek si postavil r. 1911 vilu na Hradčanech. Symbol „obilného pole“ prostupuje celou stavbou.

1.7.2. ČESKÝ KUBISMUS

Je originální český sloh. Prosazuje zásadu, že hlavním architektonickým tvarem je krychle a charakterizují jej šikmé plochy. Vrcholil ve 20. letech minulého 19. století. Mezi významné stavby českého kubismu patří dům U Černé Matky boží v Celetné ulici, postavený architektem Josefem Gočárkem (1880-1945) v r. 1912, či vily a domy pod Vyšehradem postavené architektem Josefem Chocholem.

Kubismus vznikl v malířství, projevil se v sochařství, v Čechách pronikl i do architektury a užitého umění. Nenabyl povahy uměleckého slohu. Jeho vývoj byl omezen na sedm let (1907-1914). V Paříži ho založili *Pablo Picasso* (1881-1973) a *Georges Braque* (1882-1963).

Matisse popisoval obrazy jako kompozice složené z „petits cubes“ (malých krychlí). Kubismus překonal protiklad mezi pevným tvarem a prostorem kolem něho. Předměty proměňují svoji podobu i kvalitu, pevná a hustá hmota se jeví jako průhledná, tvar je současně konvexní i konkávní, kniha se stává stolem a lidská postava hudebním nástrojem. Kubismus objevil protikladnost a mnohoznačnost světa. Kubisté položili základ pro nefigurativní (abstraktní) umění.

Roku 1907 maloval Picasso figurální kompozici *Slečny z Avignonu*. Objemy lidského těla zredukoval na barevné plochy, které jsou propojeny s jinými barevnými plochami na pozadí. Obraz je počátkem před kubistického (protokubistického) období. Silný vliv Cezannův a černošského sochařství, které svobodně deformovalo tvary a proporce lidského těla.

Analytický kubismus je spojení tvaru s prostorem. Průhledné a neprůhledné předměty se prolínají a proměňují dané vlastnosti hmoty.

Použití písmen ve struktuře obrazu představuje proniknutí tradičních symbolů s konvenčním obsahem. Tím se kubisté rozešli s principem novověké malby od renesance, kdy obraz byl iluzí viděné skutečnosti a navázali na středověké pojetí obrazu jako symbolu. Jeho vztah ke skutečnosti je myšlenkový. Kubistická koláž – r.1912 nalepil Picasso na plátno pruh látky a vznikl další paradox „reálného“ a „fiktivního“.

Technika koláže urychlila vznik syntetického kubismu (1912-1914). Linie, barva a textura (charakter materiálu) se staly nezávislými malířskými prvky. Místo analýzy, to je rozkladu, nastoupila v syntetickém kubismu konstrukce (syntéza = skládání). Syntetický kubismus používal reálné fragmenty (lepené papíry), barevné plochy a výrazné obrysy.

Kubismus v Čechách:

Malířství – Kubišta, Filla, Procházka, Špála, Josef Čapek

Sochařství – Gutfreund

Architektura – Gočár, Chochol, Vlastislav Hofman

Čeští architekti samostatně aplikovali kubistické principy na architekturu.

1.7.1. FUNKCIONALISMUS A KONSTRUKTIVISMUS

Ve 30. letech minulého století česká moderní architektura navázala na konstruktivismus architekta Jana Kotčry (1871-1923), který mimo jiné navrhoval stavbu Právnické fakulty v Praze, a pod vlivem architekta Le Corbusiera se opět vrátila k účelovosti. Významnými stavbami českého funkcionalismu jsou obchodní dům Bílá labuť nebo Veletržní palác. Stále více se prosazovaly zásady urbanismu. Ukázkou zdařilé koncepce urbanismu je Gočárův regulační plán Hradce Králové a Gahurův regulační plán výstavby Zlína.

1.7.2. POVÁLEČNÁ ARCHITEKTURA

Po druhé světové válce architektura vlivem politických událostí začala napodobovat sovětskou architekturu (hotel Internacionál v Praze) a nastal rozvoj masové výstavby sídlišť panelovou technologií, který vyvrcholil v 80. letech. Budování panelových sídlišť bez urbanistické koncepce poničilo mnohde původní ráz měst a vedlo k tomu, že se jednotlivá města začala sobě vzájemně podobat. Z šedi a uniformity poválečné architektury vynikl československý pavilón na světové výstavě v Bruselu (1958), který byl přenesen do Prahy na Letnou, a televizní

vysílač na Ještědu. Úspěšně byly provedeny rozsáhlé rekonstrukce památkových měst, například Slavonice, Cheb, Telč nebo Český Krumlov, a významných budov - Betlémská kaple, Karolinum, Emauzy.

1.8. MĚSTSKÉ PAMÁTKOVÉ REZERVACE

V současné době je 40 městských památkových rezervací. Podle abecedy to jsou města Brno, České Budějovice, Český Krumlov, Domažlice, Františkovo Lázně, Horšovský Týn, Hradec Králové, Cheb, Jičín, Jihlava, Jindřichův Hradec, Josefov, Kadaň, Kolín, Kroměříž, Kutná Hora, Lipník nad Bečvou, Litoměřice, Litomyšl, Loket, Mikulov, Moravská Třebová, Nové Město nad Metují, Nový Jičín, Olomouc, Pardubice, Pelhřimov, Plzeň, Prachatice, Příbor, Slavonice, Štramberk, Tábor, Telč, Terezín, Třeboň, Ustěk, Znojmo, Zatec. Z toho na seznamu chráněných památek UNESCO figurují Český Krumlov, Kutná Hora, Praha a Telč. Do seznamu UNESCO jsou dále zahrnuty sloup Nejsvětější trojice v Olomouci, kostel na Zelené hoře u Zdaru nad Sázavou, Lednicko-valtický areál, vesnice Holašovice, zámek a zahrady v Kroměříži, zámek v Litomyšli, vila Tugendhat v Brně a židovská čtvrť a bazilika svátého Prokopa v Třebíči.

Pražská městská památková rezervace, která se rozkládá na ploše 860 ha po obou březích Vltavy, je pokládána za největší památkově chráněný historický a urbanistický komplex na světě. Zahrnuje historické jádro Prahy - území Starého Města, Malé Strany, Hradčan s Pražským hradem, Nového Města a Vyšehradu. *Skanzeny*. Na území České republiky se nachází několik skanzenů, kde jsou zachovány ukázky lidové architektury minulosti. Nejstarší a největší skanzen je v Rožnově pod Radhoštěm. Byl založen r 1925. Jsou v něm soustředěny doklady o tradiční lidové kultuře v karpatské oblasti Moravy a Slezska. Má tři základní části: Dřevěné městečko, Valašská dědina a Mlýnská dolina. Lidové stavitelství jihovýchodní Moravy najdeme v Muzeu vesnice ve Zlíně. Na východě Cech se soustřeďují památky lidové architektury v osadách obce Vysočina - Veselý Kopec, Svobodné Hamry, Možděnice — av centru města Hlinsko. Lidovou architekturu středních Cech můžeme vidět ve skanzenu v Přerově nad Labem a v Kouřimi.

KAPITOLA 2. VÝTVARNÉ UMĚNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

První sochařské výtvořy nalezené na našem území pocházejí z pravěku. Různé kultury, které obývaly české země, po sobě zanechaly sošky lidí nebo zvířat, keramické figurky apod. Z těchto památek si zaslouží pozornost alespoň dvě. První z nich je soška ženy z vypálené hlíny nazývaná Věstonická venuše. Tato soška byla nalezena v Dolních Věstonicích na Břeclavsku roku 1925 profesorem Masarykovy univerzity Karlem Absolonem. Stáří sošky bylo vědeckou analýzou stanoveno na 25 000 let. Dnes je uložena v Moravském zemském muzeu v Brně. Druhou vzácnou soškou je keltská plastika - Hlava velmože, hrdiny či božstva - vytesaná z opuky. Byla nalezena roku 1943 u Mšeckých Zehrovců na Kladensku a patří mezi nejvýznamnější keltské plastiky. Pochází z poslední čtvrtiny 2. století př. n. l. Sošku dnes můžeme vidět v Lobkovickém paláci na Pražském hradě.

2.1. ROMÁNSKÝ SLOH

Románské malířské památky jsou jednak knižní malby, jednak nástěnné malby. Nejstarší knižní památkou, která má vztah k Čechám, je iluminovaný rukopis *Gumpoldovy legendy o sv. Václavovi*, vytvořený pro manželku Boleslava II. Emmu. Slohově tato památka patří do okruhu otonského saského malířství. Z románské knižní malby dále vyniká bohatě ilustrovaný *Kodex vyšehradský*, který vznikl pravděpodobně ke korunovaci krále Vratislava II. Slohově navazuje na řezenskou školu, ale památka už má i domácí rysy. Patří k našim nejvýznamnějším knižním památkám a je považován za mistrovské dílo celoevropského významu. Ve 12. století působil v Čechách iluminátor Hildebert vyškolený v Salzburku. Jeho dílem je např. *Olomoucký kolektář (Horologium)*. Ve druhé polovině 13. století pronikaly do knižní malby i vlivy byzantsko-italské. Vrcholným dílem tohoto slohu je tzv. *Antifonář sedlecký*.

Z románských nástěnných maleb je bezesporu nej významnější výzdoba rotundy sv. Kateřiny ve Znojmě (postavená knížetem Konrádem při příležitosti jeho sňatku s Marií Srbskou r. 1134). Obrazy líčí původ a genealogii panovnického rodu Přemyslovců. Jiným příkladem románské nástěnné malby jsou malby v kostele sv. Jiří na Hradčanech v byzantsko-italském slohu.

Románské sochařství se rozvíjelo spolu s architekturou. Vrcholnými díly našeho románského sochařství jsou pískovcové plastiky v kostele sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory.

2.2.GOTICKÝ SLOH

Gotický sloh pronikal od začátku 14. století do knižní malby. Nejstaršími památkami gotické knižní malby jsou chorální knihy, které objednala vdova po králi Václavu II. Eliška Rejčka pro klášter ve Starém Brně. V jejich výzdobě se spojily západní anglické vlivy s domácí tradicí ovlivněnou italskými vzory. Z anglického ilustračního slohu vyšel také malíř krásných miniatur v *Pasionálu abatyše Kunhuty*. Soudobý život se odráží v kresbách *Velislavovy bible*.

Nejstarší památky deskové gotické malby se zachovaly z druhé poloviny 14. století. Mezi nimi vynikají především práce *Mistra vyšehradského oltáře*, který vytvořil devět tabulí s pašijovými výjevy pro klášter ve Vyšším Brodě v jižních Čechách. Patří sem i rané deskové malby Madon (např. *Madona veverská*, *Madona strahovská*).

Za Karla IV. působila v Praze a na Karlštejně důležitá malířská škola evropského významu, která zanechala významná díla v nástěnné, deskové i knižní malbě. Z malířů tohoto období vynikli především Mikuláš Wurmser, dvorní malíř Karla IV., a Mistr Theodorik, který vyzdobil kapli sv. Kříže na Karlštejně. V této kapli, která je největší galerií gotického portrétu v Evropě, je instalováno 129 obrazů tohoto malíře dokončených kolem r.

1367. Mistr Theodorik představuje jedinečnou tvůrčí osobnost v evropském kontextu.

V době vlády krále Václava IV. došlo k prohloubení náboženského myšlení, což se projevilo v malbách Mistra třeboňského oltáře, který vytvořil deskové malby pro oltář v kostele sv. Jiljí v Třeboni.

V jeho pracích se spojuje naturalismus se spiritualismem a jeho malby jsou srovnatelné se soudobým italským uměním. Mistr třeboňského oltáře je mnohými historiky umění považován za největšího malíře české gotiky. Kolem r. 1400 došlo k vytvoření tzv. krásného slohu, který se projevil v řadě deskových obrazů tzv. krásných Madon. V tomto období se české deskové malířství dostalo na evropský vrchol.

Husitské hnutí přerušilo tento umělecký vývoj. Jen v jižních Čechách a na Moravě pokračovala domácí malířská tradice v produkci provinciální úrovně. K nejvýznamnějším malířům deskových maleb patřil těsně před vypuknutím husitské revoluce Mistr rajhradského oltáře, hlava malířské dílny v Brně. Teprve s pozdní gotikou se opět začíná kvalita českého malířství postupně zvyšovat. Hodnotné nástěnné malby nacházíme například ve Smíškovské kapli v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře.

Jedním z nejvýznamnějších deskových obrazů českého malířství kolem r. 1400 je Madona s děckem. Obraz pochází z chrámu sv. Víta. V současné době ho můžete vidět spolu s mnoha dalšími gotickými skvosty ve Sbírce starého umění Národní galerie v klášteře sv. Jiří v Praze. Tato sbírka představuje nejhodnotnější umělecká díla vzniklá území do doby rokoka.

Vývoj plastické tvorby byl spojen s architekturou. Sochy a drobná plastika zdobily jak vnější prostory, tak vnitřní prostory církevních i světských staveb. Většina sochařských prací zpodobňovala světce. Od pol. 14. století se v souvislosti s mariánským kultem začíná šířit vlna tzv. krásných madon (Panna Marie s Ježíškem v náručí). Jejich obliba vyvrcholila kolem r. 1400. Do tohoto období spadá také činnost Mistra

týnské kalvárie, vynikajícího řezbáře, který vytvořil různé varianty Kristova umučení.

Vedle dřeva se používal také kámen a kov. K vrcholným dílům české gotiky a evropského středověkého sochařství patří galerie 21 bust členů panovnické rodiny Karla IV., vysokých církevních hodnostářů a obou prvních stavitelů katedrály sv. Víta, Matyáše z Arrasu a Petra Parléře. Celá galerie byla vytvořena v huti Petra Parléře v letech 1374-85 a je umístěna v triforiu chrámu sv. Víta. Člen rodiny Parlérů Jindřich Parlář je autorem plastiky sv. Václava umístěné rovněž v chrámu sv. Víta a soch Karla IV. a Václava IV. na Staroměstské mostecké věži.

2.3. RENESANČNÍ SLOH

K velkým osobnostem české renesanční deskové a nástěnné malby patří Mistr litoměřického oltáře, autor prvního českého renesančního portrétu *Albrechta z Kolovrat* a nástěnných maleb v kapli sv. Václava v chrámu sv. Víta. Ve druhé polovině 16. století byla oblíbena technika *sgrafita* pro výzdobu průčelí šlechtických paláců a měšťanských domů. Sgrafita v Čechách se vyznačují námětovou rozmanitostí i formální bohatostí. Na stěnách renesančních interiérů se objevily fresky (zámek v Bechyni), kazetové stropy s malovanými výplněmi (zámek v Bučovicích). V šlechtických zámcích vznikly celé portrétní rodové galerie. Z druhé poloviny 16. století se zachovala řada vynikajících iluminovaných kancionálů zdobených známými malíři (Fabián Pulch, Jan Kantor Starý, Matouš Radouš ad.).

Domácí renesanční sochařství nedosáhlo úrovně srovnatelné se zahraničím, a tak byli do Čech často povoláváni sochaři z ciziny. Jen menší plastiky (reliéfy, náhrobní kameny) pocházely od sochařů žijících v Čechách a na Moravě.

2.4. Manýrismus

Za vlády císaře Rudolfa II. se stala Praha evropským centrem manýrismu. Ve službách Rudolfa II. Působili malíři *Hans von Aachen*, *Guiseppe Arcimboldo*, *Josef Heintz*, *Bartoloměj Spranger*, sochař *Adrian de Vries*. Zejména v drobné plastice (*Alessandro Abondio*) a uměleckém řemesle (bratři *Miseroniové*) patřili tvůrci z Rudolfova dvora ke světové špičce.

2.5. BAROKNÍ SLOH

Základy k domácí barokní malířské tradici položil *Karel Škréta* (1610-1674), původně nekatolík, který za pobytu v Itálii přestoupil na katolickou víru. Po návratu z ciziny pracoval na šlechtických portrétech (za nejkrásnější je považován portrét *Jetřicha Vitanovského z Vlčovic* - zámecká obrazárna v Rychnově nad Kněžnou) a na velkých oltářních obrazech pro pražské kostely (kostel sv. Tomáše, kostel sv. Mikuláše na Malé Straně, kostel sv. Štěpána, kostel P. Marie před Týnem aj.). Pro klášter na Zderaze vytvořil šest obrazů *Svatováclavského cyklu*.

Vrcholné baroko je spojeno především se jmény *Petra Brandla* (1668-1735), *Václava Vavřince Reiner* (1689-1743) a *Michaela Václava Halbaxe* (1661-1711). Brandl byl vyhledávaným malířem oltářů v Praze (např. kostely sv. Jakuba a sv. Markéty) i na českém venkově. Kromě toho maloval také podobizny a hlavy světců. Reiner zaměřil svou činnost hlavně na fresky. Jeho dílem je např. výzdoba Černínského paláce, kostela sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech, kostela sv. Františka u Křižovníků v Praze, zámecké kaple Lobkoviců v Roudnici a dalších budov. Halbax vynikl v užívání světelných kontrastů (cyklus *Lidských smyslů* - zámecká obrazárna v Rychnově nad Kněžnou).

Mimo Čechy se vyvíjelo dílo vynikajícího grafika *Václava Hollara* (1607-1677), který musel odejít do exilu a získal svou slávu především v Anglii. Jeho styl je ještě dost poplatný renesanci a manýrismu. Větší část

života prožil mimo Čechy (v Itálii, ve Vídni a v Norimberku) i vynikající portrétista *Jan Kupecký* (1667-1740). Kupecký je proslaveným tvůrcem pravdivých a psychologicky zajímavých portrétů.

Ze sochařských mistrů období raného baroka je třeba vzpomenout *Jana Jiřího Bendla* (asi 1620 až 1680), jehož dílem jsou sochy v Týnském chrámu nebo u sv. Ignáce.

Významným sochařem vrcholného baroka byl *Ferdinand Maxmilián Brokoff* (1688-1731), autor několika soch na Karlově mostě (*sv. Ignác, sv. František Xaverský*), mariánského sloupu na Hradčanském náměstí a kalvárie v kostele sv. Havla na Starém Městě. Jinou známou sochařskou osobností vrcholného baroka byl *Matyáš Bernard Braun* (1684-1738), který vytvořil např. sochu Vidění sv. Luitgardy na Karlově mostě či sochy v jezuitském kostele sv. Klimenta na Starém Městě v Praze. Nejznámějším jeho dílem jsou alegorické sochy *Ctností* a *Neřesti*, které najdeme v Kuksu ve východních Čechách.

2.6.ROKOKO

Tento sloh zaznamenáváme od 30. do 90. let 18. století. Rokoko se nejvíce uplatnilo ve vnitřní výzdobě. V rokokovém slohu byl dokončen arcibiskupský palác v Praze, zámky v Dobříši a v Hoříně u Mělníka. Jediným větším rokokovým malířem byl *Norbert Grund* (1717-1767), který vynikl především malbou miniatur, krajin a žánrových obrázků.

2.7. VÝTVARNÉ UMĚNÍ 19. STOLETÍ

Období josefínského osvícenství znamenalo přerušení výtvarné tradice, která pokračovala do 19. století jen na řemeslné úrovni. Oživit výtvarné umění v Čechách si dala za úkol pražská Akademie výtvarných umění, která byla založena r. 1800 a zprvu propagovala hlavně klasicismus (J. Bergler). Akademie vytvořila novou uměleckou tradici, ze které vyrostla

zakladatelská generace českého malířství 19. století. Jedním z jejích představitelů byl *František Tkadlík* (1786-1840), který se věnoval hlavně náboženské malbě a portrétu. V jeho díle se prolíná klasicismus s vlasteneckým romantismem. Historickou malbu pěstoval *Antonín Machek* (1755-1844). Machek také vytvořil znamenité empírové a biedermeierovské portréty, v nichž nám dochoval galerii předních osobností české společnosti před rokem 1848. Zakladatelem české krajinářské školy byl *Antonín Mánes* (1784-1843). Romantické krajiny a žánrové realistické obrazy vytvářel *Josef Navrátil* (1798-1865).

Prvním skutečně velkým českým národním malířem 19. století byl *Josef Mánes* (1820-1874), syn Antonína Mánese. Mánes zasáhl do různých druhů malířství od nástěnné malby až po knižní ilustraci. Jeho tvůrčí plány však nenašly příznivou dobu, a proto se věnoval příležitostným zakázkám. Jediným velkým Mánesovým dokončeným dílem je deska orloje na Staroměstské radnici (1865-1866) v Praze. Na Mánesovo dílo navazovaly další umělecké generace.

Po zakladatelské generaci se objevují malíři - realisté, kteří se v polovině 19. století snaží navázat kontakty s uměním v západních zemích. Mezi tyto malíře patří hlavně *Jaroslav Čermák* (1830-1878), který proslul především historickými kompozicemi z národních dějin a z bojů Černohorců za svobodu, a *Karel Purkyně* (1834—1868), známý svými realistickými portréty a zátišími.

Na konci 19. století byla významnou příležitostí pro mladou generaci výtvarníků umělecká výzdoba Národního divadla. Sešli se při ní malíři různé povahy a orientace. Mezi nejvýznamnější patřili *V. Hynais*, *V. Brožík*, *J. Mařák* a *M. Aleš*. *Vojtěch Hynais* (1854-1925) je autorem opony Národního divadla. Je znám rovněž jako dekoratér a malíř žánrových obrázků. *Václav Brožík* (1851-1901) namaloval historické obrazy královské lóže Národního divadla. Byl profesorem pražské akademie a členem pařížské akademie. Proslulost mu získaly jeho rozměrné kompozice z

českých dějin. *Julius Mařák* (1832-1899) je autorem obrazů památných míst českých dějin v předsíni lóže Národního divadla a na schodišti Národního muzea. Patřil k předním krajinářům tohoto období. *Mikoláš Aleš* (1852-1913) se podílel spolu s *Františkem Ženíškem* (1849-1916) na výzdobě foyeru Národního divadla (cyklus *Vlast*). Vynikl zejména jako ilustrátor a autor historických maleb.

Ze sochařů počátku 19. století je třeba připomenout klasicistního sochaře *Václava Prachnera* (1784 až 1832), autora sochy *Vltavy* na fontáne Clam-Gallasova paláce a cele řady monumentálních náhrobků. Z pozdějších sochařů si zaslouží pozornost rovněž *Václav Levý* (1820-1870), který vytvořil v pískovcových skalách nedaleko Želíz na Mělnicku obří plastiky z kamene nazvané *Čertovy hlavy*. Představitelem monumentálního realismu je *Josef Václav Myslbek* (1848-1922). Myslbek je mimo jiné autorem sochařské výzdoby Národního divadla a autorem pomníku *sv. Václava* na Václavském náměstí v Praze. Z dalších sochařů 19. století jmenujme například *Stanislava Suchardu* (1866-1916), který je autorem pomníků *Františka Palackého* a *Svatopluka Čecha* v Praze, nebo *Bohuslava Schnircha* (1845-1901), tvůrce jezdecké sochy *krále Jiřího z Poděbrad* v nadživotní velikosti instalované na náměstí v Poděbradech.

2.8. VÝTVARNÉ UMĚNÍ PŘELOMU STOLETÍ

Na přelomu století se ve výtvarném umění uplatnily různé umělecké styly, které k nám přicházely z Francie. Jako první se projevil impresionismus, a to v dílech krajinářů *Antonína Slavička* (1870 až 1910) a *Antonína Hudečka* (1872-1941). Dalším významným stylem byl symbolismus. V tomto stylu maloval například *Jan Preissler* (1872-1918) nebo *Josef Váchal* (1884-1968). Váchal proslul především jako knižní grafik. Výtvarníci - symbolisté - se soustředili ve sdružení *Sursum*, které uspořádalo výstavu v r. 1911 a které vydávalo časopis *Veraikon*. Symbolismus měl ohlas také v sochařství. V symbolistickém stylu je

proveden například pomník *M. J. Husa* na Staroměstském náměstí, který je dílem *Ladislava Šalouna* (1870-1946). Největším představitelem sochařského symbolismu u nás je však *František Bílek* (1872-1941). Tento sochař a řezbář byl přítelem symbolistického básníka *Otakara Březiny*, kterému vytvořil na hrob sousoší *Tvůrce a jeho sestra Bolest*. Z jeho dalších děl můžeme uvést pomník *Jana Blahoslava*, sousoší *Komenský se loučí s vlastní* nebo sousoší *Slepci*.

Silně zasáhla naše malířství *secese*. Také tento výtvarný styl k nám přišel z Paříže, kde se na jeho prosazení podílel český malíř *Alfons Mucha* (1860-1939). Muchovy plakáty vytvořené pro herečku Sarah Bernhardtovou, knižní grafika a dekorační návrhy představují základní díla tohoto nového dekorativního stylu. Dalším předním představitelem české secese byl *Vojtěch Preissig* (1873-1944), který vynikl především jako grafik a ilustrátor. Ze sochařů lze k secesnímu stylu přiřadit žáka *Augusta Rodina*, *Josefa Mařatku* (1874-1937), který je autorem plastik *Drama a Hudba v Obecním domě* v Praze.

Alfons Mucha (1860-1939), který je jedním z našich nejvíce uznávaných malířů v cizině, zejména kvůli svému podílu na tvorbě secesního stylu, byl také autorem prvních československých poštovních známek. Mucha toužil malovat monumentální obrazy z naší národní historie a svého díla vytvořeného v Paříži si osobně příliš nevážil. Po návratu do vlasti se proto rozhodl splnit svůj sen a vytvořil unikátní soubor velkých malířských pláten, který nazval *Slovanská epepej*. Soubor je instalován v prostorách Veletržního paláce v Praze. Skládá se z 20 obrazů, z nichž deset je věnováno českým dějinám, dalších deset pak dějinám ostatních slovanských národů. Celé toto dílo Mucha dokončil v roce 1928.

2.9. EXPRESIONISMUS A KUBISMUS

Malíři, kteří se hlásili k expresionismu, se spojili do sdružení *Osma*. Toto sdružení uspořádalo dvě výstavy, v roce 1907 a v roce 1908. Členy *Osmy* byli například malíři *Emil Filla* (1882-1953), *Bohumil Kubista* (1884-

1918), *Otakar Kubín* (1883-1969). Později někteří z nich dospěli ke kubismu a v r. 1911 se sdružili do Skupiny výtvarných umělců. Patřili sem např. malíři *Emil Filla* (1882-1953), *Václav Špála* (1885-1945), *Josef Čapek* (1887-1945) či sochař *Otto Gutfreund* (1889 až 1927). Členové skupiny vydávali časopis *Umělecký měsíčník*, ve kterém hájili aktuální umělecké směry - zejména kubismus. Skupina zanikla na začátku první světové války. Největší uznání si z této skupiny získal krajinář *Otakar Kubín*, který působil ve Francii. Volně můžeme k této skupině připojit práce dalšího malíře, který odešel do Francie, *Františka Kupky* (1871-1957). Kupka po kubistických začátcích zavrhl předmětnou malbu a vytvořil první abstraktní obrazy, stal se klasikem evropského abstraktního malířství.

2.10. MEZIVÁLEČNÁ GENERACE

Po první světové válce vystoupila umělecká generace sdružení Devětsil (*Josef Šíma, Jindřich Štýrský, Toyen, František Muzika*), skupina sociálního umění (*Karel Holan, Pravoslav Kotík, Miloslav Holý*), malíři Umělecké besedy (*Václav Rabas, Vlastimil Rada, Vojtěch Sedláček*) a skupina Tvrdošíjnů (*Josef Čapek, Václav Špála*), kteří pokračovali v předválečném uměleckém programu. Roku 1934 byla ustavena pražská *surrealistická skupina*, jejímiž členy byli hlavně *Jindřich Štýrský* (1899-1942) a *Toyen* (1902-1980, vlastním jménem *Marie Čermínová*). Oba malíři se stali tvůrci tzv. artificialismu, což byl specificky český přínos surrealismu. Toyen získala uznání i ve Francii, kde prožila většinu svého života, stejně jako *Josef Šíma* (1891-1971), který se projevil jako výborný portrétista (portréty básníků *Františka Hrubína* a *Vítězslava Nezvala*) a krajinář. Mimo různé umělecké školy se rozvíjelo umění malíře českého folklóru Josefa Lady (1887-1957), který vytvořil četné ilustrace v knížkách pro děti, nebo Maxe Švabinského (1873-1962), portrétisty, ilustrátora a grafika, který je mimo jiné autorem vitráží *Seslání Ducha* a *Poslední soud* v katedrále sv. Víta.

Co se týče sochařství, navázal na Myslbekův vzor Jan Štursa (1880-1925), který je autorem pomníků spisovatele *Svatopluka Čecha* a herečky *Hany Kvapilové*. Podílel se také na výzdobě Hlávkova mostu v Praze. Z dalších sochařů vynikli Bohumil Kafka (1878-1942), autor monumentálních sochařských děl, z nichž nejznámější je pomník *Jana Žižky* v Praze na Vítkově, *Karel Dvořák* (1893-1950), mj. autor sousoší *Cyrila a Metoděje* na Karlově mostě v Praze, či *Otakar Španiel* (1881-1955), medailér světového významu.

Největší jezdecká socha na světě odlitá z bronzu je socha husitského vojevůdce Jana Žižky/ z Trocnova, již můžeme vidět na vrchu Vítkově na Žižkově v Praze. Socha je 9 m vysoká, 9,6 m dlouhá a 5 m široká. Její hmotnost činí 16,5 tun. Autorem je *Bohumil Kafka*, který na díle pracoval v letech 1932-1941. Socha byla odlita v roce 1950.

2.11.VÝTVARNÉ UMĚNÍ V DRUHÉ POLOVINĚ 20 STOLETÍ

Za druhé světové války vznikly další skupiny reagující na surrealismus - Skupina 42 (*Kamil Lhoták, Jiří Kolář*) a skupina RA. Velkou událostí se stala pro tyto umělce výstava mezinárodního surrealismu uspořádaná v Praze v listopadu roku 1947. Z malířů navazujících na surrealismus dosáhli největší- ho věhlasu *Jiří Kolář* (1914-2002) a *Mikuláš Medek* (1926-1974). Oba byli rovněž básníky. V roce 1948 se ohlašuje další směr ovlivněný surrealismem a existencialismem tzv. explosionismus. Jeho průkopníkem byl velký přítel spisovatele Bohumila Hrabala, grafik *Vladimír Boudník* (1924-1968).

letech 1948, 1949 a 1951 vycházejí postupně tři manifesty tohoto směru. Vedle toho psal Boudník existencionální prózu. V první polovině padesátých let začala oficiální místa v českém výtvarném umění prosazovat teze socialistického realismu, aniž by však měly větší ohlas u samotných výtvarníků. Umělecká scéna se pak uvolňuje hlavně v 60. letech, kdy vzniká

řada originálních projektů inspirovaných moderním evropským a americkým uměním.

Z realisticky orientovaných malířů poválečného období je třeba připomenout zejména *Jana Baucha* (1898-1993), který byl zřetelně inspirován barokní tradicí, nebo krajináře *Jana Slavíčka* (1900 až 1970), syna Antonína Slavíčka. Z lidových tradic vyrostlo malířství *Karla Svobinského* (1896-1986) a *Adolfa Zábranského* (1909-1981). Zvláštní poetiku, ve které se spojují gotické inspirace s předválečnou avantgardou, nacházíme v obrazech *Jana Zrzavého* (1890-1977). Svět cirkusu, varietních divadel, kaváren a velkoměstských periferií zachytil ve svém díle *František Tichý* (1896-1965). Z mladších poeticky laděných malířů zaujal především v cizině *Jiří Anderle* (nar. 1936). Z výtvarníků ovlivněných pop-artem a tzv. aktuálním uměním je třeba připomenout předčasně zemřelého *Jiřího Balcara* (1929-1968) nebo *Milana Knížáka* (nar. 1940).

V sochařství převládal moderně pojatý realismus. Za nej významnější sochaře tohoto období jsou považováni: *Karel Pokorný* (1891-1962), mimo jiné autor pomníku *Karla IV.* v pražském Karolinu nebo *Aloise Jiráka* na Jiráskově náměstí v Praze, *Vincenc Makovský* (1900-1966), autor pomníku *J. A. Komenského* v Uherském Hradišti, *Karel Lidický* (1900-1976), autor sochy *J. Husa* v pražském Karolinu.

Z mladších sochařů se prosadili například *Vladimír Preclík* (1929-2008), *Olbram Zoubek* (nar. 1928) nebo *Kurt Gebauer* (nar. 1941). Abstraktním sochařstvím se zabývala *Eva Kmentová* (1928-1980).

KAPITOLA 3.FOTOGRAFIE

V meziválečném a poválečném období se také prosazuje umělecká fotografie. Za zakladatele české umělecké fotografie je považován *Jaromír Funke* (1896-1945), který zaujal především svými fotografickými portréty. Světové proslulosti dosáhli *František Drtikol* (1883-1961) a *Josef Sudek*

(1896-1976). První z nich se věnoval převážně fotografování uměleckých aktů, druhý pak sociální fotografii, portrétům i zátiším.

Galerie. Jednou z nejrozsáhlejších expozic výtvarného umění v Evropě je Sběrka evropského umění ve Šternberském paláci na Hradčanském náměstí v Praze. Najdeme zde vynikající evropská malířská díla od 14. do 20. století. Můžeme se zde setkat například s obrazy Tintoretta, El Greca, Durera, Rembrandta a jiných umělců. Zvláště je ceněna zdejší sbírka francouzského umění 19. a 20. století, která obsahuje obrazy všech významných umělců tohoto období- Renoira, Seurata, Gauguina, van Gogha, Toulouse-Lautreka, Corota, Maneta i Moneta, Picassa a Chagalla, dále plastiky Rodínovy, Houdonovy a Bourdellovy.

Bohatá je také grafická sbírka Národní galerie, která se nachází v paláci Goltz-Kinských na Staroměstském náměstí. Dokumentuje vývoj evropské i domácí grafiky od 16. století po současnost. Obsahuje na 150 000 listů kreseb, akvarelů a grafik nejrůznějších technik. Díla z tohoto fondu jsou vystavována jen na krátkodobých výstavách.

Kromě Národní galerie v Praze patří mezi naše významné galerie Moravská galerie v Brně, Alšova galerie v Hluboké nad Vltavou, Západočeská galerie v Plzni, Galerie Benedikta Rejta v Lounech, dále galerie v Karlových Varech, Litoměřicích, Roudnici nad Labem, Liberci, Hradci Králové, Pardubicích, Olomouci, Ostravě, Zlíně, Jihlavě a Hodoníně. Vynikající výtvarná díla nacházíme i v obrazárnách zámků - zámecké obrazárny rodiny Lobkoviců v Nelahozevsi a v Mělníku, obrazárna Colleredo- Mansfeldů v Opočně a obrazárna Kolowratů v Rychnově nad Kněžnou.

Zajímavou galerii mají v Plzni. Jde o galerii dětských výtvarných prací. Její sbírka obsahuje sbírku 35 000 dětských kreseb z 91 zemí celého světa. V současné době galerie nemá vlastní prostory, ale pořádá výstavy v zahraničí.

Velký soubor monumentálních řeckých a římských soch a sousoší v kopiích můžeme vidět v Muzeu antiky v Hostinném (okres Trutnov). Jedná se o přesné kopie snímané přímo z originálů. Sto soch poskytuje ucelený pohled na vývoj antického sochařství od konce 7. století př. n. l. i do 2. stol. n. l. Základy této sbírky

byly položeny v 18. století. Ve sbírce se nachází několik kopií, jejichž originály jsou ztraceny.

Velká sochařská výstavní síň pod širým nebem se nachází na ploše 2 ha na vrchu Gotthardu v Hořicích (okres Jičín). Během mezinárodních sochařských symposií zde umělci vytvořili 61 sochařských děl.

KAPITOLA 4. DIVADLO A FILM

4.1.DIVADLO DO DOBY NÁRODNÍHO OBROZENÍ

Od 12. století se šířilo především liturgické divadlo, což byly v latině hrané biblické příběhy. Vzniklo pod vlivem církve a také se hrálo nejdříve v kostelích. Od 14. století začíná do tohoto divadla pronikat čeština a světské prvky. V období husitství byl vývoj divadla přerušen. K jeho dalšímu rozvoji došlo až v 16. století. Hrálo se zvláště na školách (biblické příběhy, historická témata).

Z této doby pochází nejstarší dochovaná divadelní budova u nás - Městské divadlo v Českém Krumlově. Budova byla vybudována v letech 1586-1588 jako jezuitské školní divadlo a byla otevřena roku 1591.

Divadlo v pravém slova smyslu k nám přichází až v období baroka. Vedle církevního a školského divadla se formuje i divadlo světské. Do českých zemí přicházejí cizí divadelní společnosti, které hrají německy a které už počítají s měšťanským publikem. Jejich příchod podnítil i stavby prvních divadelních budov (Kotce v Praze, 1737). Do tohoto období spadá i rozvoj dvorského divadla, kde dominuje především opera.

Nejstarším souborem divadelních dekorací, kostýmů a rekvizit v Evropě (z roku 1767) se může pochlubit zámecké divadlo v Českém Krumlově. Jiné unikátní zámecké divadlo se nachází v Litomyšli. Vzniklo v r 1796 a zachovaly se obě jeho opony i všech 16 původních souborů kulis.

České divadlo se hrálo jen v lidovém prostředí a navazovalo především na náboženské divadlo, zvláště velikonoční a vánoční hry (*Rakovnická hra vánoční*). Jiným druhem lidového divadla byla dobová hra

4.2.DIVADLO V DOBĚ NÁRODNÍHO OBROZENÍ

Rozvoj novočeského divadla je spojen s národním obrozením. První pokus o českou hru se datuje k roku 1771, kdy se hrála v divadle v Kotcích hra

Kníže Honzík. Později se hrálo česky i ve Stavovském divadle (původně Nosticově divadle) postaveném v letech 1781-1783. V roce 1785 zde byla zahájena česká představení přeloženou hrou G. Stephaniho *Odběhlec z lásky synovské*. O rok později zde bylo hráno první původní české historické drama *Břetislav a Jitka* od Václava Tháma. V roce 1786 si čeští divadelníci zbudovali na dnešním Václavském náměstí dřevěnou divadelní stavbu *Boudu*, kolem které se sdružila skupina herců a autorů pod vedením Václava Tháma (1765 až asi 1816). Největší část programu tvořily vlastenecké historické hry upravované podle vzorů německých rytířských dramát. Divadelní skupina kolem Tháma uvedla také poprvé některá Shakespearova dramata. Divadlo v Boudě muselo přemáhat těžké finanční překážky a muselo čelit konkurenci německého Stavovského divadla, proto v r. 1789 zaniklo. Po zániku Boudy se některé české hry dávaly ve Stavovském divadle a v divadle U Hybernů. Nový divadelní rozmach však nastal až ve 20. letech 19. století.

4.3.ČESKÉ DIVADLO V 19. STOLETÍ

Ve 20. letech se ochotnický soubor českého divadla, který hrál na scéně Stavovského divadla, přeměnil v soubor profesionální. Jeho vedoucím se stal *Jan Nepomuk Štěpánek* (1783-1844), který byl také autorem českých her. Štěpánek soupeřil o vedoucí postavení v českém divadle s *Václavem Klimentem Klicperou* (1792-1859). Klicpera byl první skutečnou osobností českého dramatu. Psal hlavně komedie. Jeho díla byla skutečně originální, nekopíroval cizí vzory. Nejznámější je hra *Veselohra na mostě* (zhudebněná Bohuslavem Martinů). Současní divadelníci ji chápou jako předobraz absurdní dramatiky minulého století.

Na Štěpánkovo působení ve Stavovském divadle navázal *Josef Kajetán Tyl* (1808-1856). Tyl řídil česká představení na vedlejší scéně Stavovského divadla v Růžové ulici. Napsal řadu divadelních her, překládal, působil jako režisér a herec. Jako divadelní autor psal Tyl veselohry, které měly vzor v

módní vídeňské frašce, dále pohádková dramata a historické hry. V jedné z jeho frašek *Fidlovačka* se hrála píseň *Kde domov můj*, která se později stala národní hymnou. Po porážce revoluce v r. 1848 Tyl odešel ke kočovné společnosti a zemřel v bídě jako kočovný herec.

V 50. letech 19. století zesílila cenzura namířená hlavně proti domácí tvorbě. Rozvíjela se hlavně překladová literatura. Z poloviny 19. století pochází první úplný překlad Shakespearova díla. V r. 1862 bylo otevřeno první stálé české divadlo, které bylo nazýváno *Prozatímní divadlo*. V Prozatímním divadle byl vůdčí osobností herec a překladatel *Josef Jiří Kolár* (1812-1896). Převažoval zde deklamační sloh. Především v shakespearovských rolích našli své uplatnění herečka *Otýlie Sklenářová-Malá* (1844-1912) a herci *Jakub Seifert* (1846-1919) a *Karel Šimanovský* (1826-1904). České drama této doby nedosahovalo vysoké úrovně, proto do popředí vystoupila, především zásluhou *Bedřicha Smetany*, opera.

Po definitivním otevření Národního divadla r. 1883 se tato reprezentativní česká scéna stala opravdovým střediskem českého divadelního života.

Prvním ředitelem divadla se stal *František Adolf Subrt* (1849-1915), který patřil k předním organizátorům českého divadelnictví v osmdesátých a devadesátých letech. Z Prozatímního divadla sem přešla celá plejáda vynikajících herců. Významným interpretem komických rolí byl *Jindřich Mošna* (1837-1911). K realistickému herectví se přihlásili *Vendelín Budil* (1847-1928), *Marie Bittnerová* (1854-1898) a *Josef Šmaha* (1848-1915)

. Koncem století se objevila první realistická dramata. Mezi nejslavnější z nich patří *Naši furianti* *Ladislava Stroupežnického* (1850-1892), dále dramata *Gabriely Preissové* (1862-1946) *Její pastorkyňa* a *Gazdina roba*, která byla zhudebněna *Leošem Janáčkem* a *J. B. Foestrem* jako opery, a *Maryša* od *Aloise* (1861-1925) a *Viléma Mrštíků* (1863-1912).

Herci *Budil* a *Šmaha* pokračovali jako organizátoři divadelního života. Budil založil svou vlastní divadelní společnost a později byl ředitelem Městského divadla v Plzni. Šmaha působil jako první ředitel bulharského Národního divadla.

4.4. ČESKÉ DIVADLO NA ZAČÁTKU 20. STOLETÍ

Národním divadle se prosadil dramatik, režisér a *Jaroslav Kvapil* (1868 až 1950). Kvapil začal na scénu prosazovat moderní symbolistická a impresionistická dramata česká (Šrámek, Mahen) i zahraniční (Ibsen). Sám je autorem symbolistické pohádky *Princezna Pampeliška* a libreta ke Dvořákově opeře *Rusalka*. Pod jeho režijním vedením působili vynikající herci - *Hana Kvapilová* (1860-1907) a *Eduard Vojan* (1853-1920). Oba herci byli představiteli tzv. psychologického realismu. Kvapilovy divadelní akce za první světové války vyjadřovaly protirakouské postoje. Byly to jednak shakespearovské slavnosti v roce 1916, jednak jubilejní oslavy položení základního kamene k Národnímu divadlu v roce 1918. Šéfem opery Národního divadla ve stejném období byl *Karel Kovařovic* (1862-1920).

Na začátku 20. století přibyla k Národnímu divadlu další scéna - Městské divadlo na Vinohradech založené roku 1907. Začátky této scény jsou spojeny s osobností režiséra *Karla Hugo Hilara* (1885-1935), který navázal na německý expresionismus a prosazoval program moderní osobité režie.

4.5. ČESKÉ DIVADLO MEZI DVĚMA VÁLKAMI

K značnému rozvoji divadla došlo po roce 1918. V oficiálním divadle dosáhly největšího úspěchu hry bratří Karla (1890-1938) a Josefa (1887-1945) Čapků jako *RUR*, *Věc Makropulos* (zhudebněna později Janáčkem jako opera) nebo *Ze života hmyzu*, které uvedly na scénu filozofické otázky.

Ve 30. letech se Karel Čapek ve svých hrách angažoval proti fašismu. Jeho protifašistická dramata *Matka* a *Bílá nemoc* uvedl na scéně Národního divadla režisér Jiří Frejka (1904-1952). Oblibě se těšila i dramata Františka Langra (1888-1965).

Ve 20. letech do kulturního života pronikají různé směry. Vznikají a zanikají různá neoficiální divadla. Nejdůležitější z těchto divadel bylo

Osvobozené divadlo, které bylo založeno v r. 1925 jako avantgardní scéna a které ukončilo svou činnost z politických důvodů roku 1938. Hlavními protagonisty tohoto divadla byli *Jiří Voskovec* (1905-1981) a *Jan Werich* (1905-1980), herci a autoři her. První hry měly ráz módních poetických revue, na začátku 30. let se poetické divadlo změnilo na divadlo politicky angažované, kde se hrály politické satiry na aktuální téma. Oba protagonisté ve svých hrách útočili především na nastupující fašismus. Režisérem her *Osvobozeného divadla* byl *Jindřich Honzl* (1894-1953). Po válce se stal ředitelem činohry Národního divadla. Hry byly doplněny džezovými skladbami skladatele *Jaroslava Ježka* (viz Hudba).

Jinou avantgardní scénou bylo divadlo D34 založené *E. F. Burianem* (1904-1959). Burian vyvíjel mnohostrannou činnost, byl režisér, herec, zpěvák, hudební skladatel, autor divadelních her. Svým recitačním sborem dosáhl zahraničních úspěchů. Vynikl zejména v dramatizacích a v montážích lidové poezie a lidových dramát.

Ve 20. letech založil vlastní divadlo populární komik *Vlasta Burian* (1891-1962). Toto divadlo navázalo na předválečné kabarety.

4.6.DIVADLO VE DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Zvláštní funkci mělo české divadlo v době druhé světové války. Často promlouvalo k divákovi skrytou symbolikou a stávalo se demonstrací národního smýšlení. Díky aktuální dramaturgii oslovovala domácí i světová dramatická klasika české publikum silněji než v předválečných letech. Často byly k tomuto účelu inscenovány dramatické adaptace literárních předloh. Mezi mladou generací měly ohlas malé avantgardní scény - *Divadélko pro 99* (1940-1941) a *Větrník* (1941-1944), v kterých začala svou uměleckou dráhu řada pozdějších hereckých osobností. Poslání českého divadla v protektorátě skončilo 1. září 1944, kdy okupanti všechna divadla zavřeli.

K oživení divadla dochází až na konci padesátých a na začátku šedesátých let, kdy vznikla řada malých avantgardních scén (*Divadlo Na*

zábradlí, Za branou, Semafor, Rokoko, Činoherní klub v Praze, Divadlo na provázku v Brně, Ypsilonka v Liberci). Nejslavnější z nich je bezpochyby *Divadlo Na zábradlí* (založené roku 1958). Toto divadlo je spojeno s působením *Václava Havla* (1936-2011), který zde v letech 1960-1965 pracoval. Divadlo rovněž uvedlo na scénu jeho první divadelní hry. Významnou divadelní osobností 60. let byl *Otomar Krejča* (1921-2009), který režíroval řadu vynikajících představení ve svém divadle *Za branou*. Jeho divadlo bylo v roce 1973 zakázáno a Krejča odešel do exilu.

V roce 1959 bylo založeno divadlo *Semafor*. Zakladateli tohoto divadla byla dvojice autorů a herců *Jiří Šlitr* (1924-1969) a *Jiří Suchý* (1931). Oba protagonisté navázali na tradici Voskovce a Wericha a vytvořili originální poetické divadlo, které spojovalo populární písničky, kabaretní výstupy s básnickým viděním světa. Na profilu divadla se dále podíleli *Miroslav Horníček* (1918-2003), *Josef Dvořák* (1942) a autorská a herecká dvojice *Miloslav Šimek* (1940-2004) a *Jiří Grossmann* (1941-1971).

Období normalizace silně ovlivnilo situaci v divadle. Mnoho vynikajících režisérů, autorů i herců nemělo možnost volně pracovat. Umělci, kteří byli postaveni mimo kulturní dění, zorganizovali tzv. bytové divadlo. Renomovaní herci spolu s amatéry v nich nastudovali pro úzký okruh diváků klasické a moderní hry a provozovali je ve vlastních bytech.

Popularitě se dále těšila divadla malých forem, která přes cenzuru a normalizační opatření oslovovala své diváky silným aktuálním podtextem. Mezi nejpopulárnější patřil *Činoherní klub*, *Divadlo na provázku* či *Divadlo Jára Cimrmana*.

4.7. LOUTKOVÉ DIVADLO A LATERNA MAGIKA

V českých zemích byly loutky oblíbeny už ve středověku. Jejich popularitu šířily zahraniční soubory v 16. a 17. století. První čeští kočovní loutkáři se objevili až v 18. století. Zvláště významnou osobností byl *Matěj Kopecký* (1775-1847). V

druhé polovině 19. století se loutkové divadlo moc nerozvíjelo. Jeho renesance nastala až kolem roku 1900. Vzniklo několik stálých loutkových divadel v Praze, největší význam mělo založení *Divadla Josefa Skupy* v Plzni (1930). Po válce se toto divadlo pod názvem *Divadlo Spejbla a Hurvínka* přestěhovalo do Prahy. Spejbl a Hurvínka jsou naše nejpopulárnější loutky. Spejbl byl vytvořen podle návrhu Josefa Skupy (1892-1957) řezbářem Karlem Noskem v roce 1919 a poprvé vystoupil v roce 1920. Hurvínka byl vytvořen v roce 1925 řezbářem Gustavem Noskem. Hlas jim propůjčoval Josef Skupa (do r 1956), později Miloš Kirschner a dnes Milan Klásek. Kromě Divadla Spejbla a Hurvínka je v cizině oblíbeno loutkové divadlo Drak z Hradce Králové. Velmi populární bylo amatérské loutkové divadlo, například v roce 1936 bylo v Cechách 1400 amatérských loutkových scén. Od roku 1951 se každý rok koná přehlídka loutkářských souborů v Chrudimi, každých pět let je pořádána jako mezinárodní akce. V Chrudimi najdeme také naši největší sbírku loutek a největší loutkářskou knihovnu ve zdejším Muzeu loutkářských kultur.

Laterna magika. Jde o spojení živého hereckého nebo tanečního projevu s filmovou projekcí na několika plátnech. Tento program byl vytvořen a úspěšně předveden roku 1958 na Světové výstavě v Bruselu a s novým programem na Světové výstavě v Montrealu roku 1967. Na vytvoření Laterny magiky se podíleli především divadelní výtvarník *Josef Svoboda* a režisér *Alfréd Radok*.

4.8. ČESKÝ FILM OD SVÉHO POČÁTKU DO KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Český film existuje od roku 1898. Jeho iniciátorem byl *Jan Kříženecký* (1868-1921). Kříženecký také natočil první české filmy: dokumentární filmy z pražského prostředí a krátké němé hrané filmy. Všechny tyto filmy byly promítány na prvním festivalu - *Českém kinematografu* - na Výstavě architektury a inženýrství na pražském Výstavišti ve stejném roce.

Další populární postavou z doby prvních krůčků našeho filmu byl *Viktor Ponrepo* (1858-1926), který vlastnil první stálé pražské kino U modré štiky v Karlově ulici na pražském Starém Městě.

Počátky němého filmu byly v konkurenci se zahraniční produkcí skromné. K nejúspěšnějším němým filmům patřila adaptace románu *J. Haška Dobrý voják Švejk* z roku 1926 v režii *Karla Lamače*. Lépe se uplatnily české zvukové filmy. Úspěch v zahraničí zaznamenal například *C. a K. polní maršálek* natočený r. 1930 Karlem Lamačem, který se promítal rovněž v německé a francouzské verzi. Hlavní roli hrál vynikající český komik evropského formátu *Vlasta Burian*. Cenu filmového festivalu v Benátkách v roce 1934 získal film *Gustava Machatého* (1901-1963) *Extáze*. Z dalších filmů, které se dodnes promítají, jmenujme *Honzlovy* adaptace her *Voskovec* a *Wericha* nebo *Haasův* film *Bílá nemoc* podle románu *Karla Čapka*. V 30. letech se hodně točily zejména salonní a konverzační komedie, z nichž nej oblíbenější je *Kristián* s vynikajícím hercem *Oldřichem Novým* v hlavní roli.

V roce 1931 byly vybudovány technicky moderní filmové ateliéry v Praze na *Barrandově*. Vyrábělo se zde až 34 filmů ročně. *Barrandovské* ateliéry dodnes patří k nejlepším v Evropě a točí se zde nejen české, ale i zahraniční filmy.

Film byl i důležitou součástí protektorátní kultury. Točily se především filmové adaptace klasických děl české literatury. Největší divácký ohlas měly v roce 1940 adaptace *Babičky* a životopisný film o *Františku Kmochovi* *To byl český muzikant*, který zaznamenal rekordní návštěvnost a jehož promítání bylo skrytou protinacistickou demonstrací. Vlasteneckou akcí se staly manifestační přehlídky českých filmů - *Filmové žně*, pořádané v letech 1940 a 1941 ve Zlíně *Českomoravským* filmovým ústředím.

4.9.ČESKÝ FILM PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

V roce 1945 byla československá kinematografie znárodněna. Z filmů natočených bezprostředně po válce vynikl film *Siréna* režiséra *Karla Steklého*, který v roce 1947 zvítězil na mezinárodním filmovém festivalu v Benátkách. Po roce 1948 se začaly točit hlavně budovatelské filmy, které vznikaly na

tehdejší společenskou objednávku. Pro dnešní publikum jsou většinou nepřijatelné. Přesto i v této době vznikla některá pozoruhodná díla. Je to například film *Daleká cesta* režiséra *Alfréda Radoka* z roku 1949, pojednávající o životě Židů v době okupace a v koncentračním táboře, nebo film *Císařův pekař a pekařův císař* režiséra *Martina Friče* z roku 1951 odehrávající se v rudolfínské Praze. Velmi úspěšné byly rovněž pohádky natočené režisérem Bořivojem Zemanem *Pyšná princezna* (1952) a *Byl jednou jeden král* (1954).

V 60. letech začala pracovat nová generace československých filmařů, jejichž tvorba bývá nazývána „nová vlna“. Mladí režiséři točili filmy plné humoru, zvláštní drsné poezie, zachycující obyčejné hrdiny současného života. Hlavními reprezentanty této školy byli *Miloš Forman* (1932), *Věra Chytilová* (1928), *Ivan Passer* (1931), *Jiří Menzel* (1938). Mezi nejzajímavější filmy tohoto období patří: Formanovy filmy *Konkurs* (1963), *Černý Petr* (1964), *Lásky jedné plavovlásky* (1965) a *Hoří, má panenko* (1968), Chytilové film *Sedmikrásky* (1966), Passerův film *Intimní osvětlení* (1965) a Menzlovy filmy *Ostře sledované vlaky* (1966) a *Rozmarné léto* (1967). Menzlův film *Ostře sledované vlaky?* získal v roce 1968 cenu Americké filmové akademie *Oskara*.

Po roce 1968 část představitelů nové vlny emigrovala včetně Miloše Formana, který se proslavil svými dalšími filmy v USA. Tvůrci, kteří zůstali, například Chytilová nebo Menzel se potýkali se značnými obtížemi při realizaci svých filmů. Některé z těchto filmů byly zakázány. Tyto filmy byly pro českého diváka objeveny až po sametové revoluci v roce 1989. Z

filmů 70. a 80. let si zaslouží pozornost Menzelovy adaptace Hrabalových *Postřižín* a *Slavností sněženek* a komedie *Vesničko má, středisková*. Z filmů Chytilové zaujala *Hra o jablko*. Z nejmladších režisérů se prosadil zejména po roce 1989 *Jan Svěrák*, jehož film *Obecná škola* byl nominován na Oscara a další film *Kolja* získal Oscara v roce 1997.

Po druhé světové válce se vytvořila slavná *česká škola animovaného filmu*. Hlavním představitelem tohoto filmového žánru byl *Jiří Trnka* (1912–1969), který se inspiroval českou lidovou tradicí. Mezi jeho nejznámější loutkové filmy patří *Český rok*, *Princ. Bajaja*, *Staré pověsti české*, *Špalíček* a *Osudy dobrého vojáka Švejka*.

Jinou významnou představitelkou českého animovaného filmu byla *Hermína Týrlová* (1900—1993), která vytvořila známé loutkové pohádky pro děti (*Ferda Mravenec*, *Zlatovláska*, *Pasáček vepřů*).

Trikovými filmy proslul režisér *Karel Zeman*, který dosáhl úspěchu svými filmy *Baron Prášil* a *Vynález zkázy* i v zahraničí.

V roce 1946 vznikla slavná filmová škola FAMU. Na této škole vyučoval před svých odchodem do emigrace slavný spisovatel Milan Kundera.

V České republice se v současné době koná reprezentativní filmový festival v Karlových Varech.

KAPITOLA 5. ČESKÁ HUDBA

5.1.ČESKÁ HUDBA DO DOBY HUSITSKÉ

Hudba měla u Cechů vždy důležité postavení. Nejstarší hudba byla spojena hlavně s duchovní písní. Nejstarší dochovaná česká duchovní píseň - *Hospodine, pomiluj ny* (Pane, smiluj se nad námi) pochází nejpozději z 11. století. Někdy bývá její autorství připisováno sv. Vojtěchovi. Píseň, která obsahuje ještě staroslověnské jazykové výrazy, zněla v kostelích, na velkých shromážděních, při korunovaci panovníků. Lidé ji zpívali před velkými bitvami. Až do doby husitství měla funkci státní hymny. Zachycuje ji notový zápis v traktátu Jana z Holešova z roku 1397, který se nachází ve sbírkách Národní knihovny v Praze.

Ve 12. století vznikla jiná důležitá duchovní píseň *Svatý Václave, vévodo české země*. Byla využívána jako válečná píseň české šlechty. Její zápis pochází z druhé poloviny 14. století. Obě písně střídavě fungovaly jako státní hymna, eventuálně jako válečná píseň, a posilovaly národ v těžkých dobách.

Ve 13. století se pod německým vlivem vedle duchovní hudby začíná rozvíjet i světská píseň - *minnesang*, zejména na dvoře českých králů Přemysla Otakara II. a Václava II. Václav II. sám je také autorem několika německých písní v tomto stylu. Na jeho dvoře působili němečtí minesángři Ulrich von Etzenbach a Heinrich von Meissen, nazývaný Frauenlob. V tradici minnesangu pokračovali na dvoře Jana Lucemburského Guillaume de Machaut a na dvoře Karla IV. Heinrich von Mugeln. Zejména Guillaume de Machaut (1300-1377) zasáhl do vývoje evropské hudby jako tvůrce hudebního stylu nazývaného *ars nova*. Světská milostná hudba oslovovala vedle šlechty i měšťanstvo. Pro milostnou poezii pěstovanou měšťany se používá označení *meistersang*.

Ve 13. a 14. století se dále rozvíjí česká duchovní píseň. Nejznámější duchovní písně jsou *Ostrovská píseň* (druhá polovina 13. století) a *Kunhutina*

modlitba (kolem roku 1300). V polovině 14. století se k nim připojují ještě skladby *Buoh všemolníci vstal z mrtvých* a *Jezu Kriste, šedrý' kněze*. Duchovní latinské písně psal rovněž třetí pražský arcibiskup Jan z Jenštejna (1347-1400).

Pěstuje se dále i milostná lyrika. Za jednu z nejhezčích skladeb bývá považována tzv. *Závišova píseň*. Jejím skladatelem byl první známý český hudební skladatel, Mistr Závís ze Zap. Ve 2. polovině 14. století se objevuje další žánr - *satirická píseň*. Tento žánr pěstovali především univerzitní studenti. Na dvoře Jana Lucemburského a Karla IV. došlo k značnému rozvoji instrumentální hudby. Pořádaly se zde orchestrální koncerty v bohatém obsazení různými typy nástrojů. Mimořádné oblibě se těšila hra na varhany a sborový chrámový zpěv chlapců, tzv. bonifantů.

Ze 14. století pocházejí také vzácné doklady lidové písně. Objevily se ve středověkém dramatu *Hra veselé Magdalény*. Jedná se o milostné písně *Kudy sem já chodila* a *Byla jsem ti v sádku*. Někteří badatelé se domnívají, že vliv lidových písní je i v jiných skladbách dochovaných z této doby.

5.2.ČESKÁ HUDBA OD HUSITSTVÍ PO OBDOBÍ BAROKA

V období husitství důležitou roli znovu hrála duchovní píseň. Velká většina duchovních písní z husitského období se dochovala v tzv. *Jistebnickém kancionále* (pojmenovaném podle místa, kde byl sborník nalezen). Sborník obsahuje mimo jiné i skladbu *Ktož sú boží bojovníci*, která byla válečnou písní husitských vojsk. Podobný význam měla i píseň *Povstaň, povstaň, veliké město pražské*, která vyzývala Pražany do boje proti císaři Zikmundovi. Z autorů husitských písní známe jméno jediného - *Jana Čapka*. Jeho skladby obsahují poučení o husitském výkladu božího zákona. Husité pěstovali hlavně jednohlasý zpěv, odmítali vícehlasý zpěv i varhanní hudbu. Husitskou písňovou tvorbu obsahuje i tzv. *Roudnický' kodex*.

V období pohusitském pokračovali v tradici husitské duchovní písně jednak sami husité (např. Václav Miřinský), jednak na tuto tradici

navazovala jednota bratrská. Stále se pěstoval především jednohlasý zpěv. Nejslavnějším zpěvníkem jednoty bratrské je *Šamotůlský kancionál* vydaný roku 1561. Obsahuje 744 duchovních písní a jeho hlavním redaktorem byl Jan Blahoslav. Jan Blahoslav (1523-1571) se zabýval duchovním zpěvem i teoreticky ve svém díle *Musica* vydaném v letech 1558 a 1569. Jde o první český teoretický hudební spis.

Ve druhé polovině 15. století vznikají zejména v měšťanském prostředí tzv. literátská bratrstva, amatérské pěvecké soubory, které začínají opět pěstovat vícehlasý zpěv. Tato bratrstva se věnovala hlavně zpěvu při bohoslužebných obřadech. Činnost literátských bratrstev je zaznamenána v četných kancionálech, které se začaly objevovat v této době a které obvykle vynikají bohatou výtvarnou výzdobou. Literátská bratrstva byla katolická i nekatolická.

Vlivem tradice existoval jen velmi malý počet skladatelů, který se zabýval světskou hudbou. Evropské úrovni dosáhla česká hudební tvorba v díle *Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic* (1564-1621). Harant byl člověk opravdu renesanční, věnoval se vědecké práci, skládal latinské básně a byl také výborným hudebníkem. Na svém hradě Pecka (u Nové Paky) založil tehdy snad největší zámeckou kapelu. Dodnes se hrají jeho moteta a pětihlasá mše.

Jeden z nejkrásnějších kancionálů je *Litoměřický kancionál* vytvořený kolem r. 1517. Patří mezi nejvýznamnější památky ilumináčního umění. Váží 56 kg, obsahuje 402 listů.

Svůj kancionál uspořádal také filozof a pedagog evropského významu *Jan Amos Komenský* (1592-1670). Komenského kancionál vznikl v emigraci (vyšel r. 1659 v Amsterdamu) ve velmi těžkém období, kdy Komenský ztratil veškerou naději na návrat do své vlasti. Kancionál obsahuje jednak vlastní Komenského duchovní písně, jednak písně přeložené i různé parafráze. Tvorba duchovních písní pomáhala Komenskému vyrovnat se s těžkým osudem emigranta.

5.3.ČESKÁ BAROKNÍ HUDBA

Velkého rozkvětu dosáhla česká hudba v období baroka. V tomto období čeští hudebníci pěstovali hudbu nejen doma, ale často odcházeli do ciziny, kde rozvíjeli svůj hudební talent. Tehdy se zřejmě rozšířilo rčení „Co Čech, to muzikant“¹⁴. Na druhé straně v českých zemích rovněž působili významní světoví hudebníci.

Na domácí tradici duchovní písně navázal především *Adam Michna z Otradovic* (1600-1676), který působil jako varhaník v Jindřichově Hradci. Proslul hlavně jako autor mariánských skladeb (*Česká mariánská muzika*, 1647). Složka literární a hudební jsou v jeho díle vzácně vyrovnané. Dalším významným autorem české barokní hudby byl *Pavel Josef Vejvanovský* (1640-1693), působící ve službách olomouckého arcibiskupa v Kroměříži. Vejvanovský skládal svá nejlepší díla pro dechové nástroje. Je autorem řady církevních skladeb. Skládal však i světskou hudbu.

Na konci 17. století vynikli dva hudebníci působící v cizině. První byl varhaník *Bohuslav Matěj Černoهورský* (1684-1742), skladatel církevní hudby. Působil v Itálii, kde jeho skladby dosáhly značné obliby a byl zde nazýván „Padre Boemo“. Druhým hudebníkem byl *Jan Dismas Zelenka* (1679-1745), který strávil téměř celý život ve službách saského kurfiřta. Několikrát zavítal také do Prahy, kde vytvořil své nejlepší skladby. Mezi nimi vyniká melodrama *Sub olea pacis et palma virtutis* (Pod olivou míru a palmou statečnosti). Tato skladba byla provedena jezuitou při české korunovaci Karla VI. v roce 1723.

V 18. století vzniklo v českých zemích několik středisek hudebního života. Jedno z nich vytvořil hrabě F. A. Špork v Praze, další hrabě J. A. z Questenberka v Jaroměřicích nad Rokytnou a poslední bylo v Olomouci, jeho mecenáši byli olomoučtí arcibiskupové. Tato střediska se zasloužila hlavně o uvádění oper do hudební kultury české zemí. Vedle vážné opery se prosazovala i komická opera. Opery byly prováděny italskými umělci nebo

byly alespoň koncipovány v italském jazyce. První operu, která byla zpívána také česky, složil *František Václav Míča* (1694-1744). Tato dvoutaktová opera s názvem *O původu Jaroměřic* byla hrána poprvé v roce 1730 poddanými na zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou.

V této době došlo k další vlně české hudební emigrace. V Berlíně působila hudební rodina Bendů. Podílela se na prosazení nových hudebních forem singspielu a melodramatu. Nejvíce z členů této rodiny vynikl *Jiří Antonín Benda* (1722-1795), autor četných symfonií a spoluzakladatel scénického melodramatu (*Médea*). V Mannheimu se usadil *Jan Václav Stamic* (1717-1757), zakladatel tzv. mannheimske školy a tvůrce prvních symfonií v moderním slova smyslu. Do Itálie odešel *Josef Mysliveček* (1737-1781). Mysliveček je autorem četných oratorií, oper a symfonií. V Itálii byl nazýván II divino Boemo (božský Čech). Jeho dílo obdivoval W. A. Mozart.

Čechy daly v 18. století světu nejen slavné hudebníky, ale také slavní hudebníci zde přechodně v tomto období působili. Musíme jmenovat především *Kryštofa Wilibalda Glucka* nebo *Josefa Haydna*. Největší význam však měly návštěvy *Wolfganga Amadea Mozarta*. Mozart byl přítelem manželů Duškových a přijel do Prahy poprvé r. 1786. Byl nadšen, jak Pražané přijali jeho operu *Figarova svatba*, proto napsal pro Prahu další operu *Don Giovanni*, která měla premiéru roku 1787 v dnešním Stavovském divadle.

V době vrcholného baroka se začíná na českém venkově rozvíjet zajímavý hudební žánr - české pastorely (skladby s vánoční tematikou), jejichž autory byli především venkovští kantoři (Tomáš Norbert Koutník z Chocně, Josef Ignác Linek z Bakova nad Jizerou ad.) Nejznámější českou pastorální mší je *Missa solemnis festis Nativitatis* (Slavnostní vánoční mše) od kantora z Rožmitálu pod Třemšínem *Jana Jakuba Ryby* (1765-1815), která patří k tradičnímu repertoáru našich vánočních svátků.

5.4.ČESKÁ HUDBA V 19. STOLETÍ

Ještě na přelomu 18. a 19. století někteří hudebníci působí hlavně v zahraničí. Je to například *Antonín Rejcha* (1770-1836), skladatel a hudební teoretik, který se stal profesorem konzervatoře v Paříži a byl učitelem skladatelů Berlioze, Gounoda a Césara Francka. V Paříži a v Londýně hraje klavírista Jan Ladislav Dusík (1760-1812), autor mnohých klavírních skladeb (koncerty, sonáty). Ve světě působili také slavní čeští zpěváci. Zpěvačky Klementina Kalasová a Tereza Stolzová byly významnými interpretkami Verdiho oper.

Hudebníci ve vlasti se připojují k národnímu obrození a snaží se vytvořit národní hudbu. Prvním významným národním českým skladatelem byl *František Škroup* (1801-1862). František Škroup vytvořil první skutečnou českou operu *Dráteník*, která měla premiéru v roce 1826. Byl nejen autorem hudby, ale také sám zpíval titulní roli. Opera měla velký úspěch a byla hrána v českých městech i v Polsku. František Škroup je rovněž autorem národní hymny *Kde domov můj*. Tato píseň byla složena pro hru Josefa Kajetána Tyla *Fidlovačka*. Hra měla premiéru v roce 1834 a píseň se stala velmi rychle populární. V roce 1918 proto byla zvolena za českou hymnu.

Nejčastěji se v Čechách a v světě hrají skladby romantického skladatele *Bedřicha Smetany* (1824—1884). Smetana je znám především jako autor českých národních oper. Složil jich celkem 8 (*Prodaná nevěsta*, *Hubička*, *Tajemství*, *Dvě vdovy*, *Dalibor*, *Libuše*, *Čertova stěna*, *Braniboři v Čechách*), jedna navíc zůstala nedokončena (*Viola*). Největší oblibu z nich má *Prodaná nevěsta* (premiéra r. 1866). K otevření Národního divadla v Praze r. 1881 byla složena mýtická opera *Libuše*. Fanfáry z této opery slouží jako prezidentská znělka. V letech 1874-1880 složil Smetana cyklus symfonických básní *Má vlast*. Tento cyklus každoročně zahajuje festival Pražské jaro. Známe je také Smetanovo kvarteto *Z mého života*. Populární

jsou jeho drobné skladby, zejména polky. Smetana působil několik let jako dirigent a klavírista ve švédském Goteborgu.

Významných úspěchů dosáhl také *Antonín Dvořák* (1841-1904). Dvořák získal uznání za cyklus *Slovanských tanců*. Je autorem několika oper, z nichž nejvíce jsou uváděny *Rusalka* (premiéra 1901), *Čert a Káča* a *Jakobín*. Dále napsal devět symfonií. Nejslavnější jeho symfonií je *Devátá symfonie e-moll Z nového světa*, která vznikla v USA, když byl ředitelem konzervatoře v New Yorku. Mnohé pocty získal Dvořák také v Anglii, pro kterou složil například oratorium *Stahat Mater*. Získal zde čestný doktorát univerzity v Cambridge.

K romantické české škole patří vedle Smetany a Dvořáka také dílo *Zdeňka Fibicha* (1850-1900). Fibich byl autorem symfonických básní (*Toman a lesní panna*), melodramat a oper .

5.5.HUDBA NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Z moravské lidové hudební tradice čerpal své podněty největší autor tohoto období *Leoš Janáček* (1854-1928). Ve světě je znám jako autor oper (*Její pastorkyňa, Káťa Kabanová, Příhody Lišky Bystroušky*), orchestrálních skladeb (*Symfonietta, Taras Bulba*).

Náboženskými látkami byl inspirován *Josef Bohuslav Foerster* (1859-1951), známá jsou jeho oratoria a mše.

Hudební impresionismus se projevil nejvíce v dílech *Josefa Suka* (1874-1935) a *Vítězslava Nováka* (1870-1949). Josef Suk byl nejen skladatel, ale také houslista, člen Českého kvarteta. Suk je autorem symfonických skladeb *Praga, Asrael, Pohádka léta*. Často se hraje jeho *Serenáda Es-dur* a pochod *V nový život*. Známa je také jeho klavírní hudba, komorní hudba a sbory. Vítězslav Novák ovlivnil vývoj české hudby nejen jako skladatel, ale také jako dlouholetý ředitel pražské konzervatoře. Vychoval několik generací skladatelů. Je autorem oper (*Zvíkovský rarášek, Karlštejn*), pantomim, kantát, sborů.

Moderní hudební podněty zpracovával *Otakar Ostrčil* (1879-1935), autor oper *Vlasty skon*, *Honzovo království*, melodramat a symfonických děl. Psaním operet se zabýval *Oskar Nedbal* (1874-1930). Byl rovněž dirigentem České filharmonie a violistou Českého kvarteta.

5.6. HUDBA 20. STOLETÍ

Po první světové válce se prosadili hlavně skladatelé *Bohuslav Martinů*, *Jaroslav Ježek*, *Alois Hába*, *Jaroslav Křička*. Nejproslulejším hudebním skladatelem v evropském kontextu byl *Bohuslav Martinů* (1890-1959). Martinů žil od r. 1923 ve Francii, později v letech 1941-1953 v USA a nakonec ve Švýcarsku. V cizině získal řadu ocenění. Je autorem oper (*Hry o Marii*, *Řecké pašije*, *Gilgameš*, *Julietta*), baletu, napsal rovněž šest symfonií. Se hraje především jeho kantáta *Otvírání studánek*.

Jaroslav Ježek (1906-1942), dirigent orchestru Osvobozeného divadla a klavírista, byl ve své tvorbě ovlivněn především džezovou hudbou. Kromě divadelní hudby psal i klavírní a komorní díla.

Vlastní hudební systém s intervaly menšími než půltóny vytvořil *Alois Hába* (1893-1973). Vedle hudební teorie se věnoval i hudební tvorbě, je autorem oper, orchestrálních a komorních děl.

V tvorbě hudby pro děti dosáhl velkých úspěchů *Jaroslav Křička* (1882-1969).

K velkému rozmachu České národní hudby došlo za fašistické okupace v letech 1939-1945. Na rozdíl od jiných druhů umění byla hudba totiž nejméně postižitelná německou cenzurou. V tomto krátkém časovém období vzniklo kolem 20 českých oper, 30 kantát a 30 symfonií. Připomeňme alespoň monumentální *České requiem* Ladislava Vycpálka (1882-1969) z roku 1940, kantátu *Země mluví*, operu *Plameny* od Jana Hanuše (1915-2004) nebo operu Rudolfa Karla (1880-1945) *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*, složenou na konci války v nacistickém vězení.

Na slavnou tradici české klasické hudby navázali v letech po druhé světové válce především dva skladatelé - *Ilja Hurník* (1922-2013) a *Petr Eben* (1929-2007). Hurník je autorem bálem *Ondráš*, opery *Dáma a lupiči* a četných skladeb pro děti. Eben vynikl jako autor sborových a písňových cyklů a varhanních děl. Také část jeho tvorby je věnována dětem.

Vedle skladatelů získali mezinárodní úspěchy i dirigenti, koncertní umělci a umělecké soubory. Z dirigentů se prosadil *především Rafael Kubelík* (1914-1996), nejdříve dirigent České filharmonie, později šéf Chicagského symfonického orchestru a londýnské Covent Garden. Propagátory moderní české hudby v zahraničí byli dirigenti České filharmonie Karel Ančerl (1908-1973), Václav Neumann (1920-1995) a Libor Pešek (1931). Z interpretů se v mezinárodní konkurenci prosadili houslista Josef Suk (1929-2011), cembalistka Zuzana Růžičková (1928), klavíristé Josef Páleníček, (1914-1990) a Rudolf Firkušný (1912-1995). Ze zpěváků získala největší věhlas Jarmila Novotná (1907-1995) sólistka Metropolitní opery v New Yorku. Nejvýznamnějším a nejrozsáhlejším hudebním festivalem je *Pražské jaro*. Tento festival začíná vždy 12. května, v den úmrtí Bedřicha Smetany, slavnostním uvedením cyklu jeho symfonických básní *Má vlast* a končí 3. června Beethovenovou 9. symfonií. Praha v této době hostí přední světové dirigenti, orchestry a sólisty. V rámci festivalu probíhá interpretační soutěž Concertino Praga. Festival se koná od roku 1946.

SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

abakus: krycí deska spočívající na hlavici sloupu.

achát: druh polodrahokamu, který se užívá k leštění ploch pokrytých plátkovým zlatem. Speciálně upraveným leštícím achátem restaurátoři docílí vysokého lesku zlaté plochy.

alabastr: typ sádrovce světlé až průsvitné barvy

ambit: křížová chodba v klášterech či kostelech čtvercového půdorysu, která obíhá kolem rajskeho dvora.

anglický dvorek (sklepní světlík): jedná se o prostor, který se nachází před okenním otvorem podzemní místnosti pod úrovní terénu. Anglický dvorek zajišťuje osvětlení podzemního podlaží i jeho větrání.

apsida: termín užívaný pro prostor kněžiště v raně křesťanské a románské architektuře. Pojem byl převzat z antiky. Jedná se o výklenek oválného půdorysu, kde se nacházel hlavní oltář. Od 5. století se apsidy stavěly východním směrem (byly tedy tzv. orientované).

archa (gotická): název je odvozený z latinského slova „arca“, tedy skříň či schránka. Jedná se o gotický skříňový oltář s křídly.

archivolty: plastické orámování oblouku arkády či podloubí.

arkády (slepé arkády): pojem pochází ze slova „arcus“, což je výraz pro oblouk. V architektuře se jedná o typ oblouku spojující dva sloupy či pilíře, mezi nimiž se nachází volně průchozí prostor. Arkády jsou časté u staveb jako je sala terrena, akvadukty, lodžie, zdi kostela dělící hlavní a boční lodi apod. Častým typem je taktéž slepá arkáda (arkatura), v tomto případě se jedná o dekorativní architektonický prvek, který stěnu neotvírá, ale pouze zdobí uzavřené zdivo. Arkatura se uplatňovala od antiky až po historizující slohy 19. století.

arkýř: jedná se o výčnělek budovy, díky němuž se rozšířil prostor interiéru. Uvnitř stavby tak tvořil jakýsi výklenek s okny, kde se v období středověku nacházel prevet (záchod) nebo kaple. Od renesance se arkýř stále více uplatňuje u měšťanských domů. Okna arkýře umožňovala výhled do stran a zároveň působila

dekorativně. Arkýře se hojně vyskytují v novobarokní architektuře 19. století. V měšťanském prostředí se objevují arkýře o několika patrech.

armatura: zpevnění určité části stavby – nároží či opěrných pilířů. Armatury se užívalo zvláště v období gotiky. Později se armatura napodobovala bosáží či sgrafitem jako forma dekorace.

Art deco: jedná se o umělecký styl dvacátých a třicátých let 20. století, který vznikl ve Francii. Zahrnuje užitý design, architekturu i malířství. Vychází z několika předešlých stylů, zejména však z kubismu a secese. Od secese přebírá zejména dekorativní ornamentálnost, která je však zbavena secesní křivolakosti. Příkladem Art deco architektury v českých zemích je hotel Alcron v Praze.

attika (atika): jedná se o zeď nad hlavní římsou. Výška dosahuje maximálně jedné třetiny z celkové výšky stavby. Attika tak kryje pohled na střechu a zároveň plní zdobnou funkci. Bývá zakončena sochami, cimbuřím, stříškou, obloučky, balustrádou a dalšími dekorativními prvky. Většinou není opatřena okny. Tento prvek se nejčastěji užíval v antice, renesanci, baroku, klasicismu a empíru.

augustiniáni: označení pro několik řeholních řádů, které vyznávají myšlenky sv. Augustina. Kladou důraz na modlitbu, studium a rozjímavý život. Největším konventem augustiniánů v České republice je opatství ve Starém Brně, v Praze se nacházel rozsáhlý augustiniánský konvent na Karlově (dnešní muzeum Policie ČR) nebo na Malé Straně při kostele sv. Tomáše.

balustráda: zábradlí tvořené balustrami (kuželkami). Balustra může mít okrouhlý či čtverhranný tvar. V architektuře existuje také tzv. slepá balustráda, jedná se o iluzi zábradlí s dekorativní funkcí, která je vytvořena jako reliéf, sgrafito či ve štuku.

baroko: umělecký sloh vznikl v 16. století v Itálii, odkud se šířil po celé Evropě. Do českých zemích se dostává po roce 1620 a přetrvává do roku 1750, kdy přechází v ještě zdobnější rokoko. V barokní architektuře lze vysledovat dva základní směry. První z nich vychází více z renesance, vyznačuje se strohým uspořádáním připomínající antiku, druhý směr naopak upřednostňuje pohyb – tedy oblouky, elipsy, kopule. Dalším znakem baroka je úsilí o souměrnost, často se

užívá štuků, mramorování a zlacení. K významným památkám barokní architektury se řadí pražské Klementinum, Jezuitská kolej v Kutné Hoře, Invalidovna v Karlíně, Bazilika Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce, kostel Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou či zámek Veltrusy.

bašta (bastion): tímto termínem se označuje část hradebního opevnění v podobě jakési předsunuté věže sloužící k umístění děla, z něhož se zde střílelo. Tvar bašty byl různorodý: okrouhlý, čtverhranný, polygonální. Tento typ opevnění se rozvíjel od renesance

bazilika: pojem lze chápat více směry:

a. V architektuře buď jako pojem užitý poprvé v antickém Řecku, kde se tento termín ujal pro úřední budovu. V antickém Římě se jednalo o soudní síň či tržiště. V raně křesťanském období se však tento pojem vžil pro trojlodní či vícelodní sakrální stavbu, z nichž hlavní loď převyšuje lodi boční. Typickým znakem raně křesťanských bazilik je způsob osvětlení, které je vedené pásem oken převýšené hlavní lodi. Součástí bazilik bývá rozšířené kněžiště, vestavění příčné lodi (transeptu), jakýsi předsíňový prostor (nartex), a vstupní nádvoří (atrium).

b. V kanonickém právu se pojem bazilika užívá od středověku, kdy se tímto označuje čestný titul, jenž se uděluje některým sakrálním stavbám na základě přímého svolení papeže. Od 18. století se rozlišují dva typy: basilica maior (větší) a basilica minor (menší). Titul basilica maior získaly kostely přímo spojené s osobním působením papeže. V těchto stavbách se tak obyčejně nacházel papežský trůn. Titul basilica minor vlastní více sakrálních staveb. Jedná se o místa nacházející se pod přímou patronací papeže. Basilica minor musí pro tento titul splňovat určitá kritéria jako je vhodné prostorové uspořádání, mimořádná umělecká hodnota, vyjimečnost v podobě ostatků svatých či důležitých historických událostí, přítomnost zázračného obrazu apod. Současně zde musí probíhat pravidelné bohoslužby.

bergfried (bergfrít): v překladu do němčiny „samostatně stojící věž“. Jedná se o věž středověkých hradů, které sloužily jako bezpečné útočiště během obléhání.

Přístup do věže byl možný pouze padacím mostem nebo po žebříku. Věž stála buď samostatně, jak vyplývá z názvu, nebo byla součást opevnění.

benediktini: členové jednoho z nejstarších mnišských řádů v Evropě, řádu sv. Benedikta. Do českých zemí přichází již v 10. století. Mottem řádu je slavné „Ora et labora“, tedy „Modli se a pracuj“. Mezi nejstarší a nejvýznamnější benediktinské kláštery na našem území patří klášter sv. Jiří na Hradě (r. 970), Břevnovský (r.993) nebo Emauzy (1347).

biedermeier: umělecký směr první poloviny 19. století (1830-1850) uplatňující se zejména v měšťanském prostředí u nábytku a módy, proto je biedermeier někdy označován jako měšťanský pozdní empír. Na rozdíl od empíru se však biedermeier vyznačuje menší zdobností a větší mohutností.

biocid: látky užívané k hubení či omezení růstu škodlivých organismů.

bima: vyvýšené místo v synagoze uprostřed hlavní modlitebny. Právě zde se nalézá čtecí stůl, odkud je předčítána Tóra. Zároveň odtud rabín vede svá kázání.

bitumenová stěrka: jedná se o bitumenovou emulzi, složenou z jemných částic asfaltu. Bitumenové stěrky se užívají proti působení vody, k izolaci základů a ochraně proti zemní vlhkosti.

bobrovky: pálená střešní krytina, která se používá zejména v lidové architektuře. Název je odvozen dle oblého tvaru připomínající bobří ocas.

boční loď: vedlejší prostor u vícelodních kostelů. Od hlavní lodi bývá oddělena arkádami se sloupy či pilíři. Dle vztahu boční a hlavní lodi lze rozlišit několik typů kostelů.

a. bazilika: jako bazilika se označují kostely, v nichž je hlavní loď vyšší než lodi boční

b. síňový(halový) kostel: hlavní i boční lodi kostela mají stejnou výšku

c. dvojlodí: o dvojlodní typ kostela se jedná v případě, kdy je výška i šířka dvou lodí stejných parametrů. V této situaci není na místě užívat termínu boční loď

boloňská křída: používá se k přípravě podkladů malby, tmelů či k přípravě polimentů (podkladů pro zlacení plátovým zlatem). Boloňská křída se hojněji užívá již od středověku.

bolus: typ přírodního pigmentu (přírodní hlinky různého původu), který se užíval jako podklad pro malbu, zejména v barokním období. Od 17. století se z bolusu připravoval poliment, tedy podklad pro zlacení plátkovým zlatem. Nejčastějším typem je bolus červený.

Bosí karmelitáni: řád bosých karmelitánů vznikl v polovině 16. století ve Španělsku. Řád se řídí dle řehole sv. Terezie z Ávily. Zajímavostí vztahující se k českým zemím je legenda, podle níž to byla právě sv. Terezie, která původně vlastnila Pražské Jezulátko nacházející se v chrámu Panny Marie Vítězné na Malé Straně. Sošku měla dát své přítelkyni, která ji měla posléze darovat své dceři, aby jí Jezulátko ochraňovalo na dalekých cestách do Prahy.

bronzování: levnější způsob, kterým se nahrazuje zlacení povrchů dekorací v interiéru.

bosáž: jedná se o typ zdobného zdiva, kde se napodobuje vzhled kamenných kvádrů. Napodobenina kvádrů je ve formě vystouplého reliéfu. Bosáže se hojně užívalo zvláště v renesanci.

carrarský mramor: charakteristický typ mramoru z italské oblasti Carrara v Toskánsku, který se vyznačuje bílou barvou a vyváženým rozmístěním žilek.

církevní jurisdikce: právo církevního úřadu posuzovat daný soudní případ. Do působnosti církevní jurisdikce (práva) patřila zejména manželství a rodinné záležitosti.

církevní schizma: odtržení či rozdělení osoby nebo skupiny v církvi. K nejvýznamnějším schizmatům v církevních dějinách patří tzv. Velké schizma, kdy došlo k rozdělení východní a západní církve (r. 1054) nebo tzv. Papežské schizma (v letech 1378-1417), kdy bylo zvoleno více papežů do úřadu.

cisterciáci: stoupenci Cisterciáckého mnišského řádu, jehož historie sahá až k roku 1098, kdy byl opatem Robertem založen první klášter ve francouzském Citeaux. Mezi nejvýznamnější cisterciácké kláštery na našem území patří Porta Coeli u Tišnova, klášter Plasy, Osek, Vyšší Brod, Zbraslav či nejstarší klášter Sedlec.

cvikly: trojstranná plocha u arkád a portálů, která se nachází mezi dvěma sousedními oblouky a vodorovným svislým orámováním

český dekorativismus/národní styl/rondokubismus/české Art deco: styl, který vznikl po založení Československa v říjnu 1918. Jednalo se o nový specifický styl, který měl zhmotnit a vizualizovat perspektivy nově založeného státu. Styl vycházel z Art deca, lidové architektury a folkloristických tradic. Ústředními barvami tak byla modrá, červená a bílá. Mezi tvůrce českého dekorativismu se řadí Josef Gočár, Pavel Janák či Ladislav Machoň. K ukázkám českého dekorativismu patří Gočárovy domky v pražské zoo či Legiobanka Na Poříčí v Praze.

čeští patroni: jedná se o svaté ochránce českých zemí a českého národa. K českým patronům patří Anežka Česká, Cyril a Metoděj, Zikmund, Zdislava, Vojtěch, Ludmila, Jan Sarkander, Vít, Václav, Radim, Prokop, Kliment, Kosma a Damián, Norbert, Jan Nepomucký a Hedvika Slezská.

dendrochronologie: technika, díky níž je provedena datace dřeva díky analýze letokruhů

detergent: totéž co tenzid, jedná se o chemickou sloučeninu umožňující lepší rozpouštění nečistot. Pojem detergent se spíše užívá pro typ tenzidů, které mají odmašťovací schopnosti.

diecéze/biskupská oblast: správní jednotka církve, v čele stojí biskup. Nižší jednotkou pod diecézí jsou farnosti nebo děkanáty (několik farností). Vyšší jednotkou nad diecézí jsou arcidiecéze. V České republice je celkem šest diecézí: v Českých Budějovicích, Litoměřicích, Hradci Královém, Plzni a diecéze ostravsko-opavská. Arcidiecéze se nacházejí v Praze a Olomouci.

dlažba tzv. vyšehradského typu: románská dlažba objevená v románské rotundě sv. Martina z konce 11. století. Dlažba se vyznačuje reliéfy s motivy gryfa, lva, Nera a sfingy.

dominikáni: řád bratří kazatelů byl založen roku 1215 španělským knězem Domingem de Guzmánem. Hlavním posláním bylo kázat, obracet na pravou víru, zpovídat věřící a těmito prostředky zabraňovat herezi. Hlavní náplní řádu bylo sebevzdělání a šíření vzdělanosti. V Praze lze nalézt dominikánský klášter při kostele sv. Jiljí na Starém Městě.

donjon: jedná se o hradní věž ve středověku, která sloužila obytné funkci. Donjon býval někdy samostatně opevněný a oddělený od ostatních budov. V případě obléhání hradu tak sloužil jako záchranné útočiště obyvatel hradu. Termín donjon a bergfrít je tak někdy užíván pro tentýž typ architektury. Donjon měl nejčastěji čtvercový či oválný půdorys. Přízemí věže se využívalo jako vězení nebo hladomorna.

draperie: dekorativní nařasení šatů, případně závěsu na plastice či v malbě.

dukátové zlato: zlato o ryzosti 23 karátů.

dýha: tenký plát dřeva o mocnosti maximálně kolem půl centimetru, který se užívá k výrobě svrchní části povrchu nábytku, případně překližky. Dýhy často bývají zhotovené ze vzácných dřev jako je mahagon, eben, týk.

dýhování: proces, během něhož se osazují dýhy (slabé desky) na základový dřevěný materiál.

echinus: bočníková část pod abakem, který tvoří společně s abakem dvoudílnou hlavici sloupu.

email: malířská technika, během níž se barevná či čirá sklovitá hmota nanáší na skleněný, případně kovový, povrch.

empír: též se užívá názvu císařský sloh. Jedná se o umělecký směr, který vznikl ve Francii a intenzivně se rozvíjel zejména za vlády Napoleona Bonaparte (1804-1815). Tento styl dozníval až do poloviny 19. století. Empírem byl v té době inspirován užitý design i architektura. Císařský sloh nastupuje po klasicismu, z něhož programově vychází. Inspiruje se tak římskou a řeckou starověkou architekturou, tedy typickým sloupovým, trojúhelníkovými štíty s reliéfy apod. K příkladům empírové architektury na našem území patří zámek Kačina, zámek v Dačicích či budova divadla Hybernia v Praze.

empora(tribuna/galerie): typ ochozu v kostele, který sloužil k oddělení určité skupiny věřících – například šlechtice od prostého lidu, ženy, jeptišky apod. Empory se zpravidla stavěly do zdí oddělující hlavní a boční loď kostela jako jakýsi střední mezičlánek mezi arkádovými oblouky a horní řadou oken. V architektuře se rozlišují tři typy empor.

- a. pravá empora: tento typ má své vlastní patro, tedy strop i podlahu
- b. nepravá empora: empora nemá strop, je z ní tudíž vidět přímo do krovu
- c. zdánlivá empora: oddělený prostor empory je ve zdivu zdůrazněn, avšak chybí vlastní podlaha

eneolit (chalkolit): období pravěku – doba měděná, která ve střední Evropě probíhala ve 4. a 3. tisíciletí př. n. l.

Etážový štít: Jde o zdivo zakrývající střechu a iluzivně navyšující stavbu. Pokud je štít členěn římsou, jedná se o tzv. etážový štít.

Europa Nostra: mezinárodní federace pro kulturní dědictví, která vznikla v roce 1963. Federace každoročně udílí společně s Evropskou unií Europa Nostra Awards – cenu za nejlepší postupy v oblasti památkové péče. Cenu Europa Nostra získala též společnost GEMA ART GROUP a. s. a to v roce 2002 za příkladné restaurování areálu Valdštejnského paláce v Praze.

fabion(vouta): čtvrtválcový prostor mezi stropem a stěnou.

falc: opevněné sídlo panovníka, jakýsi předstupeň hradu. Jednalo se o sídlo dočasné, které si budoval panovník ve Svaté říši římské v raném středověku. Většinou se zde nachází palác s reprezentativními prostory a zásobárnami.

fazetové sklo: typ skla se specifickým opracováním hrany, které jsou upraveny pod určitým úhlem a poté vyleštěny.

fermež (fermežový nátěr): jedná se o produkt získaný technologickými úpravami lněného oleje za užití oxidu olova a manganu. Fermež se přidává jako přísada do olejových nátěrových barev. Fermež lze dále užít ke zvýšení životnosti a odolnosti dřeva. Dřevo se tak může fermežovat – několikrát po sobě se do dřeva aplikuje horká a poté chladná fermež.

festony: typ dekorativní výzdoby připomínající polověvec. Je složen z drobných lístků, květů či ovoce. Obě strany bývají zakončené mašlí.

fiály: jedná se o štíhlý osmiboký či čtyřboký sloupek, který dekorativně zakončuje pilíře opěrného systému, vimperky, archy (gotické oltáře), chrámové lavice apod. Fiály jsou na hranách zdobeny kraby, vrchol je obvykle zakončen křížovou kytkou a poupětem. Fiály jsou typickou ukázkou gotické architektury.

fládrování: jedná se o zvýraznění přirozeného povrchu dřeva kresbou nebo barvou.

francouzský katedrální typ: jedná se o typ gotické katedrály vyznačující se velkou zdobností. Katedrály francouzského typu mají bohatě zdobené západní průčelí, obvykle s rozetou a dvojicí věží. Portál a tympanon obsahují značné množství figurálních a rostlinných reliéfů. Také opěrný systém je dekorován mnoha kraby, kytkami a poupaty.

františkáni/řád františkánů: stoupcenci žebravého řeholního Řádu menších bratří, který založil sv. František z Assisi roku 1209. V Praze se nachází františkánská farnost při kostele Panny Marie Sněžné.

freska: název je odvozen z italského „al fresco“ – čerstvý. Jedná se o nástěnnou malbu do čerstvé (tedy ještě vlhké) omítky. Technika se užívala zejména v renesanci a baroku. Opakem je malba „al secco“, v tomto případě se jedná o nástěnnou malbu prováděnou do omítky suché.

fronton: zdobný architektonický prvek zpravidla trojúhelníkového, segmentového či rozeklaného tvaru nad oknem (může se užít i označení suprafenestra) či portálem (supraporta).

funerální umění: umění vztahující se k pohřbívání a smrti, např. plastiky na hrobkách apod.

fungicidy: chemické přípravky používané k hubení plísní a hub . V restaurátorské praxi se fungicidů užívá taktéž jako preventivního prostředku.

funkcionalismus: Architektonický styl kladoucí v první řadě důraz na funkci, ne na formu. Jedná se tak o strohé účelové budovy. Styl se uplatňoval v průběhu dvacátých až sedmdesátých let 20. století. Mezi české architekty funkcionalismu patří Bohuslav Fuchs, Bohumil Sláma nebo Pavel Janák. K typickým funkcionalistickým stavbám u nás patří budova obchodního domu Baťa na Václavském nám., Müllerova vila, budova Českého rozhlasu na Vinohradské třídě, Veletržní palác.

engoba: Barevná povrchová úprava u matných až pololesklých tašek.

generální vikář: Generální vikářství je druhý nejvyšší úřad v římskokatolické diecézi. Generální vikář je přímým zástupcem arcibiskupa ve věcech výkonné moci.

gloriet: Drobná stavba v parku, vyhlídkovém místě, často též v lázních nad léčebnými prameny. Gloriet mívá kruhový půdorys, je zděný a doplněn sloupovým loubím. Na rozdíl od altánů se zde nachází sochařská výzdoba, která oslavuje určité mytologické či historické hrdinské činy- název „gloriet“ je odvozen od francouzského slova „gloire“ – tedy sláva. K největším a nejznámějším stavbám tohoto druhu bezesporu patří gloriet v parku vídeňského zámku Schönbrunn.

gloriola: Jedná se o typ svatozáře. Svatozáří se rozlišuje několik typů.

gloriola (nimbus): Jedná se světelný kruh kolem hlavy či nad hlavou.

čtvercový nimbus: Svatozář kolem hlavy ve tvaru čtverce. Tímto typem svatozáře se označovaly žijící osoby.

gloriola s křížem: Typ svatozáře vyskytující se pouze okolo hlavy Boha-Otce, Ježíše Krista či Ducha svatého (holubice). V tomto případě se jedná o kruh, z něhož vedou tři paprsky ve tvaru kříže.

aureola: Druh svatozáře, kde shluk paprsků vychází z celé postavy svatého. Kruhovitým tvarem připomíná gloriolu.

mandorla: Svatozář podobná aureole, paprsky vycházejí z celého těla světce. Nejedná se však o kruhovitý tvar, svatozář je v tomto případě protáhlého, mandlovitého tvaru.

glutolína: Přípravek k fixaci barvy.

gotika/gotický: Umělecký sloh, který po roce 1230 vystřídal na našem území architekturu románskou a trvá až do tzv. vladislavské (pozdní) gotiky do počátku 16. století. K typickým znakům gotiky patří vertikálnost, lomený oblouk a složitý opěrný systém zdobený fiálami s krabami a kytkami. V gotické architektuře se dále uplatňují velké okenní otvory s vitrážemi. K typickým dekorativním a architektonickým prvkům patří trojlaločné oblouky, plaménkové (flamboyantní) motivy, větvoří, tordování, vřetenové schodiště. K významným gotickým památkám na našem území bezesporu patří chrám sv. Víta na Hradě, chrám sv.

Barbory v Kutné Hoře, kostel sv. Václava Na Zderaze v Praze, kostel sv. Bartoloměje v Kolíně, hrad Křivoklát, Karlův most či kamenný most v Písku.

grotta: Uměle vytvořená jeskyně či výklenek, která se často stavěla v renesančních a barokních zahradách či v přízemí zámků. Umělá jeskyně byla často zdobena krápníkovou omítkou, různými lasturami, drobnou plastikou, kamínky apod. Grottu lze nalézt např. v areálu zámků Ploskovice, Lednice, Kroměříž nebo ve Valdštejnské zahradě v Praze.

gryf: Bájně zvíře, jehož kult je spjat se starověkým kmenem Skythů (7. století př. n. l.). Byl zobrazován jako zvíře s orlí hlavou, křídly a pařáty, které má tělo lva. Gryf byl častým uměleckým motivem v románském slohu a v období renesance.

hlavice sloupu: Horní zakončovací prvek sloupu, pilíře nebo pilastru. Bývá širší než-li střední svislá část (dřík) sloupu, pilastru či pilíře. Hlavice sloupu mívají rozličný tvar i zdobení (antropomorfní, zoomorfní, rostlinné, geometrické).

hradiště/ hradisko (slovanské): Opevněné sídlo v období neolitu až raném středověku, často stavěno na vyvýšeném místě (kopci, ostrohu apod.). S pojmem hradisko se setkáváme v prostředí Moravy, zatímco hradiště se užívá pro Čechy.

hrotnice s makovicí: Zakončovací část věže u cibulovité střechy. Na hrotnici se vkládala měděná a pozlacená makovice. Do útrob makovic se často ukládaly písemnosti o historii a založení dané stavby.

hřeben střechy: Horizontální průnik dvou střešních ploch na vrcholu střechy. Hřeben střechy bývá zakryt střešními taškami půlkruhového profilu (tzv. hřebenáče).

hydrofobizace stavebních materiálů: Čím více se kamenný materiál projevuje jako porézní, tím intenzivněji nasakuje vodu. Voda v hornině vlivem změn teploty mrzne a následně roztává, což způsobuje poškození kamene. Voda je také transportérem vodorozpustných solí, které se značně podílejí na korozi kamene. Hydrofobizace je tedy nutným prostředkem k ochraně kamene. Před započítím hydrofobizace je nutné přistoupit k očištění povrchu od nečistot i biogenních

činitelů. Hydrofobizační prostředky se mohou aplikovat nátěrem, postříkem, ponořením objektů.

cherubíni: Andělé s atributy lva, býka, orla s křídly. Jejich zpodobnění pochází ze Starého zákona a z poslední knihy Nového zákona (Zjevení Janovo na ostrově Patmos –Apokalypsa).

chór: Většinou totéž co presbyterium.

chrlič: Jakýsi předchůdce okapů. Chrliče sloužily k odvodu dešťové vody, aby voda stékající ze střech neporušila zdiva stavby. Chrliče v období antiky měly podobu lví hlavy, v gotice chrliče ztvárňovali jako děsivě vyhlížející zvíře, pitvořícího se člověka či nestvůru. V renesanci a baroku se chrliče tepaly většinou z mědi do podoby draků, kterým vytékala dešťová voda z úst.

chronogram: Jedná se o letopočet zobrazený pomocí římských číslic uvnitř textu, který nachází na architektuře, památníku apod. Písmena, která jsou zároveň římskými číslicemi, jsou v textu zlatě či jinými způsoby zvýrazněny. Jejich součet dá dohromady rok, kdy dané dílo vzniklo.

IHS: Zkratka „Jesus hominum salvator“ – tedy „Ježíš, spasitel lidstva“.

ikonografie: Vědní disciplína, která spadá do teorie dějin umění. Zabývá se interpretací uměleckých vyobrazení jako je výklad mytologie, biblických motivů apod. Název je odvozen z řečtiny a to ze slov „eikon“ – obraz a „graphen“ – popis, tedy doslovně „popis obrazu“.

iluzivní malba: Nástěnné malby, které vzbuzují pocit trojrozměrnosti, skutečnosti.

impregnace: Nasycení porézních materiálů speciálními chemickými či přírodními látkami kvůli ochraně a zpevnění. Existuje několik způsobů provedení impregnace. Mezi nejčastěji užívané patří postříky, nátěry, injektáže. V případě menších objektů je možné celkové ponoření do impregnačního roztoku.

infračervená reflektografie: Jedna z nedestruktivních metod průzkumu spodní vrstvy obrazu, kterou se dají zjistit podkresby, podmalby, přemalby obrazu nebo přítomnost lakových a jiných vrstev.

inkarnát: Odstín v malbě připomínající barvu lidské pleti, kterou malíř speciálně připravuje pro tyto účely.

intarzie: Obraz vytvořený vykládáním a lepením dřevěných dýh různých barev. V baroku se pro vykládání často užívalo též slonoviny, perleti, želvoviny, kovů apod. Intarzie se nejčastěji užívala pro vykládání podlahy nebo nábytku.

intonako: Svrchní omítková vrstva, která je nanášena na hrubší podklady.

jezuité: stoupeni Jezuitského řádu, oficiálně nazývaného Tovaryšstvo Ježíšovou. Řád byl založen roku 1534 Ignácem z Loyoly (1491-1556). Jezuité se orientují zejména na vzdělávání a misijní život. Mezi nejvýznamnější jezuitské stavby patří budova Klementina, Jezuitský profesní dům v Praze, Jezuitská kolej v Kutné Hoře či rezidence, kostel a gymnázium v Klatovech.

johanité/ řád johanitů: Rytířský duchovní řád založený v 11. století v Jeruzalémském království. Centrem řádu se stal ostrov Malta a Rhodos, proto se pro seskupení vžil název Řád maltézských rytířů. V současné době se jedná o suverénní nestátní subjekt, který vydává vlastní mince, poštovní známky, značku aut. Řád udržuje diplomatické styky s 94 zeměmi, také v České republice se nachází Velvyslanectví Maltézských rytířů. Centrem johanitů na našem území byl klášter rytířů sv. Jana s kostelem sv. Jana Jeruzalémského (dnešní chrám Panny Marie pod řetězem).

Josefské reformy (Josefinismus): Jedná se o soubor reforem, které vytvořil císař Josef II. (1780 – 1790). Jejich cílem bylo vytvořit centralizovaný a modernizovaný stát. Jednou z nich byla reforma klášterů. První krok učinila již Marie Terezie, která vydala roku 1767 nařízení omezující přijímání nových členů. V roce 1773 byl zrušen první řád, a to jezuitský. Celoplošné rušení klášterů probíhalo od května 1782 do října 1784, za toto období bylo na našem území zrušeno na 114 klášterů. Jednalo se o kláštery, které se nezabývaly vzděláváním, péčí o staré a nemocné, zemědělstvím či řemeslem.

judaismus: Židovské náboženství, tento pojem byl zaveden v 19. století.

kališníci(utrakvisté)/kališnická víra/utrakvismus: Jedná se o české náboženské hnutí vyznávající myšlenky Jana Husa (1371-1415), které vzniklo v 15. století. Na rozdíl od katolíků praktikují svaté přijímání pod obojí. Přijímají tedy tělo i krev

Páně (hostii i víno z kalicha). Symbolem a památkem hnutí je Betlémská kaple v Praze, která byla opětovně vystavěna v 50. letech 20. století.

kalvárie: Umělecké ztvárnění Ukřižování Ježíše Krista. Na obrazech i plastikách kalvárie je Kristus zpodobněn na kříži, pod ním se nachází Panna Marie a sv. Jan Evangelista. V některých případech je součástí kalvárie klečící Máří Magdaléna a ukřižovaný lotři Dismas a Gestas. U paty kříže Ježíše Krista se nachází lebka Adama jako odkaz vykoupění prvotního hříchu.

Karstenova trubice: Restaurátorská pomůcka, díky níž se měří stupeň nasákavosti hornin, omítek apod. během prací.

kartuše: Plocha na stěnách, která je orámována zdobným ornamentálně ztvárněným rámem. V ploše bývá obvykle text.

kasein: Protein v mléce, který se užívá k propojení nástěnné malby.

katedrála (dóm): Jedná se o kostel období gotiky s více loděmi a chórem zakončeným věncem kaplí. Kolem hlavního oltáře obíhá ochoz, nad kterým se nachází tzv. vysoký chór s okny. V některých případech je po obvodu hlavní lodi vystavěn úzký ochoz zvaný triforium. Dalším znakem katedrální stavby je propracovaný opěrný systém přenášející tlaky stavby, složený z opěrných pilířů a opěrných oblouků.

kazatelna: Vyvýšené místo v kostele, odkud farář kázal během mše. Kazatelny bývají zdobně ztvárněné, opatřené stříškou, s přístupem po schodech. U orientovaného kostela se kazatelna obvykle nachází na severní straně hlavní lodi.

kazetování: Typ členění stropu do tvarů kazet. Může se jednat o iluzivní malbu nebo o dřevěné kazety.

kijor: Rituální židovské umyvadlo na mytí rukou.

Klarisky: Řád Chudých sester sv. Kláry založil v roce 1212 František z Assisi. První klášter na našem území založila sv. Anežka Česká, a to roku 1231 v Praze.

klasicismus/období klasicismu: Umělecký směr, který hledal inspiraci v umění antického Řecka a Říma. Začíná se rozvíjet na konci 18. století, kdy jsou ve slohu patrné ještě prvky doznívajícího baroka. V první polovině 19. století se intenzivně profiluje do čistší antické podoby, tzv. empíru. Z klasicistních památek v České

republike jmenujme alespoň letohrádek Kinských (Musaion) v Praze, zámek Kynžvart nebo zámek v Teplicích.

klenák: Stavební dílec, kterým se vyzdívá klenba. Klenák uprostřed klenebního oblouku bývá často zdůrazněn či jinak dekorativně zpracován.

klenba: Funkční architektonický prvek uzavírající horní část prostoru, která nese a převádí tlaky. Existuje řada jednotlivých druhů kleneb.

klenební žebra: Architektonický článek v místě střetu klenebních ploch, který převádí tlaky kleneb do podpor.

kletování (kletovaná omítka): Technika užívaná k uhlazení omítky, rozvoj patrný zejména od renesance. Hlazená omítka.

kněžiště (presbyterium/chór/závěr): Místo v kostele, kde se nachází hlavní oltář. Kněžiště bývá od ostatních prostor oddělené ohrazením či vyvýšením.

kolegiátní kapitula: Společenství kněží, kterým přísluší vykonávat slavnostní bohoslužby v kolegiátním kostele. Řídí se vlastními stanovami, které předtím schválil sídelní biskup.

kolegiátní kostel: Kostel s vlastním jménem, kterým kryje hmotné zaopatření kanovníků. V kolegiátních kostelech se mohou konat slavnostní bohoslužby.

kolumbárium: Místo určené k ukládání uren.

konsolidace kamene: Konsolidace probíhá vpravením konsolidantu (zpevňujícího prostředku) do narušené struktury kamene. Tímto procesem se prodlužuje životnost kamene.

konstruktivismus: Umělecké hnutí založené v Rusku kolem roku 1915, největší rozvoj však zaznamenal po Velké říjnové socialistické revoluci. Konstruktivismus se uplatňoval zejména v architektuře. Má mnohé shodné rysy se západoevropským funkcionalismem. Vyznačuje se jistou strohostí a účelností budov. Od funkcionalismu se liší zejména větším využitím vertikality a důrazem na technické prvky. Mezi konstruktivistické stavby se může řadit např. kostel sv. Václava v pražských Vršovicích.

konvent: Církevní komunita řeholníků určitého kláštera.

konvikt: Z latiny lze tento termín přeložit jako „život ve společenství“. Jedná se o obydlí skupiny lidí se stejnými duchovními názory a programem.

konzervace kamene: Proces, během kterého odborníci z řad konzervátorů odstraňují vzniklá poškození kamene a snaží se eliminovat jejich příčiny. Konzervace kamene má několik fází. Povrch kamene je nejprve očištěn vhodně zvoleným způsobem, díky kterému nedochází k úbytku kamenné hmoty. V případě nutnosti se poté provádí odsolení kamene za užití mokrých obkladů, do nichž pronikají rozpuštěné soli z kamene. Potom následuje konsolidace (zpevnění) kamene speciálními prostředky.

konzoly: Konstrukční prvky, které slouží k podpoře dalšího stavebního dílu. Vystupují ze stěny, aby nesly žebro, sochu, římsu, balkon apod. Konzoly bývají rozličně tvarově ztvárněné či zdobené (mívají tvar jehlanu, voluty, římsy).

kopule: Jedná se o klenbu vytvořenou polovinou kulové plochy. Tento typ architektury se skládá z několika částí.

a. pandativ(pendativ): Pandativ je klenební prvek pod samotnou kopulí, který slouží k převedení tvaru kopule.

b. tambur(buben): Útvar vložený mezi pandativy a vlastní kopuli, většinou se v těchto místech nacházejí okna.

c. vlastní kopule

d. lucerna: Oválný útvar, který nasedá na kopuli, většinou s okny prosvětlujícími vnitřní prostor.

e. okulus (oko): V předrenesančním období a zvláště v antice tvořil zakončovací článek kopulovité stavby bez přítomnosti lucerny (např. římský panteon). Jednalo se o okno, které sloužilo k vrchnímu osvětlení interiéru.

koroze (poškození) kamene: Poničení a následný rozpad hornin je způsobený některými procesy jako změna teploty a vlhkosti (tzv. fyzikální činitelé), rozrušování vlivem znečištění ovzduší, porostem v podobě mechů, lišejníků a řas či znehodnocení trusem ptáků (tzv. chemičtí činitelé).

korozí kovů: Poškození kovů. Kovy reagují na působení kyslíku tím, že se jejich povrch pokryje vrstvou kovového oxidu. Každý typ kovu projevuje různou míru odolnosti vůči korozi. Nejméně náchylné je zlato a stříbro, nejvíce zinek a železo.

Kostní klíč: Klíč živočišného původu, se kterým se pracuje za tepla. Jedná se o tradiční techniku používanou již ve středověku. Toto lepidlo organického původu se používá zejména na lepení dřeva (nábytek, hudební nástroje).

kraby: Zdobný prvek na hranách fiál.

krakeláč: Drobné praskliny v horní vrstvě (tzv. kraky/krakely/krakelury) vzniklé v důsledku stárnutí malby.

krovy: Konstruktivní část střechy, která na sobě nese střešní krytinu. Krov se skládá z řady svislých a vodorovných článků: hřeben-slemeno, krokev, hambalek, sloupek, ondřejský kříž, pásek, vaznice, pozednice, námětek, vazný rám.

kruchta: Jedná se o tzv. hudební kůr – vyvýšenou tribunu v kostele, kde se nachází varhany či pěvecký sbor. Kruchta je nejčastěji umístěna naproti hlavnímu oltáři.

krůpějová omítka: Vzniká stékáním malty řidší konzistence po povrchu.

krusty: Krusty, tedy vrstvy o různé mocnosti, jsou častým jevem vznikající na kamenných prvcích architektury. Jsou výsledkem usazenin prachu, sazí, zbytků živých organismů i dalších organických a anorganických látek a sloučenin. Kámen, který se nachází pod povrchem krusty, je více náchylný ke korozi. Důvodem je vysrážení vody s vodorozpustnými solemi pod krustou, což horniny rozrušuje. Krusty mají většinou šedou až černou barvu. Krusty se sádrovcem mohou být bílé, šedé či hnědočervené barvy.

krypta: Původně podzemní tajná chodba, od raně křesťanského období se tento pojem užíval pro soustavu hrobů v katakombách. Později pro hrob mučedníka či církevního hodnostáře umístěný v kostele pod chórem. Největší rozmach výstavby kostelních krypt spadá do románského období.

křížení: V architektuře se toto označení užívá pro průnik hlavní lodi s lodí příčnou (transeptem). Křížení se nejčastěji vyskytuje u gotických katedrál, renesančních a

barokních kostelů. V gotickém období se nad křížením stavěla věž kostela, v renesanci a baroku kopule.

kubismus: Umělecký styl, který byl převzat z francouzského malířství do architektury a designu. Kubismus v architektuře se téměř výlučně uplatňoval v českých zemích. Směr se rozvíjel zejména v prvních třech dekádách 20. století. Ve dvacátých letech je již silně ovlivněn nastupujícím surrealismem. K české kubistické architektuře patří dům Matky boží v Celetné ulici, Hoffmanova vila v Bubenči či Učitelské domy v ulici Elišky Krásnohorské v Praze.

kytky: Zdobný prvek na vrcholu fiál.

lapidárium: Soubor kamenných prvků a soch (často fragmentů) z památek, které jsou společně uloženy na jednom místě, např. v muzeu, prostoru kláštera apod.

lavabo: Kamenné liturgické umyvadlo.

lazurový nátěr (lazura): Jedná se o svrchní nátěr, který se nanáší až po zaschnutí spodní vrstvy barvy. Lazura je řídké konzistence a téměř průhledná. Lazurní transparentní vrstva společně se základní barvou tak dodají malbě nových odstínů, případně vyšší barevnou intenzitu.

lehané/ohýbané sklo: Technologie, při níž se sklo tvaruje do speciálních lehaných forem a to při teplotě kolem 700 C.

liséna/lesena: Zdobný prvek na exteriéru stavby. Mírně předstupující vertikální článek, který rozděluje plochu dané fasády.

liturgie/liturgické: Bohoslužba či veřejné shromáždění dle pravidel určitého náboženství nebo církve.

luiséz/luisézní styl: Součástí klasicistního slohu je tzv. luisézní styl, který se zformoval na dvoře krále Ludvíka XVI., tedy z období let 1774 až 1792. Vyznačuje se dekorativními motivy vavřínů, rostlinnými motivy a starořeckým stylem ve tvaru pravoúhlých meandrů.

lunety(kuklice): Půlkruhová výseč s vodorovnou základnou. Prostor výseče je vyplňován malbou či sgrafitem.

magdalenitky: Celým názvem Sestry pokání sv. Marie Magdaleny, řeholní řád byl založen v německých zemích kolem poloviny 13. století. Původní klášter

magdalenitek se nacházel v místech dnešního Muzea hudby na Malé Straně, který byl poničen v průběhu husitských válek.

Maiestas Carolina: Zemský zákoník, který vznikl v letech 1350-1353, obsahuje celkem 109 článků. Král Karel IV. zde vymezil rozsah svých panovnických práv.

malta: Směs vody, písku, vápna, popřípadě cementu, která slouží jako pojivo zdi nebo jako omítková hmota. Existuje několik typů, mezi nejčastěji užívané patří:

malta vápenná: Jedná se o směs hašeného vápna, vody a písku. Tento typ malby není vhodný do příliš vlhkého prostředí, kde hrozí její poškození a vypadávání. Dle poměru písku a vápna se rozlišuje vápenná malba mastná s vyšším obsahem vápna a vápenná malba hubená s vyšším obsahem písku.

malta cementová: Směs písku, cementu (tedy látky vyráběné pálením vápenců, jílu hlín a břidlic) a vody. Užívá se zvláště ke stavbě cihlového zdiva.

malta vápeno-cementová: Vápenná malta s přísadou cementu. Tohoto typu malty lze použít i ve vlhkém prostředí.

Mariánský cyklus: Jedná se o soubor námětů čerpající ze života Panny Marie. Výjevy často zobrazují setkání rodičů Panny Marie – Jáchyma a Anny, Narození Panny Marie, Zvěstování Panně Marii, Navštívení Panny Marie, Oplakávání, Pieta, Smrt Panny Marie, Nanebevzetí Panny Marie a Korunování Panny Marie.

maskaron: Druh dekorativního prvku. Jedná se o kamennou či štukovou masku – reliéf lidského obličeje.

mauzoleum: Název byl odvozen od správce jedné ze satrapií Perské říše – Maussolea (4. století p. n. l.), jehož tělo bylo pochováno v mohutné stavbě o čtvercovém půdorysu s pyramidovým zastřešením v Halikarnassu, dnešní Bodrum v Turecku. Termín se užívá pro monumentální stavby, které slouží k uložení ostatků.

městys/městečko: Mezistupeň mezi vsí a městem, vznikala hojně od 14. století, kdy status městyse uděloval panovník. Od vsí se lišil zejména právem pořádat jedenkrát týdně dobytčí trhy. Pojem městys byl v českém správním systému obnoven v roce 2006.

mikve: Rituální židovská lázeň k očištění osob i předmětů. Minimální objem lázně musí být 762 litrů. Lázeň je prováděna např. k symbolické očištění žen po porodu, před začátkem šabatu apod. Mikve se často nacházejí ve sklepích nedaleko modlitebny.

minerální stěrka: Jedná se o silikátové hmoty, které se užívají k hydroizolaci.

mitra: Pokrývka hlavy vyšších církevních hodnostářů ve tvaru špičaté čepice.

mixtion: Jedná se o základní nátěr pod plátkové zlato. Mixtion je speciálně upravený, silně lepivý lněný olej.

monolitická železobetonová konstrukce: Jedná se o stavbu zhotovenou pouze z železového betonu. Tento materiál je vhodný ke stavbě zvláště ze statického hlediska.

mozaika: Typ dekorace vzniklé složením kousků kamenů, skel, kovů či dřeva. Rozlišují se mozaiky balotinské, tvořené ze skla, dále benátské, které se vyznačují tím, že se jednotlivé kousky skládají v libovolný obrazec.

mramor (krystalický vápenec): Hornina vznikající metamorfózou vápenců. Mezi hlavní vlastnosti mramorů patří nízká pórovitost spojená s nízkou nasákavostí vody. Je však poměrně málo odolný vůči chemickým vlivům.

mramor umělý: Napodobenina pravého mramoru, která se užívá zejména v interiérech. Výroba umělého mramoru se rozšířila zejména v období baroka.

mušlák(mušlový vápenec): Typ vápence obsahující zbytky vápenných schránek, skořápek apod. Mušlový vápenec se užívá ve stavebnictví i sochařství.

nákolníky: Architektonický detail vnější části portálu, který je většinou umístěný ve spodní části.

nika: Výklenek tvaru půlválce většinou ve zdivu budovy. Místo je často určeno pro sochu. Niky mají zejména dekorativní význam, člení velké plochy architektury.

novogotické písmo: Typ písma, které se rozvíjelo od 15. století a navazuje na středověké gotické lámané písmo. Nejvíce se užívalo zejména ve střední Evropě a to v německy mluvících oblastech. Novogotickým písmem se psalo souběžně s

dnes používaným humanistickým písmem, až do roku 1941. Výraz švabach se vžil pro tištěné novogotické písmo, ručně psané novogotické písmo se nazývá kurent.

obrtlík: Otočné kování, kterým se otvírají a zajišťují okna či dvířka.

odrezovač/odrezení: Odstranění rzi se může provádět mechanickou či chemickou cestou. Pro tento účel se často užívá roztoku kyseliny fosforečné. V případě nutnosti odrezení větších ploch se užívá speciální odrezovací pasty složené z kyseliny fosforečné, destilované vody a dalších speciálních látek. K odrezení lze v restaurátorské praxi použít i bezoplachový odrezovač na bázi taninu (přírodní sloučenina).

oktogon: Centrální stavba na půdorysu osmiúhelníku.

opěrák(opěrný pilíř): Část opěrného systému.

opěrný oblouk: Část opěrného systému.

opěrný systém: Slouží k přenášení tlaku klenby a váhy střechy. Tlak se tak rozdělí do jednotlivých opěrných pilířů a oblouků vysunutých mimo vlastní stavbu. Opěrný systém je tvořen opěrnými pilíři (opěráky) a opěrnými oblouky, zvláště u gotických katedrál bývá bohatě dekorován fiálami s kraby a kytkami, stříškami, bosážovou armaturou apod.

opuka: Usazená hornina bílé, žlutavé či světle šedé barvy, která byla hojně užívána zvláště v románském období. Nevýhodou opuky je její silná poréznost, vlivem které snadno nasákne a drží vodu. Následně snadno praská. Opuka proto není vhodným stavebním materiálem ve vlhkém prostředí.

orientovaný kostel: Kostel, jehož kněžiště (presbyterium) s hlavním oltářem, je vystavěné na východní stranu. Odvozené ze slova „orient“ – místo na východě.

ostění: Orámování dveří či oken.

oslí hřbet: Typ oblouku u vstupních portálů. Často se objevuje v renesanční a barokní architektuře, stejně jako v islámském a byzantském stavitelství.

papírmašé: Speciální hmota vytvořená z drceného papíru, lepidla, vody, případně mouky. Hmota má široké spektrum využití.

panteon: Původní význam zahrnoval typ centrální stavby zaklenuté kopulí v antickém Římě. Místo bylo určeno všem bohům, nechal jej vystavět v 1. století p.

n. l. Marcus Vipsanius Agrippus, zeť císaře Augusta. Pojem se postupně vžil pro stavbu určenou k uctění významné osobnosti. Někdy se panteonem označuje místo posledního odpočinku významné osoby, čímž termín panteon získává stejného obsahu jako pojem mauzoleum.

patina: Film zelené až tmavě hnědé barvy, který se tvoří na povrchu měděných či bronzových předmětů. Patina slouží jako jakási přirozená ochrana proti korozi kovu.

parkán: Jedná se o prostor mezi zdí a příkopem před samotnými středověkými hradbami. Tento prostor chránila tzv. parkánová zeď.

parlatorium: Vyhrazené místo v klášteře, kde mohli řeholníci hovořit.

pekování: Úprava staré omítkové vrstvy před nahozením nové. Stará omítka je poseta tzv. peky, tedy drobnými jamkami, díky kterým nově nanášená omítka lépe drží.

pemrlování: Způsob úpravy povrchu kamene, touto technikou získá povrch vzhled ručního opracování. Permlování se provádí speciálním nástrojem zvaným pemrlice, jedná se o ocelový nástroj opatřený jehlanovými hroty nebo břity.

penetrace: Jedná se o ochranný nátěr pronikající do hloubky daného podkladu.

petrifikace: Zpevňování narušených částí dřeva nebo kamene. Petrifikace je prováděna vpravením (injektáží) speciálních zpevňujících prostředků do postiženého místa.

petrografický průzkum: Provádí se vždy před započatím restaurování či konzervace kamene. Z petrografických průzkumů se zjišťují informace o typu kamene, chemické složení horniny a identifikace původu kamene. Dalšími průzkumy se může zjišťovat stupeň degradace, způsoby povrchových úprav z předchozích restaurátorských zásahů a další průzkumy fyzikálních vlastností kamene.

piaristé: Řád zbožných škol založený roku 1617 Josefem Kalasanským(1556-1648). Hlavní náplní řádu je vzdělávání a učitelská činnost. Centrem piaristů v českých zemích byl klášter v Příboru či piaristická kolej v Kosmonosích.

pigmenty: Některé z pigmentů se užívají od pravěku dodnes. Jedná se o minerální pigmenty, které se během restaurátorských zásahů používají velmi často kvůli docílení vhodných barevných retuší. Krom přírodních pigmentů se v současné době vyrábějí i pigmenty umělé.

pískovec: Typ usazené horniny rozličné barvy – tmavě šedé, žluté, načervenalé, hnědé, která se skládá z jednotlivých zrn. Dle velikosti zrn se pískovec dělí na jemnozrnný, střednězrnný a hrubozrnný. Nejodolnějším typem pískovce je tzv. arkóza. Jedná se o zpevněnou a odolnější horninu často užívanou ve stavebnictví již od vrcholného středověku, kdy nahrazuje opuku. Arkóza se taktéž používá jako příměs do betonu.

plastika(skulptura): Jakékoliv sochařské dílo (socha či reliéf).

plátkové zlato: Jedná se o zlato, které je roztepáno na slabé jemné pláty, jež se užívají k pozlacení různých typů artefaktů, částí soch, architektury apod. Plátkové zlato má obvyklou ryzost 24 karátů – tzv. ryzí zlato. V restaurátorské praxi se používají i zlata nižší ryzosti. Jedná se o zlato dukátové se 23 karáty, zlato růžové s obsahem 22 karátů, zlato zelené s necelými 17 karáty a bílé zlato se 12 karáty.

plintus: Čtvercová deska pod patkou sloupu.

polimentové zlacení: Typ zlacení za užití plátkového zlata či stříbra na podklad zvaný poliment. Poliment může mít několik barev: červený, žlutý, šedý, zelený, černý. Nejčastěji se užívá zlacení na červeném podkladu, který po leštění achátem vykazuje značný stupeň lesklého vzhledu. Pro matný vzhled se užívá polimentu žlutého.

politura: Povrchová úprava dřeva šelakem (lesklým lakem).

polychromie: Vícebarevné barvení soch, případně dalších artefaktů. Opakem je monochromie – tedy barvení za užití pouze jednoho odstínu barvy.

portál: Jedná se o dekorativně pojatý vstup dveří. Portál bývá plasticky orámován, v horní části se nachází tympanon s reliéfem. Zvláštním druhem je tzv. ústupkový portál stavěný především v románském a raně gotickém období nálevkovitého tvaru, jehož plochu tvoří většinou řada subtilních sloupků.

prejzy: Pálená střešní krytina, která se skládá ze dvou částí: korýtka (spodní část) a kůrky (vrchní část).

presbyterium: Prostor, kde se v kostele nachází hlavní oltář, od lodi je místo často odděleno tzv. triumfálním obloukem. Pro presbyterium se též užívá názvu kněžiště či apsida (románská architektura).

průčelí(fasáda): Venkovní stěna stavby.

pryskyřice: Jedná se o sloučeniny přírodního nebo syntetického původu, které se užívají jako součást plniva do tmelů či barev. Přírodní pryskyřice jsou produktem stromů (obzvláště jehličnanů), ze kterých tyto látky rozpuštěné v silicích vytékají. Mezi přírodní pryskyřice, kterých se hojně užívá v oblasti restaurování patří:

kalafuna: Typ přírodní pryskyřice získávané z borovic, jedlí či modřínů. Kalafuny se užívá při výrobě laků, dále bývá součástí přípravků užívaných při rentoalážích.

damara: Pryskyřice získávaná z damaroně bílé rostoucí v Indonésii a na Filipínách. Přidává se do barev a voskových tmelů, dále se užívá při rentoaláži.

mastix: Pryskyřice ze stále zeleného stromu řečíku lentišku vyskytující se v oblasti Středozemního moře. Využívá se do laků, kterými se ošetřují obrazy.

sandarak: Pryskyřice získávaná z jehličnatého stromu sandaraku vyskytující se v severní Africe, v oblasti Středozemního moře a v mírném pásu Austrálie. Užívají se jako příměs do olejových laků na obrazy.

dračí krev: Pryskyřice z plodů rotangu dračího, případně dračince afrického. Používá se jako příměs do zlatých laků.

Z průmyslově vyráběných pryskyřic se nejvíce užívá:

pryskyřice alkydová: Přidává se do laků či podkladových nátěrů na plátno. Dále do uměleckých barev.

epoxidové pryskyřice: Epoxidové pryskyřice se mohou plnit práškovými plnivy, hojně se užívají k dotmelování a doplnění chybějících částí daného restaurovaného prvku. V této oblasti se epoxidové pryskyřice dále užívají společně s kovovým práškem k vytváření různých kovových kopií (zbraní aj.), s pilinami slouží ke konzervaci dřeva. Nejvíce se však užívají k doplnění chybějících kamenných částí.

pryskyřice močovinoformaldehydové: V restaurování se užívají po smísení s dřevitou moučkou k lepení předmětů či jako alternativa ke spárovému tmelu.

pryskyřice polyesterové: Mají v restaurování poměrně široké pole působnosti. Užívají se jako tmely nebo se z nich za užití různých plniv vytváří umělý kámen.

příbylovská opuka: Opuka z lokality Příbylov, kde se těží opuka šedobílé až šedožluté barvy a to již od 19. století.

purismus: Architektonický směr konce 19. století, který se snažil o tzv. slohovou čistotu i za cenu odstranění částí dalšího slohu, např. z původní gotické architektury odstranit pozdější barokní prvky. K nejvýznamnějším představitelům českého purismu patří Josef Mocker.

purkrabí: Správce hradu, původně se název užíval v období hradské soustavy a to pro vysokého úředníka zeměpanské správy.

přípory: Podpůrný prvek, zejména gotického slohu, který přenáší tlak klenebních žeber. Přípory mají podobu polosloupku, který dosedá na konzolu, sokl nebo je veden až k podlaze.

putti(amorett): Nazí chlapci podobní andílkům, avšak bez křídel. Oblíbená dekorace barokního a rokokového slohu.

rabín/rabi: Vysoká náboženská autorita v židovském náboženství. Původní význam slova v hebrejštině znamená mistr, pán nebo také učitel.

rajský dvůr: Prostranství sevřené čtyřmi křídly budovy kláštera. Dvůr bývá upraven jako zahrada se studnou.

refektář: Označení pro klášterní kuchyni.

relief: Sochařské dílo v ploše, které vyvolává iluzi trojrozměrnosti. Reliéfy lze rozdělit do tří základních typů.

basrelief: Jedná se o nízký relief, tvary vystupují z povrchu pouze jemně.

hautrelief: Vysoký relief, který vystupuje zřetelně z plochy.

glyptický relief: Tento typ reliéfu je naopak zapuštěný, figury jsou naopak zaryté do hloubky.

repase: Rozebrání, prohlídka a obnova určitého předmětu.

renaissance: Název odvozený z italštiny v překladu znamená „znovuzrození“. Umělecký směr chtěl svou formou obnovit tradici antické architektury i vzdělanosti. V českých zemích se tento styl uplatňuje od konce 15. století do bitvy na Bílé hoře roku 1620, kdy je vystřídán barokem. Od doznívající gotiky se renesanční sloh liší horizontalitou a vodorovnou linií. Fasády bývají oživené sgrafitovými psaníčky, iluzivní malbou, hojně se objevují arkádové lodžie, zábradlí v podobě balustrády. Z dekorativních prvků převažuje antický listovec, vejcevec, perlovec, figurální výjevy často odkazují na antické dějiny. K renesančním památkám v České republice patří např. zámek Nelahozeves, Bechyně, náměstí v Telči či Belveder (Letohrádek královny Anny) na Pražském hradě.

rentgenografie: Nedestruktivní metoda průzkumu obrazů, díky níž se mohou zjistit nové poznatky o případných přemalbách a podmalbách. Metoda se užívá převážně pro obrazy pocházející z 19. století a ze staršího období.

rentgenová fluorescence (XRF): Nedestruktivní metoda, která se využívá ke studiu a analýze všech druhů vzorků.

rentoaláž(dublování): Jedná se o typ kompletního restaurování malby na plátně, při kterém se staré narušené plátno podloží novým. Poté se obě plátna spojí vhodnými přípravky – vosky, pryskyřicí či klihem, a poté zažehlí.

režné zdivo: Cihlové vyspárované zdivo bez omítnutí

rizalit: Jedná se o část budovy, která vystupuje před zbytek stavby. Rizalit může vystupovat mírně, nebo naopak výrazně, v takovém případě vytváří boční křídlo.

rokoko: Umělecký směr lze charakterizovat dvěma způsoby: Jedná se o sloh, který následuje po baroku nebo je jednou z odnoží pozdního baroka. V českých zemích se uplatňuje zhruba v letech 1745 až 1780. Některé prvky plně splývají s barokem, rozdílem bývá větší zdobnost, detailnější a drobnější propracovanost prvků. Typickým znakem rokoka je tzv. rokaj, jedná se o nesymetrický hřebínkový ornament inspirovaný mušlí. K památkám s prvky rokoka patří interiér (refektář) Jezuitského profesního domu na Malé Straně či palác Kinských na Staroměstském náměstí v Praze.

Rollwerky: Spirálový ornament z dob manýrismu (16. století), často se užíval jako zdobný prvek kolem kartuší.

románský sloh: Středověký směr, který se uplatňoval zejména v průběhu 11. až 13. století. Typickým stavebním materiálem je kámen (opuka). K typickým znakům románského slohu patří kvádřikové zdivo, valená klenba a úzká sdružená okna. Celá stavba působí dojmem tíhy a jakési těžkopádnosti. Sloh uplatňuje spíše umírněnou zdobnost a to ve formě bobulí kolem portálů, obloučkových vlysů, pletenců a rostlinných motivů na hlavicích sloupů. K nejpočetněji dochovaným stavbám patří kostely, zejména rotundy. K románským památkám na našem území náleží např. rotunda sv. Jiří na hoře Říp, rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě, rotunda sv. Martina na Vyšehradě, hrad Přimda na Tachovsku či původně románská falc v Chebu s dobře dochovanou kaplí sv. Martina, Uršuly a Erharda.

rotunda: Centrální stavba kruhového či polygonálního půdorysu s jednou či více apsidami. Rotunda bývá zaklenuta kopulovou či kuželovou střechou. Někdy k rotundě přiléhá hranolová nebo oválná věž. Rotundy jsou častým typem sakrální architektury románského slohu.

rozeta(růžice): Jedná se o ornamentální prvek, který je odvozen z tvaru růže. Nejčastěji je takto vytvořeno kruhové okno umístěné nad vstupním portálem stavby.

rozviliny: Typ dekorace složené z rozličných rostlinných motivů (květů, bobulí, listů). Rozviliny jsou většinou tvořeny do pásových ornamentů.

rula: Přeměněná hornina šedé, žlutavé nebo hnědé barvy. Rula poměrně rychle zvětrává, proto se jí jako stavebního materiálu užívá jen zřídka.

řád Milosrdných bratří: Mnišský řád založený v 16. století sv. Janem z Boha.

římsa: Horizontální pás vystupující z plochy zdiva, původně technické funkce, který záhy nabyl funkci estetickou. Římsa tak zdůrazňuje vodorovné členění konkrétní stavby.

sala terrena: Drobná samostatně stojící stavba či prostor v přízemí paláce, který sloužil k společenským událostem, zvláště v období renesance a baroka. Typickým znakem sala terreny jsou arkádové oblouky a bohatě zdobený interiér.

sarkofág: Kamenná schránka k uložení mrtvých těl s bohatým reliéfem na víku a po stranách rakve. Výraz pocházející z řečtiny znamená v překladu masožravý. Ve starověku lidé věřili, že sarkofág tvořený z vápence dokáže mrtvolu zničit („sežrat“).

secese: Umělecký styl, který vznikl na konci 19. století. Mezi hlavní znaky secese patří ornamentálnost, geometrické prvky, barevnost, dekorativnost v podobě květů, listů, mozaiky a vitráže. K secesním významným stavbám lze řadit Obecní dům či budovu České pojišťovny ve Spálené ulici v Praze.

sedm svobodných umění: Základ středověké vzdělanosti v sedmi významných oblastech: gramatice, rétorice, dialektice, aritmetice, geometrii, hudbě, astronomii.

sgrafito: Malba na zdivu, hojně užívaná především v období renesance a neorenesance. Jedná se o techniku, při které byla svrchní část dvouvrstvé omítky úmyslně škrábána na spodní část, čímž se docílilo iluze trojrozměrnosti.

silikátová analýza: Metoda výzkumu, kterou se zjišťuje složení minerálů.

silikátová vnitřní malba: Typ malby na bázi křemičitanu draselného určené pro interiéry, které jsou odolné vůči vodě. Zároveň propouští vodní páry.

síňové trojlodí/síňový prostor/stejnolodí/halový kostel: Jedná se o trojlodní kostel o stejné výšce lodí, tento typ kostelů se staví zvláště od 14. století.

sírná játra : Polysulfid sodný, užívá se k patinování povrchů z bronzu, slitin mědi.

stratigrafický průzkum: Předchází samotným restaurátorským zásahům. Provádí se separací jednotlivých vrstev, které tvoří sondy. Každá omítková a barevná vrstva pochází z jiné časové etapy.

střecha: Zakončovací prvek architektury. Existuje řada různých typů.

cibulovitá střecha: Typ věžní střechy oblého „cibulového“ tvaru.

sedlová střecha: Jednoduchý typ střechy složené ze dvou rovin, které se protínají v hřebenu střechy.

stanová střecha: Střecha ve tvaru jehlanu nad čtvercem či polygonem.

svorník: Jedná se o kámen ve vrcholu či na dalším křížení žebrové klenby. Bývá různých tvarů se zdobným reliéfem.

valbová střecha: Střecha se čtyřmi střešními rovinami, jež se protínají ve čtyřech nárožích a nahoře na hřebenu.

styrenakrylátová disperze: Disperze se užívá do různých stavebních směsí, zlepšuje přilnavost k podkladu, odolnost proti vlhkosti i kyselým atmosférickým srážkám.

suprafenestra: Termín označující plochu nad okny, která bývá zdobně pojatá štukovou dekorací.

supraporta: Totéž co suprafenestra. Jedná se o zdobně ztvárněný prostor nad dveřmi.

Svatá chýše /loreta: Údajný dům Panny Marie, který byl ve 13. století přesunut z Nazaretu do italské Lorety. Od 16. století se tzv. lorety či svaté chýše staví po celé Evropě. Velkou zásluhu na tomto fenoménu má zejména jezuitský řád.

synagoga: Židovská modlitebna.

šalování: Bednění z prken do vlhké omítky.

šámes: Pracovník, který má na starosti správu synagogy. Podobná funkce jako kostelník.

šelak: Jedná se oranžovou nebo hnědou látku tvořenou z výměšků červce lakového, hmyzu podobného mšici. Šelak se užívá k povrchovým úpravám dřeva, s tzv. šelakovou politurou se pracuje při restaurování nábytku.

špalety: Vnitřní část okenního nebo dveřního prostoru. Dále se dělí na svislou část, zv. ostění a spodní vodorovnou část zv. parapet.

špánování: Úprava dřeva – v případě chybějící drobné části dřeva jeho doplnění.

švabach: Tisková podoba novogotického písma vyvinutá na konci 15. století. Tento typ písma byl o sto let později vytlačen o něco užší tiskovou frakturou. Písmo se vyznačuje zdobností a typickým lámaným tvarem. Název byl odvozen od jihoněmeckého města Schwabach nedaleko Norimberka.

švartna: Označení pro dýhu, tedy pro slabé dřevěné prkénko, které je aplikováno na svrchní vrstvu nábytku či na dřevěnou podlahu.

tanin: Jedná se o sůl kyseliny gallové, která se užívá na odřezení povrchu v průběhu restaurátorských prací.

tenzidy: Látky usnadňující rozpouštění a usazování nečistot.

terazzo(teraco): Typ dlažby z umělého kamene, nejčastěji se užívá na chodbách, terasách a balkonech.

terpentýnový olej: Jedná se o destilovanou pryskyřici ze stromů, nejčastěji borovic. Užívá se jako rozpouštědlo při ředění olejových barev.

Tóra: Základní dokument židovského náboženství, jedná se celkem o 5 knih. Pojem „Tóra“ znamená v hebrejštině „zákon“.

trakt: Prostor vymezený nosnými zdmi.

transept: Výraz užívaný pro příčnou loď kostela.

travertiny: Sedimentární hornina, která se vzhledem podobá vápenci, se značným stupněm pórovitosti. Travertin se užívá převážně v sochařství. V antice byl však často používán jako běžný stavební materiál. Z travertinu je z velké části postaveno i římské koloseum.

triumfální (vítězný) oblouk: Pojem má v architektuře dva významy. Původně se jednalo o jakousi honosnou bránu se třemi otvory stavěnou na počest vítězného vojenského tažení, počátky výstavby triumfálních oblouků se vztahují k antickému období. Stejně označení se také užívá pro oblouk v interiéru kostela, který odděluje kněžiště (presbyterium) od zbytku hlavní lodi.

tudorovská gotika: Pozdní gotika, která vznikla v Anglii za vlády rodu Tudorovců (1485-1603). Imitace tohoto stylu se objevila v romantickém slohu 19. století, z nejznámějších příkladů lze uvést zámek Hluboká či Lednice.

tumba: Typ náhrobku se zdobnou náhrobní deskou, na jejímž povrchu se často nachází socha s postavou mrtvého. Tumbky se často zhotovovaly v období středověku.

tupování: Malířská technika tvrdým štětcem, kterým se vytváří otisky ve tvaru teček.

tympanon: Plocha ve tvaru trojúhelníku či lunety v nadpraží portálu, která je často vyplněna zdobným reliéfem.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization): Organizace při OSN orientována na vědu, kulturu a výchovu byla

založena dne 4. listopadu 1945 v Londýně. Jako „světové dědictví UNESCO“ se označují památky či přírodní úkazy, které jsou unikátní a ceněné v celosvětovém měřítku. Památky, které jsou zapsány na seznamu kulturního dědictví UNESCO podléhají zvýšené ochraně. Na záchranu, vědecké účely, podporu a prezentování konkrétní památky veřejnosti jsou vyčleněny dotace z organizace UNESCO. V České republice se na seznam řadí celkem 12 památek. Jedná se o historické centrum Prahy, Telče, Českého Krumlova, Kutné Hory (včetně katedrály sv. Barbory a katedrály Nanebevzetí Panny Marie v Sedleci), Lednicko-valtický areál, vesnickou rezervaci Holašovice, Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou, zahrady a zámek v Kroměříži, zámek v Litomyšli, sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci, vilu Tugendhat v Brně a židovskou čtvrť s bazilikou sv. Prokopa v Třebíči.

vápenec (kalcit): Sedimentární hornina bílého, šedého či načervenalého zabarvení.

vimperk: Jedná se o zdobný prvek ve formě štítu nad oknem či portálem, nejčastěji se užíval v období gotiky a neogotickém slohu 19. století. Vimperky jsou na stranách často doplňovány fiálami s kraby a kytkami.

vitráž: Zdobné zasklení oken do olověných pásů, které jsou vyplněné barevnými skly. Techniky se užívalo zvláště u gotických kostelů. Skla mohla být malovaná, složená do obrazců či kruhového tvaru .

vladislavská gotika/ jagellonská gotika: Pozdní gotika 15. století v českých zemích za vlády Vladislava II. Jagellonského (1471-1516). Ve stylu vladislavské gotiky byla provedena přestavba Pražského hradu, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře či Prašná brána v Praze.

volutový štít: Závit ve tvaru spirály, která se nacházela po stranách hlavního štítu domu. Častý architektonický prvek zejména v baroku.

vrostlice(v architektuře): Starší zdivo zabudované do novější stavby.

Питання для підсумкового контролю
з «Культури Чехії: перекладознавчий вимір»

1. Nejstarší stavební památky předrománské.
2. Románský sloh. Rotundy. Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě.
3. Výtvarné umění. První sochařské výtvary. Věstonická venuše. Keltská plastika - Hlava velmože.
4. Románské malířské památky - knižní malby. Iluminovaný rukopis Gumpoldovy legendy o sv. Václavovi. Kodex vyšehradský.
5. Románské nástěnné malby. Výzdoba rotundy sv. Kateřiny ve Znojmě.
6. Románské sochařství. Pískovcové plastiky v kostele sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory.
7. Gotický sloh. Všeobecná charakteristika.
8. Raná gotika (druhá polovina 13. století),
9. Vrcholná gotika (14. století). Matyáš z Arrasu a Petr Parléř.
10. Pozdní gotika (druhá polovina 15. století i později).
11. Gotický sloh a knižní malby. Chorální knihy. Malíř miniatur v Pasionálu abatyše Kunhuty.
12. Nejstarší památky deskové gotické malby - práce Mistra vyšehradského oltáře. Rané deskové malby Madon (Madona veverská, Madona strahovská).
13. Malířská škola evropského významu nástěnné, deskové i knižní malby za Karla IV. v Praze a na Karlštejně. Mikuláš Wurmser, dvorní malíř Karla IV., a Mistr Theodorik.
14. Deskové malby Mistra třeboňského oltáře.
15. Vrchol českého deskového malířství krásných Madon.
16. Renesanční sloh v architektuře. Letohrádek královny Anny.
17. Nejkrásnější české renesančních zámky a šlechtické paláce.
18. České renesanční deskové a nástěnné malby.
Mistr litoměřického oltáře, autor prvního českého renesančního portrétu Albrechta z Kolovrat a nástěnných maleb v kapli sv. Václava v chrámu sv. Víta.

19. Technika sgrafita pro výzdobu šlechtických paláců a měšťanských domů. Malíři Fabián Puléř, Jan Kantor Starý, Matouš Radouš ad.
20. Barokní sloh. Klementinum. Černínský palác.
Architekti Carlo Lurago. Francesco Carrati.
21. Francouz Jean-Baptiste Mathey - zámek Šternberků v Tróji u Prahy.
22. Nejvýznamnější domácí barokní architekti - Jan Blažej Santini-Aichel, Kryštof a Kilián Ignác Dienzenhoferové, František Maxmilián Kaňka .
23. Santini - barokní gotika. Lidové baroko.
24. Manýrismus za vlády císaře Rudolfa II. Malíři Hans von Aachen, Guiseppe Arcimboldo.
24. Barokní sloh v malířství. Domácí barokní malířské tradici. Karel Škréta.
25. Vrcholné baroko a Petr Brandl, Václav Vavřinec Reincer, Michael Václav Halbax.
26. Barokní sloh v sochařství. Jan Jiří Bendl. Ferdinand Maxmilián Brokoff. Matyáš Bernard Braun.
27. Rokokový sloh v architektuře.
28. Rokoko v malířství. Norbert Grund.
29. Klasicistní styl. Lázeňská města. Nosticovo divadlo.
30. Empírový sloh. Zámek Kačina u Kutné Hory.
31. Historické slohy 19. st. Novogotický styl. Novorenesanční sloh. Národní divadlo, Národní muzeum a Rudolfinum. Josef Zítek.
32. Malířské umění 19. století František Tkadlík. Antonín Machek.
33. Česká malířská krajinářská škola. Antonín Mánes. Josef Navrátil. Národní malíř 19. století Josef Mánes.
34. Malíři – realisté. Jaroslav Čermák. Karel Purkyně.
35. Umělecká výzdoba Národního divadla. V. Hynais, V. Brožík, J. Mařák, M. Aleš, František Ženíšek.
36. Sochařství počátku 19. století. Václav Prachner . Václav Levý
37. Představitelé monumentálního realismu Josef Václav Myslbek. Stanislav Sucharda.

38. Secesní sloh. Secesní architektura. Obecní dům.
39. Secese v malířství. Malíř Alfons Mucha.
40. Secese v sochařství.
41. Výtvarné umění přelomu století. Impresionismus. Antonín Slavíček, Antonín Hudeček.
42. Výtvarné umění přelomu století. Symbolismus. Jan Preissler. Josef Váchal.
43. Symbolismus v sochařství. František Bílek. Ladislav Šaloun.
44. Výtvarné umění přelomu století. Expresionismus. Sdružení Osma. Členy Osmy - malíři Emil Filla, Bohumil Kubista, Otakar Kubín.
45. Český kubismus. Skupina výtvarných umělců - malíři Emil Filla, Václav Spála, Josef Čapek. František Kupka.
46. Meziválečná umělecká generace. Sdružení Devětsil. Pražská surrealistická skupina. Skupina 42 (Kamil Lhoták, Jiří Kolář) a skupina RA.
47. Sochařství. Jan Štursa. Karel Dvořák. Otakar Španiel.
48. Funkcionalismus a konstruktivismus Jan Kotěra.
49. Výtvarné umění v druhé polovině 20. století.
Jiří Kolář (1914-2002) a Mikuláš Medek (1926-1974). Explosionalismus. Grafik Vladimír Boudník (1924-1968).
50. Realisticky orientovaní malíři poválečného období -
Jan Baucha (1898-1993), Jan Slavíček (1900 až 1970), Karel Svoboda (1896-1986) a Adolf Zábanský (1909-1981). Jan Zrzavý (1890-1977), František Tichý (1896-1965).
51. Sochařství. Realismus.
Karel Pokorný (1891-1962), Vincenc Makovský (1900-1966), Karel Lidický (1900-1976).
52. Mladší sochaři - Vladimír Preclík (1929-2008), Olbram Zoubek (nar. 1928), Kurt Gebauer (nar. 1941)
53. Umělecká fotografie. Jaromír Funke (1896-1945).
František Drtikol (1883-1961) a Josef Sudek (1896-1976).
54. České divadlo. Česká hudba.

ЗРАЗКИ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

ВАРІАНТИ

Варианта 1.

Teoretické úlohy

1. Románska architektura – sakrálné památky na území Česka (10 b.).
2. Dějiny českého divadla (10 b.).

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Na území č. státu se vystřídaly téměř všechny stavitelské slohy, kterými se v Evropě během staletí stavělo. Nejstarší stavební památky jsou předrománské a jejich zbytky byly objeveny na území Velkomoravské říše při archeologických výzkumech. Jde například o základy rotundy a kostela v Mikulčicích nebo základy kostela ve Starém Městě u Uherského Hradiště.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

abakus: krycí deska spočívající na hlavici sloupu.

achát: druh polodrahokamu, který se užívá k leštění ploch pokrytých plátkovým zlatem. Speciálně upraveným leštícím achátem restaurátoři docílí vysokého lesku zlaté plochy.

alabastr: typ sádrovce světlé až průsvitné barvy

anglický dvorek (sklepní světlík): jedná se o prostor, který se nachází před okenním otvorem podzemní místnosti pod úrovní terénu.

Testové úlohy (20 b.)

1. Historik, politik. Autor knihy Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě.

- a) Karel Havlíček Borovský
- b) František Palacký
- c) Karel Jungman
- d) Josef Jungman

2. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

- a) Měšťanská beseda
- b) Česká scéna
- c) Národní divadlo

d) Bouda

3. Počátek českého národního obrození spadá do konce století

a) 17.

b) 18.

c) 20.

d) 19.

4. Autorem slov české národní hymny je

a) Karel Hynek Mácha

b) autor slov je neznámý

c) Josef Kajetán Tyl

d) Karel Havlíček Borovský

5. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

a) romantismu

b) protestantismu

c) sentimentalismu

d) baroka

6. Karel IV. byl

a) Lucemburk

b) Přemyslovec

c) Habsburk

7. Co šířili Cyril a Metoděj mezi lidmi?

a) mír

b) klid

c) křesťanství

8. Jak se jmenovalo písmo, které Cyril sestavil?

a) Cyrylice

b) Hlaholice

c) Plaholice

9. Kdo byl prvním představitelem generace obrozenců?

a) Josef Dobrovský

b) Josef Jungman

c) Anton Bernolák

10. Co je v dnešní době Koňský trh?

a) Pražský hrad

b) Václavské náměstí

c) Masarykovo náměstí

11. Kdo byl představitelem druhé generace obrozenců?

a) Josef Jungmann

b) Josef Dobrovský

c) Jan Kollár

12. Který představitel první fáze ČNO - obranná (závěr 18. století) patří jazykovědě?

a) Josef Dobrovský

b) Gelasius Dobner

c) Václav Thám

13. Který představitel třetí fáze ČNO – vrcholná (30. a 40. léta 19. století) patří k divadlu?

a) Prokop Šedivý

b) Gelasius Dobner

c) Josef Kajetán Tyl

14. Co bylo cílem v první fázi ČNO - obranná (závěr 18. století)?

a) Cílem byla snaha o vyšší náročnost kultury, snaha vyrovnat se vyspělým evropským národům, podporovat slovanskou vzájemnost (panslavismus = nekritický obdiv ke Slovanům, hlavně Rusům)

b) hospodářská i politická emancipace, požadavky svobod národních (austroslavismus = autonomie Slovanů v rámci Rakouska) a hospodářských

c) Jejich snahou byla záchrana jazyka, kriticky pohlédnout na české dějiny, vytvořit základy novodobé vědy, obnovit českou kulturu

15. Kdo razil 1. české mince - stříbrné denáry?

Přemyslovske Čechy

a) Boleslav I.

b) Boleslav II.

c) Kníže Václav

16. Jak se jmenuje 2.nejstarší kamenný most ve střední Evropě, který nechal v Praze vybudovat Vladislav II.?

Přemyslovské Čechy

a) Pražský most

b) Juditin most(1165)

17. Jak se podle pověstí jmenuje kněžna, která předpověděla slávu Prahy?

a) Šárka.

b) Vlasta.

c) Libuše.

d) Ludmila.

18. Jak se jmenoval významný český učitel a filozof, který v 17. století musel odejít do ciziny?

a) Petr Brandl.

b) Karel Škréta.

c) Jan Dismas Zelenka.

d) Jan Amos Komenský.

19. Z jaké kroniky víme o Sámově říši?

a) z Kosmovy

b) z Dalimilovy

c) z Samerské

d) z Fradegarovy

20. Zakladatel Velkomoravské říše

a) kníže Rastislav

b) kupec Sámo

c) kníže Mojmír I.

Varianta 2.

Teoretické úlohy

1. Renesance. Renesanční umění. Renesanční architektura.

2. Barokové umění na území Česka. Barokové výtvarné umění.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

V 10. stol. můžeme hovořit o vlivu karolinské a otónské architektury. Na přelomu tisíciletí přechází naše architektura plynule v architekturu románskou. Z předrománské doby není mnoho zachovaných staveb. Příkladem centrálního chrámu je rotunda sv. Víta na Pražském hradě, postavená z příkazu knížete Václava v letech 926-930 a zbořená v r. 1060. Ústřední prostor byl kruhový, ohraničený osmi pilíři, nesoucími pravděpodobně emporu (tribunu).

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

apsida: termín užívaný pro prostor kněžiště v raně křesťanské a románské architektuře. Pojem byl převzat z antiky. Jedná se o výklenek oválného půdorysu, kde se nacházel hlavní oltář. Od 5. století se apsidy stavěly východním směrem (byly tedy tzv. orientované).

archa (gotická): název je odvozený z latinského slova „*arca*“, tedy skříň či schránka. Jedná se o gotický skříňový oltář s křídly.

Testové úlohy (20 b.)

1. Barevná vitráž je výrazně zastoupená v architektuře

- a) secese
- b) funkcionalismu
- c) gotiky
- d) empíru
- e) moderny

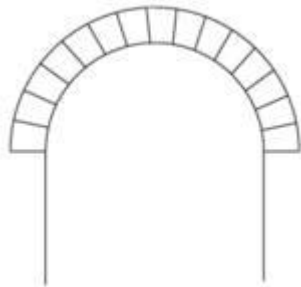
2. Které památky patří do seznamu UNESCO

- a) skanzen lidové architektury v Rožnově pod Radhoštěm
- b) archeologická lokalita v Mikulčicích
- c) vila Tugendhat v Brně

d) barokní lidová architektura v Holašovicích

e) zámek Hluboká

3. Na obrázku je románský:

a) půlkruhový oblouk

b) vodorovný oblouk

c) lomený oblouk

4. Renesance je umělecký sloh, který nastupuje po slohu

a) barokním

b) románském

c) gotickém

5. Renesance vznikla v Itálii, nejdříve se pak dostala do

a) Francie

b) Rakouských zemí

c) Řecka

6. Renesanční malíř je

a) Peter Paul Rubens

b) Michelangelo

7. Zámek dochovalé renesanční podoby na Čechach je

a) Nelahozeves

b) Kuks

c) Kačina

8. Letohrádek královny Anny nechal postavit

a) císař Rudolf II.

- b) král Ferdinand I.
- c) císař Maxmilián II.

9. Kdy vznikl Impresionismus?

- a) V 19.století
- b) V 18.století
- c) V 17.století

10.Kdy vznikla Renesance?

- a) V 16.století
- b) V 15.století
- c) V 14.století

11.Imprese: vycházející slunce

- a) Manet E.
- b) Monet C.
- c) Degas E.

12.Dílo Františka Palackého je:

- a) Dějiny národů Českého a na Moravě
- b) Moravské a České dějiny
- c) Dějiny národa českého a národa slovenského

13.Jak se jmenovalo původně Stavovské divadlo?

- a) Nosticovo
- b) Pavlicovovo
- c) Divadlo Habsburské

14Jaká hra od Mosarta měla premiéru v Praze a kdy?

- a)1787 - Don Giovanni
- b)1788 - Má vlast
- c)1777 - Braniborští pěvci

15.Kdy bylo založeno divadlo Bouda?

- a)1786
- b)1787
- c)1788

16.Který ze slovenských je známý svou spoluprací s Palackým a dílem Slovanské starožitnosti?

- a)Kollár
- b)Josef
- c)Šafařík

17.Co je to národní obrození?

- a) Myšlenkové hnutí 18.stol.
- b) Období mezi klasicismem a romantismem
- c) Doba znovu vytvoření národního povědomí
- d) To nebylo

18. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

- a) sentimentalismu
- b) baroka
- c) romantismu
- d) protestantismu

19. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

- a) Měšťanská beseda

- b) Národní divadlo
- c) Bouda
- d) Česká scéna

20. Autorem slov české národní hymny je

- a) Karel Hynek Mácha
- b) autor slov je neznámý
- c) Karel Havlíček Borovský
- d) Josef Kajetán Tyl

Varianta 3

Teoretické úlohy

1. Gotická architektura na území Česka.

2. České výtvarné umění 19. a 20. st.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.).:

Románským slohem se stavělo od 10. století do poloviny 13. století. Hlavní památky z této doby jsou rotundy. Nejstarší rotundy, které se zachovaly, najdeme ve Starém Plzenci, na Buděi. Kolem r. 1100 byly postaveny rotunda sv. Martina na Vyšehradě a rotunda svátého Kříže na Starém Městě. Významnými památkami jsou rovněž rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě s monumentálními malbami Přemyslovců a rotunda sv. Jiří na Řípu postavená za knížete Soběslava I. Vedle rotund vyrůstaly i další církevní stavby - kostely.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.).:

arkády (slepé arkády): pojem pochází ze slova „*arcus*“, což je výraz pro oblouk. V architektuře se jedná o typ oblouku spojující dva sloupy či pilíře, mezi nimiž se nachází volně průchozí prostor. Arkády jsou časté u staveb jako je sala terrena, akvadukty, lodžie, zdi kostela dělící hlavní a boční lodi apod. Častým typem je taktéž slepá arkáda (arkatura), v tomto případě se jedná o dekorativní architektonický prvek, který stěnu neotvírá, ale pouze zdobí uzavřené zdivo. Arkatura se uplatňovala od antiky až po historizující slohy 19. století.

Testové úlohy (20 b.)

1. K stavbám románské architektury v Čechách patří:

- a) Chrám sv. Jiří na Pražském hradě
- b) Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře
- c) Chrám sv. Prokopa v Třebíči

2. K typickým projevům gotické architektury 13 – 14. století u nás patří hrady:

- a) Křivoklát
- b) Točnick
- c) Bouzov

3. K renesančním stavbám v Čechách patří:

- a) zámek v Litomyšli
- b) zámek v Chlumci nad Cidlinou
- c) zámek Kačina u Kutné Hory

4. Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tito výtvarní umělci:

- a) Mikuláš Aleš
- b) František Ženíšek
- c) Vojtěch Hynais
- d) František Kupka

5. Kdy vznikl Impresionismus?

- a) V 19. století
- b) V 18. století
- c) V 17. století

6. Kdy vznikla Renesance?

- a) V 16. století
- b) V 15. století
- c) V 14. století

7. Obraz (Zrození Venuše)

- a) Sandro Botticelli
- b) Leonardo da Vinci
- c) Michelangelo Buonarroti

8.Obraz (Portrét Rudolfa II.)

- a) El Greco
- b) Giuseppe Arcimboldo
- c) Rafael Santi

9.Obraz (Dáma s hranostajem)

- a) Giuseppe Arcimboldo
- b) Albrecht Dürer
- c) Leonardo da Vinci

10.Obraz (Noční hlídka)

- a) Peter Paul Rubens
- b) Rembrandt van Rijn
- c) Pietro Da Cortona

11.Imprese: vycházející slunce

- a) Manet E.
- b) Monet C.
- c) Degas E.

12.Ve kterém století se vyvíjelo Rokoko?

- a) 19. století
- b) 17. století
- c) 18. století

13. Jak vznikl název tohoto směru?

- a) Z Francouzského slova rocaille
- b) Dosud není známo
- c) Z Francouzského slova Rococo

14.Co bylo předchůdcem Rokoka?

- a) Renesance
- b) Baroko
- c) Klasicismus

15.V jaké zemi vzniklo Rokoko?

- a) Francie
- b) Itálie
- c) Holandsko

16.Výtvarně však bylo rokoko uplatněno:

- a) ve Francii
- b) v Itálii
- c) v Holandsku

17. Za kterého krále bylo rokoko výtvarně uplatněno?

- a) Ludvík XV
- b) Rudolf II.
- c) Jan Žižka

18. Nejtypičtějším znakem rokoka jsou:

- a) Vysoké stavby
- b) Rokaje
- c) Trojúhelníkové štíty

19. Kdo byl prvním velkým rokokovým malířem?

- a) Watteau
- b) Leonardo da Vinci
- c) Botticelli

20. Mezi nejznámější rokokové malíře patřili:

- a) Pablo Picasso, Raffael Santi, Diego Velazques
- b) Antoine Watteau, Francois Boucher, Jean-Honoré Fragonard
- c) Charles Alston, Rembrandt, Michelangelo

Varianta 4.

Teoretické úlohy

1. Baroční architektura (2. pol. 17 – 18 st.).
2. Secesní architektúra na území Česka.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Nejvýznamnější památkou románského období je trojlodní bazilika sv. Jiří na Pražském hradě. Stavba této baziliky byla započata v roce 920 a její dnešní podoba pochází z r 1142. V jejím interiéru se nacházejí náhrobky sv. Ludmily a přemyslovských knížat Vratislava 1. a Boleslava II.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

arkýř: jedná se o výčnělek budovy, díky němuž se rozšířil prostor interiéru. Uvnitř stavby tak tvořil jakýsi výklenek s okny, kde se v období středověku nacházel prevet (záchod) nebo kaple. Od renesance se arkýř stále více uplatňuje u měšťanských domů. Okna arkýře umožňovala výhled do stran a zároveň působila dekorativně. Arkýře se hojně vyskytují v novobarokní architektuře 19. století.

Testové úlohy (20 b.)

1. Salvador Dalí patří k nejvýznamnějším představitelům:

- a) Surrealismu
- b) Expresionismu
- c) Dadaismu
- d) Romantismu

2. Nejvýznamnější představitel kubismu je:

- a) Alfons Mucha
- b) Andy Warhol
- c) Pierre August Renoir
- d) Pablo Picasso

3. K stavbám románské architektury v Čechách patří:

- a) Chrám sv. Jiří na Pražském hradě
- b) Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře
- c) Chrám sv. Prokopa v Třebíči

4. K typickým projevům gotické architektury 13 – 14. století u nás patří hrady:

- a) Křivoklát
- b) Točnick
- c) Bouzov

5.V 15. a 1. pol 16. století je české výtvarné umění zcela v režii pozdní „jagellonské“ gotiky, kterou reprezentují:

- a) Benedikt Rejt
- b) Matyáš Rejsek
- c) Karel Škréta

6.K renesančním stavbám v Čechách patří:

- a) zámek v Litomyšli
- b) zámek v Chlumci nad Cidlinou
- c) zámek Kačina u Kutné Hory

7-10. Sestavte správné dvojice autor a dílo , kterým se uvedené osobnosti proslavily:

- a) Josef Zítek
- b) Antonín Balšánek
- c) Adolf Loos
- d) Josef Fanta

- 1) Millerova vila v Praze
- 2) Národní divadlo v Praze
- 3) Obecní dům v Praze
- 4) Hlavní nádraží v Praze

11. G. Klimt, L.Šaloun, Max Švabinský jsou představiteli:

- a) Klasicismu
- b) Manýrismu
- c) Baroka
- d) Secese

12.„Slovanská epeje“ je název souboru obrazů:

- a) Luďka Marolda
- b) Václav Špály
- c) Jana Zrzavého
- d) Alfonse Muchy

13.Mezi české barokní architekty patří:

- a) P. Parlér
- b) J. B. Santini
- c) K. Dientzenhofer
- d) J. Fischer z Erlachu
- e) C. Lurago

14. Renesanční stavby se vyznačují:

- a) dominancí centrálního prostoru před bočními loděmi u sakrálních staveb
- b) otevřenými arkádami nápodobou antických stavebních a ozdobných prvků
- c) lehkou konstrukcí bez opěrných systémů

15. Nejslavnější stavby Antonia Gaudího nalezneme:

- a) v Římě
- b) ve Vídni
- c) v Barceloně
- d) ve Florencii

16. Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tito výtvarní umělci:

- a) Mikuláš Aleš
- b) František Ženíšek
- c) Vojtěch Hynais
- d) František Kupka

17. Mezi kubistické umělce patří

- a) Josef Čapek
- b) Max Švabinský
- c) Karel Škréta
- d) Salvador Dalí e) Jan Saudek

18. Bedřich Smetana se narodil

- a) v Praze
- b) v Litomyšli
- c) v Brně
- d) v Komorní Lhotce
- e) v Kameničkách

19. Která varianta časové posloupnosti architektonických směrů 20. století je správná

- a) postmodernismus – modernismus – rondokubismus – neofunkcionalismus – secese

- b) secese – kubismus – konstruktivismus – socialistický realismus – minimalismus
- c) secese – rondokubismus – konstruktivismus – minimalismus – socialistický realismus
- d) konstruktivismus – rondokubismus – secese – minimalismus – brutalismus
- e) brutalismus – funkcionalismus – rondokubismus – kubismus – postmodernismu

20.Obraz (Portrét Rudolfa II.)

- a) El Greco
- b) Giuseppe Arcimboldo
- c) Rafael Santi

Varianta 5.

Teoretické úlohy

1. Románské výtvarné umění. První sochařské výtvořy. *Věstonická venuše*. Keltská plastika - *Hlava velmože*. Románské malířské památky - knižní malby. Iluminovaný rukopis *Gumpoldovy legendy o sv. Václavovi*. *Kodex vyšehradský*.
2. Výtvarné umění v druhé polovině 20. století. Jiří Kolář (1914-2002) a Mikuláš Medek (1926-1974). *Explosionalismus*. Grafik Vladimír Boudník (1924-1968).

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Jsou početnější než venkovské kostely a sloužily jako knížecí kaple. Mají válcovou loď s připojenou apsidou.

Lucerny se u nich vyskytují až na přelomu 11. a 12. stol. Ze 12. stol. pochází všechny tři pražské rotundy: Sv. Martina na Vyšehradě, Sv. Kříže v ul. Karoliny Světlé a Sv. Longina na Rybníčku.

Podobné jsou rotundy ve Starém Plzenci, v Týnci nad Sázavou, v Č. Třebové, v Plavči na jižní Moravě. Známa je rotunda Sv. Jiří na Řípu (dok. r. 1126).

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

baroko: umělecký sloh vznikl v 16. století v Itálii, odkud se šířil po celé Evropě. Do českých zemích se dostává po roce 1620 a přetrvává do roku 1750, kdy přechází v ještě zdobnější rokoko. V barokní architektuře lze vysledovat dva základní směry. První z nich vychází více z renesance, vyznačuje se strohým uspořádáním připomínající antiku, druhý směr naopak upřednostňuje pohyb – tedy oblouky, elipsy, kopule.

Testové úlohy (20 b.)

1. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

- a) Měšťanská beseda
- b) Česká scéna
- c) Národní divadlo
- d) Bouda

2. Počátek českého národního obrození spadá do konce století

- a) 17.
- b) 18.
- c) 20.
- d) 19.

3. Autorem slov české národní hymny je

- a) Karel Hynek Mácha
- b) autor slov je neznámý

c) Josef Kajetán Tyl

d) Karel Havlíček Borovský

4. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

a) romantismu

b) protestantismu

c) sentimentalismu

d) baroka

5. Karel IV. byl

a) Lucemburk

b) Přemyslovec

c) Habsburk

6. Co šířili Cyril a Metoděj mezi lidmi?

a) mír

b) klid

c) křesťanství

7. Jak se jmenovalo písmo, které Cyril sestavil?

a) Cyrylice

b) Hlaholice

c) Plaholice

8. Kdo byl prvním představitelem generace obrozenců?

a) Josef Dobrovský

b) Josef Jungman

c) Anton Bernolák

9. Co je v dnešní době Koňský trh?

a) Pražský hrad

b) Václavské náměstí

c) Masarykovo náměstí

10. Kdo byl představitelem druhé generace obrozenců?

a) Josef Jungmann

b) Josef Dobrovský

c) Jan Kollár

11. Který představitel první fáze ČNO - obranná (závěr 18. století) patří jazykovědě?

a) Josef Dobrovský

b) Gelasius Dobner

c) Václav Thám

12. Který představitel třetí fáze ČNO – vrcholná (30. a 40. léta 19. století) patří k divadlu?

a) Prokop Šedivý

b) Gelasius Dobner

c) Josef Kajetán Tyl

13. Co bylo cílem v první fázi ČNO - obranná (závěr 18. století)?

a) Cílem byla snaha o vyšší náročnost kultury,
snaha vyrovnat se vyspělým evropským národům,
podporovat slovanskou vzájemnost (panslavismus = nekritický obdiv ke Slovanům,

hlavně Rusům)

b) hospodářská i politická emancipace, požadavky svobod národních (austroslavismus = autonomie Slovanů v rámci Rakouska) a hospodářských

c) Jejich snahou byla záchrana jazyka, kriticky pohlédnout na české dějiny, vytvořit základy novodobé vědy, obnovit českou kulturu

14. Kdo razil 1. české mince - stříbrné denáry?

Přemyslovské Čechy

- a) Boleslav I.
- b) Boleslav II.
- c) Kníže Václav

15. Jak se jmenuje 2. nejstarší kamenný most ve střední Evropě, který nechal v Praze vybudovat Vladislav II.?

- a) Přemyslovské Čechy
- b) Pražský most
- c) Juditin most (1165)

16. Jak se podle pověstí jmenuje kněžna, která předpověděla slávu Prahy?

- a) Šárka.
- b) Vlasta.
- c) Libuše.
- d) Ludmila.

17. Jak se jmenoval významný český učitel a filozof, který v 17. století musel odejít do ciziny?

- a) Petr Brandl.
- b) Karel Škréta.
- c) Jan Dismas Zelenka.
- d) Jan Amos Komenský.

18. Z jaké kroniky víme o Sámově říši?

- a) z Kosmovy
- b) z Dalimilovy
- c) z Samerské
- d) z Fradegarovy

19. Zakladatel Velkomoravské říše

- a) kníže Rastislav
- b) kupec Sámo
- c) kníže Mojmír I.

20. Z následujících světců vyberte (podtrhněte) české zemské patrony:

- a) sv. Stanislav,
- b) sv. Anna,
- c) sv. Štěpán,
- d) sv. Wolfgang,
- e) sv. Vojtěch

Varianta 6.

Teoretické úlohy

1. Románské nástěnné malby. Výzdoba rotundy sv. Kateřiny ve Znojmě. Románské sochařství. Pískovcové plastiky v kostele sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory.

2. Funkcionalismus a konstruktivismu. Jan Kotěra.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Přechodem mezi tvorbou sakrální a profánní jsou kláštery. Raně středověký klášter má jako základ většinou trojlodní basiliku. K ní přiléhá čtvercový rajský dvůr (atrium) s křížovou chodbou (ambitem). Kolem dvora jsou klausury, kuchyně, refektář, kapitulní síň, dormitář. Románský hrad je obydlí pevnost. Slouží jako centrum správní a mocenské, k ochraně cest a vybírání mýt. Hrad donjonový má jednu hranolovou věž, která slučuje funkci obrannou a obytnou.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

bazilika: pojem lze chápat více směřy:

a. V architektuře buď jako pojem užitý poprvé v antickém Řecku, kde se tento termín ujal pro úřední budovu. V antickém Římě se jednalo o soudní síň či tržiště. V raně křesťanském období se však tento pojem vžil pro trojlodní či vícelodní sakrální stavbu, z nichž hlavní loď převyšuje

lodi boční. Typickým znakem raně křesťanských bazilik je způsob osvětlení, které je vedené pásem oken převýšené hlavní lodi.

Testové úlohy (20 b.)

1. Ve kterém roce zanikla Velkomoravská říše?

- a) 1024
- b) 812
- c) 906

2. Kdo podle pověsti vystoupil na horu Říp?

- a) Praotec Čech.
- b) Přemysl Oráč.
- c) Kněžna Libuše.
- d) Vladyka Horymír.

3. Kterou osobnost si připomínáme na den české státnosti – 28. září?

- a) Svatou Anežku.
- b) Svatou Ludmilu.
- c) Svatého Václava.
- d) Svatého Vojtěcha.

4. Historik, politik. Autor knihy Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě.

- a) Karel Havlíček Borovský
- b) František Palacký
- c) Karel Jungman
- d) Josef Jungman

5. Ve kterém oboru se proslavili Bedřich Smetana a Antonín Dvořák?

- a) V sochařství.
- b) V malířství.
- c) V hudbě.
- d) V tanci.

6. Které seřazení (vzestupně!) uměleckých slohů je správné?

románský sloh, gotika, baroko, renesance, klasicismus, secese, romantismus, realismus, impresionismus

románský sloh, gotika, renesance, baroko, rokoko, romantismus, klasicismus,
postimpresionismus

románský sloh, renesance, baroko, rokoko, secese, romantismus, impresionismus, surrealismus

románský sloh, baroko, rokoko, klasicismus, romantismus, secese, postmodernismus

7. Která varianta časové posloupnosti architektonických slohů je správná

- a) gotika – renesance – romantismus – baroko – klasicismus
- b) románský sloh – renesance – gotika – baroko – romantismus
- c) baroko – gotika – renesance – empír – klasicismus
- d) románský sloh – gotika – renesance – baroko – klasicismus e) renesance – gotika – empír – baroko – klasicismus

8. Pro umělecký směr romantismus neplatí:

- a) zrodil se na konci 18. století
- b) odporuje rozumu, klade důraz na individualitu, citovost
- c) významnými představiteli v oblasti malířství jsou Gustave Courbet, Adolf Menzel
- d) v literatuře vznikl dříve než ve výtvarném umění

9. Kdo byl původcem obrazu " Imprese ", který předznamenal nástup impresionismu ?

- a) Edouard Manet
- b) Claude Monet
- c) Eugene Delacroix
- d) Joan Miró

10. V jakém městě se nachází Leonardova freska " Poslední večeře Páně " ?

- a) v Miláně
- b) ve Florencii
- c) v Římě
- d) ve Veroně

11. Matyáš Bernard Braun se nepodílel na realizaci:

- a) sochařské výzdobě hospitálu v Kuksu
- b) sochařské výzdoby Karlova mostu v Praze
- c) sochařské výzdoby Neptunovy kašny v Olomouci

12. Maurice de Vlaminck je představitelem směru zvaného: (0-1)

- a) kubismus

- b) secese
- c) fauvismus

13. Kdo je autorem obrazu Zhroucení vertikál? (0-1)

- a) Max Švabinský
- b) Egon Schiele
- c) Antonín Slavíček
- d) František Kupka

14. Zámek dochovalé renesanční podoby na Čechach je

- a) Nelahozeves
- b) Kuks
- c) Kačina

15. Letohrádek královny Anny nechal postavit

- a) císař Rudolf II.
- b) král Ferdinand I.
- c) císař Maxmilián II.

16. Kdy vznikl Impresionismus?

- a) V 19.století
- b) V 18.století
- c) V 17.století

17. Kdy vznikla Renesance?

- a) V 16.století
- b) V 15.století
- c) V 14.století

18. Mezi české barokní architekty patří:

- a) P. Parlér
J. B. Santini
- b) K. Dientzenhofer
- c) J. Fischer z Erlachu
- d) C. Lurago

19. Renesanční stavby se vyznačují:

- a) dominancí centrálního prostoru před bočními loděmi u sakrálních staveb
- b) otevřenými arkádami nápodobou antických stavebních a ozdobných prvků
- c) lehkou konstrukcí bez opěrných systémů.

20. Který z objektů je renesanční? Jaký účel tyto objekty v současné době spojuje?

- a) Veletržní palác
- b) Schwarzenberský palác
- c) Šternberský palác

Varianta 7

Teoretické úlohy

1. Gotický sloh. Všeobecná charakteristika. Raná gotika (druhá polovina 13. století).

2. Meziválečná umělecká generace. Sdružení Devětsil.

Pražská surrealistická skupina. Skupina 42 (Kamil Lhoták, Jiří Kolář) a skupina RA. Meziválečné sochařství. Jan Štursa. Karel Dvořák. Otakar Španiel.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Gotická architektura se rozvíjela ve třech fázích: raná gotika (druhá polovina 13. století), vrcholná gotika (14. století) a pozdní gotika (druhá polovina 15. století i později). První gotické stavby u nás vznikaly pod vlivem západoevropských vzorů. Zřejmě nejstarší gotickou architektonickou památkou na našem území je první patro kaple sv. Erharda a sv. Uršuly v Chebu. Cheb ale v době vzniku této kaple ještě nepatřil k českému státu. Nej významnější památkou české rané gotiky je Anežský klášter založený r. 1233.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

boční loď: vedlejší prostor u vícelodních kostelů. Od hlavní lodi bývá oddělena arkádami se sloupy či pilíři. Dle vztahu boční a hlavní lodi lze rozlišit několik typů kostelů.

- a. bazilika: jako bazilika se označují kostely, v nichž je hlavní loď vyšší než lodi boční
- b. síňový(halový) kostel: hlavní i boční lodi kostela mají stejnou výšku

c. dvojlodí: o dvojlodní typ kostela se jedná v případě, kdy je výška i šířka dvou lodí stejných parametrů.

Testové úlohy (20 b.)

1. Renesance je umělecký sloh, který nastupuje po slohu

- a) barokním
- b) románském
- c) gotickém

2. Renesance vznikla v Itálii, nejdříve se pak dostala do

- a) Francie
- b) Rakouských zemí
- c) Řecka

3. Renesanční malíř je

- a) Peter Paul Rubens
- b) Michelangelo

4. Zámek dochovalé renesanční podoby na Čechach je

- a) Nelahozeves
- b) Kuks
- c) Kačina

5. Letohrádek královny Anny nechal postavit

- a) císař Rudolf II.
- b) král Ferdinand I.
- c) císař Maxmilián II.

6. Kdy vznikl Impresionismus?

- a) V 19.století
- b) V 18.století
- c) V 17.století

7. Kdy vznikla Renesance?

- a) V 16.století
- b) V 15.století

c) V 14.století

8. Imprese: vycházející slunce

- a) Manet E.
- b) Monet C.
- c) Degas E.

9. Dílo Františka Palackého je:

- a) Dějiny národů Českého a na Moravě
- b) Moravské a České dějiny
- c) Dějiny národa českého a národa slovenského

10. Jak se jmenovalo původně Stavovské divadlo?

- a) Nosticovo
- b) Pavlicovovo
- c) Divadlo Habsburské

11. Jaká hra od Mosarta měla premiéru v Praze a kdy?

- a) 1787 - Don Giovanni
- b) 1788 - Má vlast
- c) 1777 - Braniborští pěvci

12. Kdy bylo založeno divadlo Bouda?

- a) 1786
- b) 1787
- c) 1788

13. Který ze slovenských je známý svou spoluprací s Palackým a dílem Slovanské starožitnosti?

- a) Kollár
- b) Josef Jungman
- c) Šafařík

14. Co je to národní obrození?

- a) Myšlenkové hnutí 18.stol.
- b) Období mezi klasicismem a romantismem

c) Doba znovu vytvoření národního povědomí

d) To nebylo

15. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

a) sentimentalismu

b) baroka

c) romantismu

d) protestantismu

16. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

a) Měšťanská beseda

b) Národní divadlo

c) Bouda

d) Česká scéna

17. Autorem slov české národní hymny je

a) Karel Hynek Mácha

b) autor slov je neznámý

c) Karel Havlíček Borovský

d) Josef Kajetán Tyl

18. Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tito výtvarní umělci:

a) Mikuláš Aleš

b) František Ženíšek

c) Vojtěch Hynais

d) František Kupka

19. Obraz (Zrození Venuše)

a) Sandro Botticelli

b) Leonardo da Vinci

c) Michelangelo Buonarroti

23. Dáma s hranostajem

- a) Leonardo da Vinci
- b) Edouard Manet
- c) Michelangelo Buonarroti

20. Mezi české barokní architekty patří:

- a) P. Parlér
- b) J. B. Santini
- c) K. Dientzenhofer
- d) J. Fischer z Erlachu
- e) C. Lurago

Varianta 8.

Teoretické úlohy

1. Vrcholná gotika (14. století). Matyáš z Arrasu a Petr Parlér.

2. Český kubismus. Skupina výtvarných umělců - malíři Emil Filla, Václav Spála, Josef Čapek. František Kupka.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Vrcholná gotika je spojena hlavně se jmény dvou významných stavitelů Matyáše z Arrasu a Petra Parléra. První z nich, Francouz Matyáš z Arrasu (zemř. 1352), byl povolán do Prahy císařem Karlem IV., aby provedl gotickou přestavbu chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Prvky jeho architektury nacházíme také v katedrále sv. Bartoloměje v Plzni a v kapitulní síni Sázavského kláštera. Po Matyášově smrti pokračoval ve stavbě chrámu sv. Víta jeho nástupce Petr Parlér (zemř. 1399).

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

český dekorativismus/národní styl/rondokubismus/české Art deco: styl, který vznikl po založení Československa v říjnu 1918. Jednalo se o nový specifický styl, který měl zhmotnit a vizualizovat perspektivy nově založeného státu. Styl vycházel z Art deca, lidové architektury a

folkloristických tradic. Ústředními barvami tak byla modrá, červená a bílá. Mezi tvůrce českého dekorativismu se řadí Josef Gočár, Pavel Janák či Ladislav Machoň.

Testové úlohy (20 b.)

1.K stavbám románské architektury v Čechách patří:

- a) Chrám sv. Jiří na Pražském hradě
- b) Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře
- c) Chrám sv. Prokopa v Třebíči

2.K typickým projevům gotické architektury 13 – 14. století u nás patří hrady:

- a) Křivoklát
- b) Točnick
- c) Bouzov

3.K renesančním stavbám v Čechách patří:

- a) zámek v Litomyšli
- b) zámek v Chlumci nad Cidlinou
- c) zámek Kačina u Kutné Hory

4.Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tyto výtvarní umělci:

- a) Mikuláš Aleš
- b) František Ženíšek
- c) Vojtěch Hynais
- d) František Kupka

5.Kdy vznikl Impresionismus?

- a) V 19.století
- b) V 18.století
- c) V 17.století

6.Kdy vznikla Renesance?

- a) V 16.století
- b) V 15.století
- c) V 14.století

7. Obraz (Zrození Venuše)

- a) Sandro Botticelli
- b) Leonardo da Vinci
- c) Michelangelo Buonarroti

8. Obraz (Portrét Rudolfa II.)

- a) El Greco
- b) Giuseppe Arcimboldo
- c) Rafael Santi

9. Obraz (Dáma s hranostajem)

- a) Giuseppe Arcimboldo
- b) Albrecht Dürer
- c) Leonardo da Vinci

10. Obraz (Noční hlídka)

- a) Peter Paul Rubens
- b) Rembrandt van Rijn
- c) Pietro Da Cortona

11. Imprese: vycházející slunce

- a) Manet E.
- b) Monet C.
- c) Degas E.

12. Ve kterém století se vyvíjelo Rokoko?

- a) 19. století
- b) 17. století
- c) 18. století

13. Jak vznikl název tohoto směru?

- a) Z Francouzského slova rocaille
- b) Dosud není známo
- c) Z Francouzského slova Rococo

14. Co bylo předchůdcem Rokoka?

- a) Renesance

- b) Baroko
- c) Klasicismus

15.V jaké zemi vzniklo Rokoko?

- a) Francie
- b) Itálie
- c) Holandsko

16.Výtvarně však bylo rokoko uplatněno:

- a) ve Francii
- b) v Itálii
- c) v Holandsku

17.Za kterého krále bylo rokoko výtvarně uplatněno?

- a) Ludvík XV
- b) Rudolf II.
- c) Jan Žižka

18.Nejtypičtějším znakem rokoka jsou:

- a) Vysoké stavby
- b) Rokaje
- c) Trojúhelníkové štíty

19.Kdo byl prvním velkým rokokovým malířem?

- a) Watteau
- b) Leonardo da Vinci
- c) Botticelli

20.Mezi nejznámější rokokové malíře patřili:

- a) Pablo Picasso, Raffael Santi, Diego Velazques

- b) Antoine Watteau, Francois Boucher, Jean-Honoré Fragonard
- c) Charles Alston, Rembrandt, Michelangelo

Varianta 9.

Teoretické úlohy

1. Pozdní gotika (druhá polovina 15. století i později).

Gotický sloh a knižní malby. Chorální knihy. Malíř miniatur v *Pasionálu abatyše Kunhuty*.

2. Výtvarné umění přelomu století. Expresionismus. Sdružení Osma.

Členy Osmy - malíři Emil Filla, Bohumil Kubista, Otakar Kubín.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

První významnou pozdně gotickou památkou byla Prašná brána. Na její stavbě se podíleli dva stavitelé Václav ze Žlutic a Matěj Rejsek z Prostějova. Matěj Rejsek (1445-1506) potom působil jako architekt v Kutné Hoře, kde stavěl chrám sv. Barbory, jehož základy byly položeny už ve 14. století synem Petra Parlérce, Janem Parlérem. Vystavěl také jeden z nejhezčích patricijských domů ve městě - Kamenný dům. Největší architektonickou osobností pozdní gotiky byl Benedikt Ried (zv. Rejt, 1454-1534). Jeho hlavním působištěm byl Pražský hrad, kde zdokonalil opevnění a přestavěl královský palác.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

francouzský katedrální typ: jedná se o typ gotické katedrály vyznačující se velkou zdobností. Katedrály francouzského typu mají bohatě zdobené západní průčelí, obvykle s rozetou a dvojicí věží. Portál a tympanon obsahují značné množství figurálních a rostlinných reliéfů. Také opěrný systém je dekorován mnoha kraby, kytkami a poupaty.

Testové úlohy (20 b.)

1. Popište postavy na vyobrazení, identifikujte scénu, určete autora obrazu.

2. Kdo je autorem obrazu Zhroucení vertikál? (0-1)

- a) Max Švabinský
- b) Egon Schiele
- c) Antonín Slavíček
- d) František Kupka

3. Imprese: vycházející slunce

- a) Manet E.
- b) Monet C.
- c) Degas E.

4. Dílo Františka Palackého je:

- a) Dějiny národů Českého a na Moravě
- b) Moravské a České dějiny
- c) Dějiny národa českého a národa slovenského

5. Jak se jmenovalo původně Stavovské divadlo?

- a) Nosticovo
- b) Pavlicovovo
- c) Divadlo Habsburské

6. Jaká hra od Mosarta měla premiéru v Praze a kdy?

- a) 1787 - Don Giovanni
- b) 1788 - Má vlast
- c) 1777 - Braniborští pěvci

7. Kdy bylo založeno divadlo Bouda?

- a) 1786
- b) 1787
- d) 1788

8. Který ze slovenských je známý svou spoluprací s Palackým a dílem Slovanské starožitnosti?

- a) Kollár
- b) Josef
- c) Šafařík

9. Co je to národní obrození?

- a) Myšlenkové hnutí 18.stol.
- b) Období mezi klasicismem a romantismem
- c) Doba znovu vytvoření národního povědomí
- d) To nebylo

10. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

- a) sentimentalismu
- b) baroka
- c) romantismu
- d) protestantismu

11. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

- a) Měšťanská beseda
- b) Národní divadlo
- c) Bouda
- d) Česká scéna

12. Autorem slov české národní hymny je

- a) Karel Hynek Mácha
- b) autor slov je neznámý
- c) Karel Havlíček Borovský
- d) Josef Kajetán Tyl

13. Historik, politik. Autor knihy Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě.

- a) Karel Havlíček Borovský
- b) František Palacký
- c) Karel Jungman

d) Josef Jungman

14. Jak se jmenuje 2. nejstarší kamenný most ve střední Evropě, který nechal v Praze vybudovat Vladislav II.?

a) Přemyslovske Čechy

b) Pražský most

c) Juditin most(1165)

15. Jak se podle pověstí jmenuje kněžna, která předpověděla slávu Prahy?

a) Šárka.

b) Vlasta.

c) Libuše.

d) Ludmila.

16. Jak se jmenoval významný český učitel a filozof, který v 17. století musel odejít do ciziny?

a) Petr Brandl.

b) Karel Škréta.

c) Jan Dismas Zelenka.

d) Jan Amos Komenský.

17. Z jaké kroniky víme o Sámově říši?

a) z Kosmovy

b) z Dalimilovy

c) z Samerské

d) z Fradegarovy

18. Zakladatel Velkomoravské říše

a) kníže Rastislav

b) kupec Sámó

c) kníže Mojmir I.

19. První historicky doložený český kníže

a) Bořivoj I.

b) Mojmir I.

c) Rastislav

20. Ve kterém roce zanikla Velkomoravská říše?

a) 1024

b) 812

c) 906

Varianta 10.

Teoretické úlohy

1. Nejstarší památky deskové gotické malby - práce *Mistra vyšehradského oltáře*.

Rané deskové malby Madon (*Madona veverská, Madona strahovská*).

2. Výtvarné umění přelomu století. **Symbolismus. Jan Preissler. Josef Váchal.**

Symbolismus v sochařství. František Bílek. Ladislav Šaloun.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Nejslavnější pražský chrám i architektonické dílo v českých zemích - chrám sv. Víta - byl založen už v době sv. Václava. Později byl přestavěn za Vratislava 1. Jeho gotická podoba pochází ze 14. století (viz výše). Zcela dokončen byl až v roce 1929. Dokončovali jej architekti Josef Mocker (1835-1899) a Kamil Hilbert (1869-1933).

V katedrále je mnoho památek: např. hrobky českých knížat a králů, náhrobky\ chrámová okna, kaple sv. Václava, mozaika Poslední soud či největší česky> zvon Zikmund.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

freska: název je odvozen z italského „*al fresco*“ – čerstvý. Jedná se o nástěnnou malbu do čerstvé (tedy ještě vlhké) omítky. Technika se užívala zejména v renesanci a baroku. Opakem je malba „*al secco*“, v tomto případě se jedná o nástěnnou malbu prováděnou do omítky suché.

fronton: zdobný architektonický prvek zpravidla trojúhelníkového, segmentového či rozeklaného tvaru nad oknem (může se užít i označení suprafenestra) či portálem (supraporta).

Testové úlohy (20 b.)

1-4.. Sestavte správné dvojice autor a dílo , kterým se uvedené osobnosti proslavily:

a) Josef Zítek

b) Antonín Balšánek

c) Adolf Loos

d) Josef Fanta

1) Millerova vila v Praze

2) Národní divadlo v Praze

3) Obecní dům v Praze

4) Hlavní nádraží v Praze

5.G. Klimt, L.Šaloun, Max Švabinský jsou představiteli:

a) Klasicismu

- b) Manýrismu
- c) Baroka
- d) Secese

6. „Slovanská epopej“ je název souboru obrazů:

- a) Luďka Marolda
- b) Václav Špály
- c) Jana Zrzavého
- d) Alfonse Muchy

7. Mezi české barokní architekty patří:

- a) P. Parlér
- b) J. B. Santini
- c) K. Dientzenhofer
- d) J. Fischer z Erlachu
- e) C. Lurago

8. Renesanční stavby se vyznačují:

- a) dominancí centrálního prostoru před bočními loděmi u sakrálních staveb
- b) otevřenými arkádami nápodobou antických stavebních a ozdobných prvků
- c) lehkou konstrukcí bez opěrných systémů

9. Nejslavnější stavby Antonia Gaudího nalezneme:

- a) v Římě
- b) ve Vídni
- c) v Barceloně
- d) ve Florencii

10. Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tito výtvarní umělci:

- a) Mikuláš Aleš
- b) František Ženíšek
- c) Vojtěch Hynais
- d) František Kupka

11. Mezi kubistické umělce patří

- a) Josef Čapek
- b) Max Švabinský
- c) Karel Škréta
- d) Salvador Dalí
- e) Jan Saudek

12. Bedřich Smetana se narodil

- a) v Praze
- b) v Litomyšli
- c) v Brně
- d) v Komorní Lhotce
- e) v Kameničkách

13. Která varianta časové posloupnosti architektonických směrů 20. století je správná

- a) postmodernismus – modernismus – rondokubismus – neofunkcionalismus – secese
- b) secese – kubismus – konstruktivismus – socialistický realismus – minimalismus
- c) secese – rondokubismus – konstruktivismus – minimalismus – socialistický realismus
- d) konstruktivismus – rondokubismus – secese – minimalismus – brutalismus
- e) brutalismus – funkcionalismus – rondokubismus – kubismus – postmodernismu

14. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

- a) sentimentalismu
- b) baroka
- c) romantismu
- d) protestantismu

15. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

- a) Měšťanská beseda
- b) Národní divadlo
- c) Bouda
- d) Česká scéna

16. Autorem slov české národní hymny je

- a) Karel Hynek Mácha
- b) autor slov je neznámý
- c) Karel Havlíček Borovský
- d) Josef Kajetán Tyl

17. Historik, politik. Autor knihy Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě.

- a) Karel Havlíček Borovský
- b) František Palacký
- c) Karel Jungman
- d) Josef Jungman

18. Z jaké kroniky víme o Sámově říši?

- a) z Kosmovy
- b) z Dalimilovy
- c) z Samerské
- d) z Fradegarovy

19. Zakladatel Velkomoravské říše

- a) kníže Rastislav
- b) kupec Sámo
- c) kníže Mojmír I.

20. První historicky doložený český kníže

- a) Bořivoj I.
- b) Mojmír I.
- c) Rastislav

Varianta 11.

Teoretické úlohy

1. Malířská škola evropského významu nástěnné, deskové i knižní malby za Karla IV. v Praze a na Karlštejně. Mikuláš Wurmser, dvorní malíř Karla IV., a Mistr Theodorik.

2. Výtvarné umění přelomu století. Impresionismus. Antonín Slavíček, Antonín Hudeček.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Počátky gotiky spadají do období krále Václava I. (1230-1253).

R. 1232 založení Havelského města v Praze, před r. 1234 založení prvního českého františkánského kláštera v Praze (Sv. Anežka – králova sestra a přítelkyně Sv. Kláry) R. 1240-60 benediktýnský kostel Sv. Prokopa v Třebíči (přechodný románsko-gotický sloh).

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

gotika/gotický: Umělecký sloh, který po roce 1230 vystřídal na našem území architekturu románskou a trvá až do tzv. vladislavské (pozdní) gotiky do počátku 16. století. K typickým znakům gotiky patří vertikálnost, lomený oblouk a složitý opěrný systém zdobený fiálami s krabami a kytkami. V gotické architektuře se dále uplatňují velké okenní otvory s vitrážemi. K typickým dekorativním a architektonickým prvkům patří trojlaločné oblouky, plaménkové (flamboyantní) motivy, větvoří, tordování, vřetenové schodiště.

Testové úlohy (20 b.)

1. Mezi kubistické umělce patří

- a) Josef Čapek
- b) Max Švabinský
- c) Karel Škréta

d) Salvador Dali

e) Jan Saudek

2. Bedřich Smetana se narodil

a) v Praze

b) v Litomyšli

c) v Brně

d) v Komorní Lhotce

e) v Kameničkách

3. Leoš Janáček vytvořil hudební díla

a) Její tchýně

b) Kouzelná flétna

c) Příhody lišky Bystroušky

d) Slezské písně

e) Slovanské tance

4. Z uvedených pojmů vyberte ty, které mají vztah k architektuře

a) tympán

b) tympanon

c) žudro

d) mušketa

e) pašije

5. Která varianta časové posloupnosti architektonických slohů je správná

a) gotika - renesance - romantismus - baroko - klasicismus

b) románský sloh - renesance - gotika - baroko - romantismus

c) baroko - gotika - renesance - empír - klasicismus

d) románský sloh - gotika - renesance - baroko - klasicismus

e) renesance - gotika - empír - baroko - klasicismus

6. Která varianta časové posloupnosti architektonických směrů 20. století je správná

a) postmodernismus - modernismus - rondokubismus - neofunkcionalismus - secese

b) secese - kubismus - konstruktivismus - socialistický realismus - minimalismus

c) secese - rondokubismus - konstruktivismus - minimalismus - socialistický realismus

d) konstruktivismus - rondokubismus - secese - minimalismus - brutalismus

e) brutalismus - funkcionalismus - rondokubismus - kubismus - postmodernismus

7. Co je to estetika

a) souhrn pravidel chování

b) je věda zabývající se člověkem, lidskými společnostmi, kulturami a lidstvem vůbec

c) vývoj módních trendů ve společnosti

- d) tónový systém zavedený v evropské hudbě. Jedná se o uspořádání tónů z hlediska jejich výšky
- e) je filozofická disciplína zabývající se krásnem

8. Barevná vitráž je výrazně zastoupená v architektuře

- a) secese
- b) funkcionalismu
- c) gotiky
- d) empíru
- e) moderny

9. Brutalismus se vyznačuje především používáním

- a) kamenných sloupů
- b) štukové omítky
- c) barevné vitráže
- d) pohledového betonu
- e) dřevěných stropů

10. Označte jméno, které se vymyká z řady, a zdůvodněte:

- a) Karel Škréta
- b) Andy Warhol
- c) Leopold Willmann
- d) Petr Brandl

11. Napište, kdo je mediavelista?

12. Který římský císař se rozhodl přesunout své sídlo na východ do řeckého města Byzantion?

- a) Augustus
- b) Marcus Aurelius
- c) Konstantin I. Veliký
- d) Hadrianus

13. Se kterými významnými osobami, státním útvarem a stoletím jsou spojeny tzv. Moravskopanonské legendy?

14. Z následujících světců vyberte (podtrhněte) české zemské patrony:

sv. Kryštof, sv. Prokop, sv. Ludmila, sv. Dorota, sv. Václav, sv. Stanislav, sv. Anna, sv. Štěpán, sv. Wolfgang, sv. Vojtěch

15. Co označuje pojem sekularizace?

- a) omezení vlivu panovníka vůči poddaným

- b) násilné prosazování určitého náboženství
- c) potlačení vlivu náboženství - zesvětštění
- d) souhrnné označení pro reformní aktivity

16. Jaké historické události stojí na pozadí obrazu Smrt Marata? Určete a datujte historickou událost, určete autora obrazu.

17. Napište, která světová výstava byla pro Československou republiku historicky nejúspěšnější (vedla ke vzniku specifického uměleckého stylu).

Kde se odehrávala?

18. Co je to numismatika? (0-1)

- a) pomocná věda historická, která se zabývá mincemi a mincovnictvím
- b) technologický postup nanášení malby do vlhké omítky
- c) tvorba dekorativních prvků hliněných nádob

19. Jaký název má dnes odborná a výzkumná instituce státní památkové péče v České republice?

20. Uveďte tři památky UNESCO na Moravě .

Varianta 12.

Teoretické úlohy

1. Nejkrásnější české renesančních zámky a šlechtické paláce. České renesanční deskové a nástěnné malby.

2. Mistr litoměřického oltáře, autor prvního českého renesančního portrétu *Albrechta z Kolovrat* a nástěnných maleb v kapli sv. Václava v chrámu sv. Víta.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Začal stavět první gotickou katedrálu francouzského typu - chrám Sv. Víta – Matyáš z Arrasu. Postavil osm kaplí do výše triforia. Po jeho smrti (r. 1352) dokončil Petr Parlér chór se svatováclavskou kaplí, postavil Zlatou bránu a navrhl jižní věž. V chóru je síťová klenba. Arrasova huť postavila kostel na Karlově (gotická centrála po vzoru kaple v Cáchách), v Emauzích, na Sázavě (v obou obnovena slovanská liturgie – Evangelium Sv. Prokopa v Remeši). Parlérova huť postavila kapli Všech svatých (Pražský hrad, přestavěna po požáru 1541)

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

krovy: Konstrukční část střechy, která na sobě nese střešní krytinu. Krov se skládá z řady svislých a vodorovných článků: hřeben-slemeno, krokev, hambalek, sloupek, ondřejský kříž, pásek, vaznice, pozednice, námětek, vazný rám.

kruchta: Jedná se o tzv. hudební kůr – vyvýšenou tribunu v kostele, kde se nachází varhany či pěvecký sbor. Kruchta je nejčastěji umístěna naproti hlavnímu oltáři.

Testové úlohy (20 b.)

1. Z uvedených jmen vyberte světové architekty 20.

- a) Andrea Allio
- b) Camillo Sitte
- c) Le Corbusier
- d) Gottfried Semper
- e) Claude-Nicolas Ledoux

2. Které památky patří do seznamu UNESCO

- a) skanzen lidové architektury v Rožnově pod Radhoštěm
- b) archeologická lokalita v Mikulčicích
- c) vila Tugendhat v Brně
- d) barokní lidová architektura v Holašovicích
- e) zámek Hluboká

3. Které stavby patří do brněnského funkcionalismu

- a) kostel sv. Tomáše
- b) Husův sbor na Botanické ulici
- c) hala Rondo
- d) pavilon „Z“ brněnského výstaviště
- e) sídliště Lesná

4. Nejvyšší světové ocenění pro architekty je

- a) Pritzkerova cena za architekturu
- b) Nobelova cena za architekturu
- c) Stirlingova cena za architekturu
- d) Pulitzerova cena za architekturu
- e) Cena Dušana Jurkoviča

5. Poznejte objekt na obrázku:

typ objektu:

kde se objekt nachází:

o jaký stavební sloh se jedná:

6. Co mají společného města Kutná Hora a Jihlava?

7. Který z objektů je renesanční? Jaký účel tyto objekty v současné době spojuje?

- a) Veletržní palác
- b) Schwarzenberský palác
- c) Šternberský palác

8-10. Seřad'te hodící se dvojice:

- a) Saint-Denis
 - b) Giotto
 - c) Předklášteří u Tišnova
 - d) Benedikt Ried
 - e) Mistr Theodorik
 - f) Simone Martini
1. Chrám sv. Babory v Kutné Hoře
 2. Avignon
 3. Kaple sv. Kříže na Karlštejně
 4. Opat Suger
 5. Kaple rodiny Scrovegni, Padova
 6. Portál „Porta coeli“

11. Matyáš Bernard Braun se nepodílel na realizaci:

- a) sochařské výzdobě hospitálu v Kuksu
- b) sochařské výzdoby Karlova mostu v Praze
- c) sochařské výzdoby Neptunovy kašny v Olomouci

12. Maurice de Vlaminck je představitelem směru zvaného: (0-1)

- a) kubismus
- b) secese
- c) fauvismus

13. Co označuje pojem barokní gotika?

- a) svébytný architektonický sloh uplatňující se zejména v první polovině 18. století
- b) svébytný architektonický sloh uplatňující se zejména v druhé polovině 8. století
- c) svébytný architektonický sloh uplatňující se zejména na sklonku 20. století

14. Kdo je autorem obrazů Nahá Maja a Oblečená Maja?

- a) Matthias Granewald
- b) Francisco Goya
- c) Pablo Picasso
- d) Gustav Klimt

15. Uveďte příklady tří slavných vil z 20. století, nacházejících na území České republiky (název vily a město) a uveďte jména jejich architektů:

16. Kdo je autorem obrazu Zhroucení vertikál? (0-1)

- a) Max Švabinský
- b) Egon Schiele
- c) Antonín Slavíček
- d) František Kupka

17. G. Klimt, L. Šaloun, Max Švabinský jsou představiteli:

- a) Klasicismu
- b) Manýrismu
- c) Baroka
- d) Secese

18. „Slovanská epopej“ je název souboru obrazů:

- a) Luďka Marolda
- b) Václav Špály
- c) Jana Zrzavého
- d) Alfonse Muchy

19. Mezi české barokní architektky patří:

- a) P. Parlér
J. B. Santini
- b) K. Dientzenhofer
- c) J. Fischer z Erlachu
- d) C. Lurago

20. Renesanční stavby se vyznačují:

- a) dominancí centrálního prostoru před bočními loděmi u sakrálních staveb
- b) otevřenými arkádami nápodobou antických stavebních a ozdobných prvků
- c) lehkou konstrukcí bez opěrných systémů

Varianta 13.

Teoretické úlohy

1. Technika sgrafita pro výzdobu šlechtických paláců a měšťanských domů.

Malíři Fabián Puléř, Jan Kantor Starý, Matouš Radouš ad.

2. Malířské umění 19. století **František Tkadlík. Antonín Machek.**

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Karel IV. založil Karlštejn k ochraně říšských korunovačních klenotů, k reprezentaci a k odpočinku (kaple Sv. Kříže s obrazy Mistra Theodorika).

Lucemburská gotika vyvrcholila za Václava IV. (1378-1419) intimností, kultivovaností, ornamentální zdobností (arkýře Staroměstské radnice a Karolina v Praze, hrad Točnick). Úsilí po jednotném, harmonickém a vyváženém

prostoru (krásný sloh). Jihočeské dvoulodní chrámy (Miličín, Třeboň, Bavorov, Sv. Vít v Soběslavi). Síťové klenby, ovlivněné chórem Sv. Víta v Praze (Sv. Jiljí v Milevsku, Český Krumlov).

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

kubismus: Umělecký styl, který byl převzat z francouzského malířství do architektury a designu. Kubismus v architektuře se téměř výlučně uplatňoval v českých zemích. Směr se rozvíjel zejména v prvních třech dekádách 20. století. Ve dvacátých letech je již silně ovlivněn nastupujícím surrealismem. K české kubistické architektuře patří dům Matky boží v Celetné ulici, [Hoffmanova vila v Bubenci](#) či Učitelské domy v ulici Elišky Krásnohorské v Praze.

kytky: Zdobný prvek na vrcholu fiál.

Testové úlohy (20 b.)

1. Určete, kdo je autorem tohoto obrazu: (0-1)

- a) Georges Braque
- b) Diego Velázquez
- c) Sandro Botticelli

2. Nejslavnější stavby Antonia Gaudího nalezneme:

- a) v Římě
- b) ve Vídni
- c) v Barceloně
- d) ve Florencii

3-6. Sestavte správné dvojice autor a dílo, kterým se uvedené osobnosti proslavily:

- a) Josef Zíték
- b) Antonín Balšánek
- c) Adolf Loos
- d) Josef Fanta

- 1) Millerova vila v Praze
- 2) Národní divadlo v Praze
- 3) Obecní dům v Praze
- 4) Hlavní nádraží v Praze

7. Jak se podle pověstí jmenuje kněžna, která předpověděla slávu Prahy?

- a) Šárka.
- b) Vlasta.
- c) Libuše.
- d) Ludmila.

8. Jak se jmenoval významný český učitel a filozof, který v 17. století musel odejít do ciziny?

- a) Petr Brandl.
- b) Karel Škréta.
- c) Jan Dismas Zelenka.
- d) Jan Amos Komenský.

9. Z jaké kroniky víme o Sámově říši?

- a) z Kosmovy
- b) z Dalimilovy
- c) z Samerské
- d) z Fradegarovy

10. Zakladatel Velkomoravské říše

- a) kníže Rastislav
- b) kupec Sámó
- c) kníže Mojmír I.

11. První historicky doložený český kníže

- a) Bořivoj I.
- b) Mojmír I.
- c) Rastislav

12. Ve kterém roce zanikla Velkomoravská říše?

- a) 1024
- b) 812
- c) 906

13. Kdo podle pověsti vystoupil na horu Říp?

- a) Praotec Čech.
- b) Přemysl Oráč.
- c) Kněžna Libuše.
- d) Vladyka Horymír.

14. Kterou osobnost si připomínáme na den české státnosti – 28. září?

- a) Svatou Anežku.
- b) Svatou Ludmilu.
- c) Svatého Václava.
- d) Svatého Vojtěcha.

15. Ve kterém oboru se proslavili Bedřich Smetana a Antonín Dvořák?

- a) V sochařství.
- b) V malířství.

c) V hudbě.

d) V tanci.

16. Které seřazení (vzestupně!) uměleckých slohů je správné?

románský sloh, gotika, baroko, renesance, klasicismus, secese, romantismus, realismus, impresionismus

románský sloh, gotika, renesance, baroko, rokoko, romantismus, klasicismus, postimpresionismus

románský sloh, renesance, baroko, rokoko, secese, romantismus, impresionismus, surrealismus

románský sloh, baroko, rokoko, klasicismus, romantismus, secese, postmodernismus

17. Která varianta časové posloupnosti architektonických slohů je správná

a) gotika – renesance – romantismus – baroko – klasicismus

b) románský sloh – renesance – gotika – baroko – romantismus

c) baroko – gotika – renesance – empír – klasicismus

d) románský sloh – gotika – renesance – baroko – klasicismus e) renesance – gotika – empír – baroko – klasicismus

18. Pro umělecký směr romantismus neplatí:

a) zrodil se na konci 18. století

b) odporuje rozumu, klade důraz na individualitu, citovost

c) významnými představiteli v oblasti malířství jsou Gustave Courbet, Adolf Menzel

d) v literatuře vznikl dříve než ve výtvarném umění

19. Kdo byl původcem obrazu " Imprese ", který předznamenal nástup impresionismu ?

a) Edouard Manet

b) Claude Monet

c) Eugene Delacroix

d) Joan Miró

20. V jakém městě se nachází Leonardova freska " Poslední večeře Páně " ?

a) v Miláně

b) ve Florencii

c) v Římě

d) ve Veroně

Varianta 14.

Teoretické úlohy

1. Barokní sloh. Klementinum. Černínský palác Architekti Carlo Lurago. Francesco Carrati.

2. Francouz Jean-Baptiste Mathey - zámek Šternberků v Tróji u Prahy.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Za nejkrásnější renesanční stavbu na sever od Alp je považován Letohrádek královny Anny, zvaný Belveder, postavený v Královské zahradě Pražského hradu. Nechal jej postavit Ferdinand I. v letech 1538-1563 podle projektu Paola della Stelly. Na jeho stavbě se podílelo více architektů, jako poslední zde pracoval Bonifác Wohlmut. Zpívající fontána v zahradě je dílem mistra Tomáše Jaroše. Mnohé české zámky byly postaveny nebo přestavěny v renesančním stylu. Většinou jde o práce italských architektů nebo jejich žáků. Z českých renesančních zámků jsou považovány za nejkrásnější: jihočeské zámky - Český Krumlov, Červená Lhota, Kratochvíle, Jindřichův Hradec, Třeboň - východočeské zámky - Opočno a Litomyšl - a moravské zámky - Telč, Bučovice, Moravský Krumlov a Náměšť nad Oslavou.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

Maiestas Carolina: Zemský zákoník, který vznikl v letech 1350-1353, obsahuje celkem 109 článků. Král Karel IV. zde vymezil rozsah svých panovnických práv.

malta: Směs vody, písku, vápna, popřípadě cementu, která slouží jako pojivo zdí nebo jako omítková hmota. Existuje několik typů, mezi nejčastěji užívané patří:

Testové úlohy (20 b.)

1. Alois Jirásek napsal

- a) Máj
- b) Babička
- c) Obrazy z dějin národa českého
- d) Mezi proudy
- e) Devatero pohádek

2. Mezi kubistické umělce patří

- a) Josef Čapek
- b) Max Švabinský
- c) Karel Škréta

d) Salvador Dali

e) Jan Saudek

3. Bedřich Smetana se narodil

a) v Praze

b) v Litomyšli

c) v Brně

d) v Komorní Lhotce

e) v Kameničkách

4. Leoš Janáček vytvořil hudební díla

a) Její tchyně

b) Kouzelná flétna

c) Příhody lišky Bystroušky

d) Slezské písně

e) Slovanské tance

5. Z uvedených pojmů vyberte ty, které mají vztah k architektuře

a) tympán

b) tympanon

c) žudro

d) mušketa

e) pašije

6. Která varianta časové posloupnosti architektonických slohů je správná

a) gotika - renesance - romantismus - baroko - klasicismus

b) románský sloh - renesance - gotika - baroko - romantismus

c) baroko - gotika - renesance - empír - klasicismus

d) románský sloh - gotika - renesance - baroko - klasicismus

e) renesance - gotika - empír - baroko - klasicismus

7. Která varianta časové posloupnosti architektonických směrů 20. století je správná

a) postmodernismus - modernismus - rondokubismus - neofunkcionalismus - secese

b) secese - kubismus - konstruktivismus - socialistický realismus - minimalismus

c) secese - rondokubismus - konstruktivismus - minimalismus - socialistický realismus

d) konstruktivismus - rondokubismus - secese - minimalismus - brutalismus

e) brutalismus - funkcionalismus - rondokubismus - kubismus - postmodernismus

8. Co je to estetika

a) souhrn pravidel chování

b) je věda zabývající se člověkem, lidskými společnostmi, kulturami a lidstvem vůbec

- c) vývoj módních trendů ve společnosti
- d) tónový systém zavedený v evropské hudbě. Jedná se o uspořádání tónů z hlediska jejich výšky
- e) je filozofická disciplína zabývající se krásnem

9. Barevná vitráž je výrazně zastoupená v architektuře

- a) secese
- b) funkcionalismu
- c) gotiky
- d) empíru
- e) moderny

10. Brutalismus se vyznačuje především používáním

- a) kamenných sloupů
- b) štukové omítky
- c) barevné vitráže
- d) pohledového betonu
- e) dřevěných stropů

11-14. Sestavte správné dvojice autor a dílo , kterým se uvedené osobnosti proslavily:

- a) Josef Zítek
 - b) Antonín Balšánek
 - c) Adolf Loos
 - d) Josef Fanta
- 1) Millerova vila v Praze
 - 2) Národní divadlo v Praze
 - 3) Obecní dům v Praze
 - 4) Hlavní nádraží v Praze

15. Bedřich Smetana se narodil

- a) v Praze
- b) v Litomyšli
- c) v Brně
- d) v Komorní Lhotce
- e) v Kameničkách

16. Z uvedených jmen vyberte světové architekty

20. století

- a) Andrea Allio
- b) Camillo Sitte

- c) Le Corbusier
- d) Gottfried Semper
- e) Claude-Nicolas Ledoux

17. Které památky patří do seznamu UNESCO

- a) skanzen lidové architektury v Rožnově pod Radhoštěm
- b) archeologická lokalita v Mikulčicích
- c) vila Tugendhat v Brně
- d) barokní lidová architektura v Holašovicích
- e) zámek Hluboká

18. Které stavby patří do brněnského funkcionalismu

- a) kostel sv. Tomáše
- b) Husův sbor na Botanické ulici
- c) hala Rondo
- d) pavilon „Z“ brněnského výstaviště
- e) sídliště Lesná

19. Nejvyšší světové ocenění pro architektky je

- a) Pritzkerova cena za architekturu
- b) Nobelova cena za architekturu
- c) Stirlingova cena za architekturu
- d) Pulitzerova cena za architekturu
- e) Cena Dušana Jurkoviča

20. Poznejte objekt na obrázku:

- a) typ objektu:
- b) kde se objekt nachází:
- c) o jaký stavební sloh se jedná:

Varianta 15.

Teoretické úlohy

1. Nejvýznamnější domácí barokní architekti - Jan Blažej Santini-Aichel, Kryštof a Kilián Ignác Dienzenhoferové, František Maxmilián Kaňka .

2.Secesní sloh. Secesní architektura. Obecní dům.

Secese v malířství. Malíř Alfons Mucha. Secese v sochařství.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Do českých zemí přichází renesance za rozkvětu pozdní gotiky r. 1492 a asi do r. 1538 se označuje jako raná. Po ní, přibližně do r. 1580, nastupuje vrcholná renesance a zbytek století a počátek následujícího, až do r. 1620, vyplňuje pozdní renesance.

Celou tu dobu se stále vyskytují gotické prvky, které zčásti přežívají a zčásti se jich užívá úmyslně. Přežívání gotických tvarů prostupuje renesanci až do 17. stol.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

opěrný systém: Slouží k přenášení tlaku klenby a váhy střechy. Tlak se tak rozdělí do jednotlivých opěrných pilířů a oblouků vysunutých mimo vlastní stavbu. Opěrný systém je tvořen opěrnými pilíři (opěráky) a opěrnými oblouky, zvláště u gotických katedrál bývá bohatě dekorován fiálami s kraby a kytkami, stříškami, bosážovou armaturou apod.

Testové úlohy (20 b.)

1. Z uvedených jmen vyberte světové architekty 20. století

- a) Andrea Allio
- b) Camillo Sitte
- c) Le Corbusier
- d) Gottfried Semper
- e) Claude-Nicolas Ledoux

2.Které památky patří do seznamu UNESCO

- a) skanzen lidové architektury v Rožnově pod Radhoštěm
- b) archeologická lokalita v Mikulčicích
- c) vila Tugendhat v Brně
- d) barokní lidová architektura v Holašovicích
- e) zámek Hluboká

3. Počátek českého národního obrození spadá do konce století

- a) 17.
- b) 18.
- c) 20.
- d) 19.

4. Autorem slov české národní hymny je

- a) Karel Hynek Mácha
- b) autor slov je neznámý
- c) Josef Kajetán Tyl
- d) Karel Havlíček Borovský

5. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

- a) romantismu
- b) protestantismu
- c) sentimentalismu
- d) baroka

6. Karel IV. byl

- a) Lucemburk
- b) Přemyslovec
- c) Habsburk

7. Co šířili Cyril a Metoděj mezi lidmi?

- a) mír
- b) klid
- c) křesťanství

8. Jak se jmenovalo písmo, které Cyril sestavil?

- a) Cyrylice
- b) Hlaholice
- c) Plaholice

9. Kdo byl prvním představitelem generace obrozenců?

- a) Josef Dobrovský
- b) Josef Jungman
- c) Anton Bernolák

10. Co je v dnešní době Koňský trh?

- a) Pražský hrad
- b) Václavské náměstí
- c) Masarykovo náměstí

11. Kdo byl představitelem druhé generace obrozenců?

- a) Josef Jungmann
- b) Josef Dobrovský
- c) Jan Kollár

12. Který představitel první fáze ČNO - obranná (závěr 18. století) patří jazykovědě?

- a) Josef Dobrovský
- b) Gelasius Dobner
- c) Václav Thám

13. Který představitel třetí fáze ČNO – vrcholná (30. a 40. léta 19. století) patří k divadlu?

- a) Prokop Šedivý
- b) Gelasius Dobner
- c) Josef Kajetán Tyl

14. Co bylo cílem v první fázi ČNO - obranná (závěr 18. století)?

- a) Cílem byla snaha o vyšší náročnost kultury, snaha vyrovnat se vyspělým evropským národům, podporovat slovanskou vzájemnost (panslavismus = nekritický obdiv ke Slovanům, hlavně Rusům)
- b) hospodářská i politická emancipace, požadavky svobod národních (austroslavismus = autonomie Slovanů v rámci Rakouska) a hospodářských
- c) Jejich snahou byla záchrana jazyka, kriticky pohlédnout na české dějiny, vytvořit základy novodobé vědy, obnovit českou kulturu

15. Kdo razil 1. české mince - stříbrné denáry?

- Přemyslovské Čechy
- a) Boleslav I.
 - b) Boleslav II.

c) Kníže Václav

16. Jak se jmenuje 2. nejstarší kamenný most ve střední Evropě, který nechal v Praze vybudovat Vladislav II.?

a) Přemyslovské Čechy

b) Pražský most

c) Juditin most (1165)

17. První historicky doložený český kníže

a) Bořivoj I.

b) Mojmír I.

c) Rastislav

18. Z následujících světců vyberte (podtrhněte) české zemské patrony:

a) sv. Kryštof,

b) sv. Prokop,

c) sv. Ludmila,

d) sv. Dorota,

e) sv. Václav,

19. Kdo navrhl okenní malby v chrámu sv. Víta?

a) Jan Zrzavý

b) Max Švabinský

c) Jan Švabinský

20. Valdštejnský palác je stavba:

a) vrcholného baroka

b) raného baroka

c) pozdní renesance

Varianta 16.

Teoretické úlohy

1. Manýrismus za vlády císaře Rudolfa II. Malíři Hans von Aachen, Giuseppe Arcimboldo.

2. Představitelé monumentálního realismu Josef Václav Myslbek. Stanislav Sucharda.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Renesance zpočátku nepřichází přímo z Itálie, nýbrž oklikou přes Uhry. Přináší ji Italové, neboli Vlaši, kteří už nenachází v Itálii obživu a stěhují se za Alpy. Přináší také vzorníky různých renesančních prvků, kterými zdobí gotické stavby. Nový sloh se u nás projevuje některými detaily na těchto stavbách.

První renesanční motivy se u nás vyskytují na Moravě. Jsou to dva sobě podobné portály z r. 1492 a to na zámcích (hradech) v Moravské Třebové a v Tovačově. Pozoruhodná jsou okna Vladislavského sálu,

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

portál: Jedná se o dekorativně pojatý vstup dveří. Portál bývá plasticky orámován, v horní části se nachází tympanon s reliéfem. Zvláštním druhem je tzv. ústupkový portál stavěný především v románském a raně gotickém období nálevkovitého tvaru, jehož plochu tvoří většinou řada subtilních sloupků.

Testové úlohy (20 b.)

1. Které stavby patří do brněnského funkcionalismu

- a) kostel sv. Tomáše
- b) Husův sbor na Botanické ulici
- c) hala Rondo
- d) pavilon „Z“ brněnského výstaviště
- e) sídliště Lesná

2-7. Seřad'te hodící se dvojice:

Saint-Denis

Giotto

Předklášteří u Tišnova

Benedikt Ried

Mistr Theodorik

Simone Martini

7. Chrám sv. Babory v Kutné Hoře

8. Avignon

9. Kaple sv. Kříže na Karlštejně

10. Opat Suger

11. Kaple rodiny Scrovegni, Padova

12. Portál „Porta coeli“

8. Obraz (Portrét Rudolfa II.)

- a) El Greco
- b) Giuseppe Arcimboldo
- c) Rafael Santi

9.Obraz (Dáma s hranostajem)

- a) Giuseppe Arcimboldo
- b) Albrecht Dürer
- c) Leonardo da Vinci

10.Obraz (Noční hlídka)

- a) Peter Paul Rubens
- b) Rembrandt van Rijn
- c) Pietro Da Cortona

11.Imprese: vycházející slunce

- a) Manet E.
- b) Monet C.
- c) Degas E.

12.Ve kterém století se vyvíjelo Rokoko?

- a) 19. století
- b) století
- c) století

13. Jak vznikl název tohoto směru?

- a) Z Francouzského slova rocaille
- b) Dosud není známo
- c) Z Francouzského slova Rococo

14.Co bylo předchůdcem Rokoka?

- a) Renesance
- b) Baroko
- c) Klasicismus

15.V jaké zemi vzniklo Rokoko?

- a) Francie

- b) Itálie
- c) Holandsko

16. Výtvarně však bylo rokoko uplatněno:

- a) ve Francii
- b) v Itálii
- c) v Holandsku

17. Za kterého krále bylo rokoko výtvarně uplatněno?

- a) Ludvík XV
- b) Rudolf II.
- c) Jan Žižka

18. Nejtypičtějším znakem rokoka jsou:

- a) Vysoké stavby
- b) Rokaje
- c) Trojúhelníkové štíty

19. Kdo byl prvním velkým rokokovým malířem?

- a) Watteau
- b) Leonardo da Vinci
- c) Botticelli

20. Mezi nejznámější rokokové malíře patřili:

- a) Pablo Picasso, Raffael Santi, Diego Velazques
- b) Antoine Watteau, Francois Boucher, Jean-Honoré Fragonard
- c) Charles Alston, Rembrandt, Michelangelo

Varianta 17.

Teoretické úlohy

1. Barokní sloh v sochařství. Jan Jiří Bendl. Ferdinand Maxmilián Brokoff.

Matyáš Bernard Braun.

2. Česká malířská krajinářská škola. Antonín Mánes. Josef Navrátil.

Národní malíř 19. století Josef Mánes.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.).:

Čistě renesanční tvarosloví k nám přichází přímo z Itálie. První slohově vyhraněné renesanční dílo je Letohrádek v Královské zahradě na Pražském hradě. Dal ho postavit Ferdinand I. pro svou manželku Annu Jagellonskou

v letech 1538-1563. Projekt vypracoval asi Ital, kameník a architekt Paollo Della Stela. První patro navrhl HANS TIROL a po něm ho vybudoval Bonifác Wohlmüt. Vzorem byl půdorys řeckého chrámu. Letohrádek je nejčistší renesanční stavba na sever od Alp. Ve cviklech oblouků je zdobena antikizujícími reliéfy.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.).:

purismus: Architektonický směr konce 19. století, který se snažil o tzv. slohovou čistotu i za cenu odstranění částí dalšího slohu, např. z původní gotické architektury odstranit pozdější barokní prvky. K nejvýznamnějším představitelům českého purismu patří Josef Mocker.

Testové úlohy (20 b.)

1.Kdo byl původcem obrazu " Imprese ", který předznamenal nástup impresionismu ?

- a) Edouard Manet
- b) Claude Monet
- c) Eugene Delacroix
- d) Joan Miró

2.V jakém městě se nachází Leonardova freska " Poslední večeře Páně " ?

- a) v Miláně
- b) ve Florencii
- c) v Římě
- d) ve Veroně

3.Dáma s hranostajem

- a) Leonardo da Vinci
- b) Edouard Manet
- c) Michelangelo Buonarroti

4.Kdo navrhl okenní malby v chrámu sv. Víta?

- a) Jan Zrzavý
- b) Max Švabinský
- c) Jan Švabinský

5.Valdštejnský palác je stavba:

- a) vrcholného baroka
- b) raného baroka

c) pozdní renesance

6. Bedřich Smetana se narodil

- a) v Praze
- b) v Litomyšli
- c) v Brně
- d) v Komorní Lhotce
- e) v Kameničkách

7. Která varianta časové posloupnosti architektonických směrů 20. století je správná

- a) postmodernismus – modernismus – rondokubismus – neofunkcionalismus – secese
- b) secese – kubismus – konstruktivismus – socialistický realismus – minimalismus
- c) secese – rondokubismus – konstruktivismus – minimalismus – socialistický realismus
- d) konstruktivismus – rondokubismus – secese – minimalismus – brutalismus
- e) brutalismus – funkcionalismus – rondokubismus – kubismus – postmodernismu

8-11. Sestavte správné dvojice autor a dílo, kterým se uvedené osobnosti proslavily:

- a) Josef Zítek 2)
- b) Antonín Balšánek 3
- c) Adolf Loos 1
- d) Josef Fanta 4

- 1) Millerova vila v Praze
- 2) Národní divadlo v Praze
- 3) Obecní dům v Praze b
- 4) Hlavní nádraží v Praze

12.G. Klimt, L.Šaloun, Max Švabinský jsou představiteli:

- a) klasicismu
- b) manýrismu
- c) baroka
- d) secese

13. Které stavby patří do brněnského funkcionalismu

- a) kostel sv. Tomáše
- b) Husův sbor na Botanické ulici
- c) hala Rondo

d) pavilon „Z“ brněnského výstaviště

e) sídliště Lesná

14. Nejvyšší světové ocenění pro architektky je

a) Pritzkerova cena za architekturu

b) Nobelova cena za architekturu

c) Stirlingova cena za architekturu

d) Pulitzerova cena za architekturu

e) Cena Dušana Jurkoviča

15. K renesančním stavbám v Čechách patří:

a) zámek v Litomyšli

b) zámek v Chlumci nad Cidlinou

c) zámek Kačina u Kutné Hory

16. Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tyto výtvarní umělci:

a) Mikuláš Aleš

b) František Ženíšek

c) Vojtěch Hynais

d) František Kupka

17. Kdy vznikl Impresionismus?

a) V 19. století

b) V 18. století

c) V 17. století

18. Kdy vznikla Renesance?

a) V 16. století

b) V 15. století

c) V 14. století

19. Renesance vznikla v Itálii, nejdříve se pak dostala do

a) Francie

b) Rakouských zemí

c) Řecka

20. Renesanční malíř je

a) Peter Paul Rubens

b) Michelangelo

Varianta 18.

Teoretické úlohy

1. Rokokový sloh v architektuře. Rokoko v malířství. Norbert Grund.

2. Umělecká výzdoba Národního divadla. V. Hynais, V. Brožík,

J. Mařák, M. Aleš, František Ženíšek.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Pozdní renesance přichází s luterstvím kolem r. 1580 a trvá do Bílé hory.

Ze staveb pozdní renesance je to rezidence na Pražském hradě pro císaře Rudolfa II. Jedná se o severní stranu dnešního II. nádvoří – konírny, nad nimi sál galerie a Španělský sál. Dále Matyášova brána (r.1614) oddělující dnešní I. a II. hradní nádvoří. Architektem byl Filippi.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

renesance: Název odvozený z italštiny v překladu znamená „znovuzrození“. Umělecký směr chtěl svou formou obnovit tradici antické architektury i vzdělanosti. V českých zemích se tento styl uplatňuje od konce 15. století do bitvy na Bílé hoře roku 1620, kdy je vystřídán barokem. Od doznívající gotiky se renesanční sloh liší horizontalitou a vodorovnou linií. Fasády bývají oživené sgrafitovými psaníčky, iluzivní malbou, hojně se objevují arkádové lodžie, zábradlí v podobě balustrády.

Testové úlohy (20 b.)

1. Renesance je umělecký sloh, který nastupuje po slohu

- a) barokním
- b) románském
- c) gotickém

2. Renesance vznikla v Itálii, nejdříve se pak dostala do

- a) Francie
- b) Rakouských zemí
- c) Řecka

3. Renesanční malíř je

- a) Peter Paul Rubens
- b) Michelangelo

4.Zámek dochovalé renesanční podoby na Čechach je

- a) Nelahozeves
- b) Kuks
- c) Kačina

5.Letohrádek královny Anny nechal postavit

- a) císař Rudolf II.
- b) král Ferdinand I.
- c) císař Maxmilián II.

6.Kdy vznikl Impresionismus?

- a) V 19.století
- b) V 18.století
- c) V 17.století

7.Kdy vznikla Renesance?

- a) V 16.století
- b) V 15.století
- c) V 14.století

8.Imprese: vycházející slunce

- a) Manet E.
- b) Monet C.
- c) Degas E.

9. Dílo Františka Palackého je:

- a) Dějiny národů Českého a na Moravě
- b) Moravské a České dějiny
- c) Dějiny národa českého a národa slovenského

10. Jak se jmenovalo původně Stavovské divadlo?

- a) Nosticovo
- b) Pavlicovovo
- c) Divadlo Habsburské

11. Jaká hra od Mosarta měla premiéru v Praze a kdy?

- a) 1787 - Don Giovanni
- b) 1788 - Má vlast
- c) 1777 - Braniborští pěvci

12. Kdy bylo založeno divadlo Bouda?

- a) 1786
- b) 1787
- c) 1788

13. Který ze slovenských je známý svou spoluprací s Palackým a dílem Slovanské starožitnosti?

- a) Kollár
- b) Josef
- c) Šafařík

14. Co je to národní obrození?

- a) Myšlenkové hnutí 18. stol.
- b) Období mezi klasicismem a romantismem
- c) Doba znovu vytvoření národního povědomí
- d) To nebylo

15. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou

- a) sentimentalismu
- b) baroka
- c) romantismu
- d) protestantismu

16. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

- a) Měšťanská beseda
- b) Národní divadlo
- c) Bouda
- d) Česká scéna

17. Autorem slov české národní hymny je

- a) Karel Hynek Mácha
- b) autor slov je neznámý
- c) Karel Havlíček Borovský
- d) Josef Kajetán Tyl

18. Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tito výtvarní umělci:

- a) Mikuláš Aleš
- b) František Ženíšek
- c) Vojtěch Hynais
- d) František Kupka

19. Dáma s hranostajem

- a) Leonardo da Vinci
- b) Edouard Manet
- c) Michelangelo Buonarroti

20. Mezi české barokní architekty patří:

- a) P. Parlér
J. B. Santini
- b) K. Dientzenhofer
- c) J. Fischer z Erlachu
- d) C. Lurago

Varianta 19.

Teoretické úlohy

1. Klasicistní styl. Lázeňská města. Nosticovo divadlo.

2. Malíři – realisté. Jaroslav Čermák. Karel Purkyně.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Barokní sloh je především sloh doby pobělohorské, stavělo se jím od začátku 17. století do poloviny 18. století. Největší církevní barokní stavbou u nás byl areál jezuitské koleje a s ní spojených kostelů na Starém Městě pražském (Klementinum). Architektem Klementina byl Ital Carlo Lurago, který projektoval i jezuitské koleje v Klatovech, Hradci Králové. Dalším významným italským barokním architektem, který u nás působil, byl Francesco Carrati. Projektoval Černínský palác (dnes Ministerstvo zahraničních věcí) na Hradčanech a zámek v Roudnici nad Labem.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

rokoko: Umělecký směr lze charakterizovat dvěma způsoby: Jedná se o sloh, který následuje po baroku nebo je jednou z odnoží pozdního baroka. V českých zemích se uplatňuje zhruba v letech 1745 až 1780. Některé prvky plně splývají s barokem, rozdílem bývá větší zdobnost, detailnější a

drobnější propracovanost prvků. Typickým znakem rokoka je tzv. rokaj, jedná se o nesymetrický hřebínkový ornament inspirovaný mušlí. K památkám s prvky rokoka patří interiér (refektář) Jezuitského profesního domu na Malé Straně či palác Kinských na Staroměstském náměstí v Praze.

Testové úlohy (20 b.)

1. Salvador Dalí patří k nejvýznamnějším představitelům:

- a) Surrealismu
- b) Expresionismu
- c) Dadaismu
- d) Romantismu

2. Nejvýznamnější představitel kubismu je:

- a) Alfons Mucha
- b) Andy Warhol
- c) Pierre August Renoir
- d) Pablo Picasso

3. K stavbám románské architektury v Čechách patří:

- a) Chrám sv. Jiří na Pražském hradě
- b) Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře
- c) Chrám sv. Prokopa v Třebíči

4. K typickým projevům gotické architektury 13 – 14. století u nás patří hrady:

- a) Křivoklát
- b) Točnick
- c) Bouzov

5. V 15. a 1. pol 16. století je české výtvarné umění zcela v režii pozdní „jagellonské“ gotiky, kterou reprezentují:

- a) Benedikt Rejt
- b) Matyáš Rejsek
- c) Karel Škréta

6. K renesančním stavbám v Čechách patří:

- a) zámek v Litomyšli
- b) zámek v Chlumci nad Cidlinou
- c) zámek Kačina u Kutné Hory

7-10. Sestavte správné dvojice autor a dílo, kterým se uvedené osobnosti proslavily:

- a) Josef Zítek
- b) Antonín Balšánek
- c) Adolf Loos
- d) Josef Fanta

- 1) Millerova vila v Praze
- 2) Národní divadlo v Praze
- 3) Obecní dům v Praze
- 4) Hlavní nádraží v Praze

11. G. Klimt, L.Šaloun, Max Švabinský jsou představiteli:

- a) Klasicismu
- b) Manýrismu
- c) Baroka
- d) Secese

12. „Slovanská epopej“ je název souboru obrazů:

- a) Lud'ka Marolda
- b) Václav Špály
- c) Jana Zrzavého
- d) Alfonse Muchy

13. Mezi české barokní architektky patří:

- a) P. Parlér
- b) J. B. Santini
- c) K. Dientzenhofer
- d) J. Fischer z Erlachu
- e) C. Lurago

14. Renesanční stavby se vyznačují:

- a) dominancí centrálního prostoru před bočními loděmi u sakrálních staveb
- b) otevřenými arkádami nápodobou antických stavebních a ozdobných prvků
- c) lehkou konstrukcí bez opěrných systémů

15. Nejslavnější stavby Antonia Gaudího nalezneme:

- a) v Římě
- b) ve Vídni
- c) v Barceloně
ve Florencii

16. Na výzdobě Národního divadla v Praze se podíleli mezi jinými tito výtvarní umělci:

- a) Mikuláš Aleš
- b) František Ženíšek
- c) Vojtěch Hynais
- d) František Kupka

17. Mezi kubistické umělce patří

- a) Josef Čapek

- b) Max Švabinský
- c) Karel Škréta
- d) Salvador Dalí e) Jan Saudek

18. Bedřich Smetana se narodil

- a) v Praze
- b) v Litomyšli
- c) v Brně
- d) v Komorní Lhotce
- e) v Kameničkách

19. Která varianta časové posloupnosti architektonických směrů 20. století je správná

- a) postmodernismus – modernismus – rondokubismus – neofunkcionalismus – secese
- b) secese – kubismus – konstruktivismus – socialistický realismus – minimalismus
- c) secese – rondokubismus – konstruktivismus – minimalismus – socialistický realismus
- d) konstruktivismus – rondokubismus – secese – minimalismus – brutalismus
- e) brutalismus – funkcionalismus – rondokubismus – kubismus – postmodernismu

20. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo?

- a) Měšťanská beseda
- b) Národní divadlo
- c) Bouda
- d) Česká scéna

Varianta 20.

Teoretické úlohy

1. Historické slohy 19. st. Novogotický styl. Novorenesanční sloh. Národní divadlo, Národní muzeum a Rudolfinum. Josef Zítek.

2. Empírový sloh. Zámek Kačina u Kutné Hory.

Praktické úlohy

1. Přeložte do ukrajinštiny text (5 b.):

Klasicistní styl začíná v 70. letech 18. století a vrcholí na počátku 19. století. V klasicistním stylu jsou postavena lázeňská města - Teplice, Mariánské a Františkovy Lázně. Za nejkrásnější klasicistní stavbu v Praze je považováno Nosticovo divadlo, dnes nazývané Stavovské, od stavitele A. Haffeneckera z roku 1783. V klasicistním slohu je postavena rovněž Bertramka, kde bydlel během svého pobytu v Praze W. A. Mozart. V období klasicismu přestává být základní stavební jednotkou kostel, ale stavějí se hlavně praktické stavby.

2. Přeložte do ukrajinštiny pojmy (5 b.):

románský sloh: Středověký směr, který se uplatňoval zejména v průběhu 11. až 13. století. Typickým stavebním materiálem je kámen (opuka). K typickým znakům románského slohu patří kvádřikové zdivo, valená klenba a úzká sdužená okna. Celá stavba působí dojmem tíhy a jakési těžkopádnosti. Sloh uplatňuje spíše umírněnou zdobnost a to ve formě bobulí kolem portálů, obloučkových vlysů, pletenců a rostlinných motivů na hlavicích sloupů. K nejpočetněji dochovaným stavbám patří kostely, zejména rotundy. K románským památkám na našem území náleží např. rotunda sv. Jiří na hoře Říp, rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě, rotunda sv. Martina na Vyšehradě, hrad Přimda na Tachovsku či původně románská falc v Chebu s dobře dochovanou kaplí sv. Martina, Uršuly a Erharda.

Testové úlohy (20 b.)

1. Rozpoznejte následující objekty a uveďte, co bylo jejich inspiračním zdrojem:

a)

b)

c) Inspirační zdroj uvedených objektů:

2. Zakladatel Velkomoravské říše

a) kníže Rastislav

- b) kupec Sámó
- c) kníže Mojmír I.

3. První historicky doložený český kníže

- a) Bořivoj I.
- b) Mojmír I.
- c) Rastislav

4. Ve kterém roce zanikla Velkomoravská říše?

- a) 1024
- b) 812
- c) 906

5. Kdo podle pověsti vystoupil na horu Říp?

- a) Praotec Čech.
- b) Přemysl Oráč.
- c) Kněžna Libuše.
- d) Vladyka Horymír.

6. Kterou osobnost si připomínáme na den české státnosti – 28. září?

- a) Svatou Anežku.
- b) Svatou Ludmilu.
- c) Svatého Václava.
- d) Svatého Vojtěcha.

7. Ve kterém oboru se proslavili Bedřich Smetana a Antonín Dvořák?

- a) V sochařství.
- b) V malířství.
- c) V hudbě.
- d) V tanci.

8. Které seřazení (vzestupně!) uměleckých slohů je správné?

- a) románský sloh, gotika, baroko, renesance, klasicismus, secese, romantismus, realismus, impresionismus
- b) románský sloh, gotika, renesance, baroko, rokoko, romantismus, klasicismus, postimpresionismus
- c) románský sloh, renesance, baroko, rokoko, secese, romantismus, impresionismus, surrealismus
- d) románský sloh, baroko, rokoko, klasicismus, romantismus, secese, postmodernismus

9. Která varianta časové posloupnosti architektonických slohů je správná

- a) gotika – renesance – romantismus – baroko – klasicismus
- b) románský sloh – renesance – gotika – baroko – romantismus
- c) baroko – gotika – renesance – empír – klasicismus
- d) románský sloh – gotika – renesance – baroko – klasicismus e) renesance – gotika – empír – baroko – klasicismus

10. Pro umělecký směr romantismus neplatí:

- a) zrodil se na konci 18. století
- b) odporuje rozumu, klade důraz na individualitu, citovost
- c) významnými představiteli v oblasti malířství jsou Gustave Courbet, Adolf Menzel
- d) v literatuře vznikl dříve než ve výtvarném umění

11. Kdo byl původcem obrazu " Imprese ", který předznamenal nástup impresionismu ?

- a) Edouard Manet
- b) Claude Monet
- c) Eugene Delacroix
- d) Joan Miró

12. V jakém městě se nachází Leonardova freska " Poslední večeře Páně " ?

- a) v Miláně
- b) ve Florencii
- c) v Římě
- d) ve Veroně

13. Salvador Dalí patří k nejvýznamnějším představitelům:

- a) Surrealismu
- b) Expresionismu
- c) Dadaismu
- d) Romantismu

14. Nejvýznamnější představitel kubismu je:

- a) Alfons Mucha
- b) Andy Warhol
- c) Pierre August Renoir
- a. Pablo Picasso

15. K stavbám románské architektury v Čechách patří:

- a) Chrám sv. Jiří na Pražském hradě

b) Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře

c) Chrám sv. Prokopa v Třebíči

16.K typickým projevům gotické architektury 13 – 14. století u nás patří hrady:

a) Křivoklát

b) Točnick

c) Bouzov

17.V 15. a 1. pol 16. století je české výtvarné umění zcela v režii pozdní „jagellonské“ gotiky, kterou reprezentují:

a) Benedikt Rejt

b) Matyáš Rejsek

c) Karel Škréta

18.K renesančním stavbám v Čechách patří:

a) zámek v Litomyšli

b) zámek v Chlumci nad Cidlinou

c) zámek Kačina u Kutné Hory

19 -20. Sestavte správné dvojice autor a dílo , kterým se uvedené osobnosti proslavily:

a) Josef Zítek

b) Antonín Balšánek

c) Adolf Loos

d) Josef Fanta

1) Millerova vila v Praze

2) Národní divadlo v Praze

3) Obecní dům v Praze

4) Hlavní nádraží v Praze

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

Базова

- Антоненко О., Гасіл І, Гасілова Г., Лобур Н., Паламарчук О. Лабіринти чеської культури. Навчальний посібник. К. Освіта України, 2017.150 с.
- Bauer A. Dějiny výtvarného umění. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998, 287 p.
- Merhautova A. Raně středověká architektura v Čechach. Praha 1971.
- Merhautova A. Romanské umění v Čechach a na Moravě. Praha 1983.
- Dějiny českého výtvarného umění I/1. Od počátků do konce středověku. Praha 1984.
- Deset století architektury. Architektura romanská. Praha 2001.
- Dragoun Z. Praha 885-1310. Kapitoly o romanské a raně gotické architektuře. Praha 2002.
- Velké Dějiny zemí Koruny české. Tematická řada Architektura. Praha 2009.
- Kutal A. Sochařství. České gotické umění, Praha 1949, s. 39-80.
- Kutal A. České gotické sochařství 1350-1450, Praha 1962.
- Homolka J. Jihočeská pozdní gotika 1450-1530, katalog vystavy, Hluboká 1965.
- Kutal A. České gotické umění, Praha 1972.
- Homolka J., Krasa J., V. Mencl, Petrat J. Pozdní gotické umění v Čechach 1471 - 1526, Praha 1978.
- Petrasova T., Lorenzova H. (ed.). Dějiny českého výtvarného umění III/1, III/2, Praha 2001.
- Poche E. a kol., Praha národního probuzení, Praha 1980
- Volavka V. České malířství a sochařství 19. století, Praha 1968

Допоміжна

- Blažiček O. Umění baroku v Čechach Praha 1971.
- Dějiny českého výtvarného umění, I/1-2. Praha 1984.
- Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechach. Praha 2004.
- Gotická nástěnná malba v zemích českých I. 1300-1350. Praha 1958.
- Horyna M. Jan Blažej Santini-Aichel. Praha 1998.

Kropaček P. Malířství doby husitské. Praha 1946.

Matějček A. Česká malba gotická. Deskové malířství 1350-1450. Praha 1950

Neumann J. Český barok Praha 1974.

Vilimková M. Stavitelé palaců a chrámů. Praha 1986.

Інформаційні ресурси

<http://cs.wikipedia.org>

<http://www.artmuseum.cz>

<http://historika.fabulator.cz>

<http://www.umeni.euweb.cz>

<http://www.dejinyumeni.czweb.org>

<http://regiony.impuls.cz/pardubicky-kraj/unikat-z-muzea-vazi-tricet-sest-kilolide-ho-prolistuji-na-webu-20120925-xr11-da8htm.html>

<http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/prehled%20cz%20sylaby/Socharstvi%2>

<https://udu.ff.cuni.cz/cs/studium/bakalarske-studium/predmety/prehled-dejin-ceskeho-umeni/>

ДОДАТКИ.

10 варіантів зразків текстів для перекладу з української мови на чеську та з чеської на українську

Варіант 1

Перекладіть з української на чеську:

У 9 ст. (796 – 907) проходив великий розвиток будівництва на території, яка перевищувала тогочасну територію Моравії. До сьогодні ведеться дискусія, щодо перших кам'яних споруд, які з'явилися на території сучасної Чехії завдяки місіонерам із Заходу. Чіткою межею став 863 рік, коли зі зміною політичної та культурної орієнтації приходять св. Кирил та Мефодій. Хоча подивившись на будівлі тої доби, не можна однозначно визначити відмінності чи тенденції. Вартим уваги є різноманіття стилів, яке можемо побачити на прикладі церкви в Копчанах, і то тільки із залишків фундаменту. Зустрічаються всі основні типи сакральних будівель – ротонди, прямокутні костели з квадратними та заокругленими дахами, у більших містах поступово виростали базиліки. Ведеться дискусія, які ж тогочасні будівлі можна віднести до південного (південно-східного) чи «ірландсько- шотландського» стилю.

Перекладіть з чеської на українську:

Na území českého státu se vystřídaly téměř všechny stavitelské slohy, kterými se v Evropě během staletí stavělo. Nejstarší stavební památky jsou předrománské a jejich zbytky byly objeveny na území Velkomoravské říše při archeologických výzkumech. Jde například o základy rotundy a kostela v Mikulčicích nebo základy kostela ve Starém Městě u Uherského Hradiště.

Po vpádu Maďarů (poč. 10. stol.) se přesunulo těžiště českého státu do Čech. Roku 995 přepadli přemyslovci slavníkovské hradiště v Libici nad Cidlinou, příslušníky rodu pobili a hradiště pobořili. Za knížete Václava (921-929) a jeho nástupce Boleslava II. se šíří křesťanství. V r. 973 bylo zřízeno pražské biskupství. Sjednocením českých kmenů kolem r. 1000 končí předrománské období v českých zemích.

Варіант 2

Перекладіть з української на чеську:

Після занепаду Великої Моравії центр будівництва переміщується в Чехію. Однак архітектура розвивається доволі повільно. Перша церква з 80-тих років 9 ст., яка не збереглася, була перебудована на церкву Діви Марії на празькому городищі. Обидві будівлі засвідчують вплив моравської архітектури. Збережена назва нетипової ротонди в Будчі та філігранні склепіння з межі 9 - 10 ст. також вважаються зразком впливу архітектури Моравії на чеську. Хоча дехто вважає її результатом західного впливу з Ржезна (ротонда св. Петра в Старому Пльзенці).

Однозначно можна говорити про стиль празької ротонди св. Віта

(перед 933 р.), її набагато скромніший вигляд, ніж вважалось, прямо вказує на відому імператорську каплицю в Аахені, точніше тільки на її символічне значення. Так ротонда отримала перевагу над, на кілька років старшою будівлею базилики св. Їржі, у якій згодом був заснований перший бенедиктинський монастир на території Чехії. В архітектурі відчувались також саксонські, оттонські та швабські мотиви.

Перекладіть з чеської на українську:

V 10. stol. můžeme hovořit o vlivu karolinské a otónské architektury. Na přelomu tisíciletí přechází naše architektura plynule v architekturu románskou. Z předrománské doby není mnoho zachovaných staveb. Příkladem centrálního chrámu je rotunda sv. Víta na Pražském hradě, postavená z příkazu knížete Václava v letech 926-930 a zbořená v r. 1060. Z ochozu byly přístupné čtyři apsidy podkovovitého půdorysu. Stavba je asi zmenšeninou kaple v Cáchách. Základy rotundy se zachovaly pod nynějším chrámem Sv. Víta. Z 10. stol. pochází také rotunda v Budči u Prahy a rotunda Sv. Kateřiny ve Znojmě, která byla původně plochostropá. Klenba i slavné malby jejího vnitřku pochází až z r. 1134. Nejvýznamnější a dost zachovalou podélnou stavbou je původně klášterní kostel sv. Jiří na Pražském hradě. Kostel byl budován (na místě staršího z poč. 10. stol.) kolem r. 973.

Варіант 3

Перекладіть з української на чеську:

Архітектура відрізнялась в кількості типологічних груп будівництва. Потрібно згадати монастирі (Бржевнов, Остров у Давле) і цілий ряд типових ротонд (св. Хреста на Вишеграді, св. Їржі на горі Ржіп і багато інших), які поступово перейшли у 13 століття. Вартою уваги є будівля базиліки св. Вацлава у Старій Болеславі (1040 р.) і так звана Спітігнєвова єпископська базиліка (1060 р.). Не можна забути також про ротонду у м. Зноймо з 11-12 ст. і ближню ротонду із Старого Брна 11 ст., які яскраво ілюструють великоморавську традицію в романській архітектурі. Період розквіту романського стилю припадає на 12 століття.

Тоді феодалами була побудована велика кількість костелів – схожих до західних зразків і ротонд (Поржічі над Сазавою) та більш виразно були виділені стильові ареали.

Перекладіть з чеської на українську:

Románským slohem se stavělo od 10. století do poloviny 13. století. Hlavní památky z této doby jsou rotundy. Nejstarší rotundy, které se zachovaly, najdeme ve Starém Plzenci, na Buděi. Kolem r. 1100 byly postaveny rotunda sv. Martina na Vyšehradě a rotunda svátého Kříže na Starém Městě. Významnými památkami jsou rovněž rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě s monumentálními malbami Přemyslovců a rotunda sv. Jiří na Řípu postavená za knížete Soběslava I. Vedle rotund vyrůstaly i další církevní stavby - kostely. Největším románským kostelem je bazilika sv. Jiří na Pražském hradě. Dalšími vzácnými památkami románského stavitelství jsou kostel sv. Petra v Poříčí nad Sázavou a kostel sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory s pískovcovými plastikami. Špičkovou evropskou architekturu představují kláštery v Doksanech, v Kladrubech a v Želivu. V okolí Staroměstského náměstí nacházíme částečně dochované románské kupecké domy a šlechtické domy, např. dům v Řetězové ulici č. 3. Nejvýznamnější památkou románského období je trojlodní bazilika sv. Jiří na Pražském hradě.

Варіант 4

Перекладіть з української на чеську:

Готика в Чехії та Моравії кінець 13- поч. 14 століття за правління королів із роду Пршемисловичів. Поява готичної архітектури в чеських землях припадає на пізній період влади третього чеського короля Пршемисла Отакара I. († 1230) з доволі великою затримкою у порівнянні з сусідніми центральноевропейськими країнами (напр. каплиця св. Михайла в цистеріанському монастирі у франкському Ебраху). Із нового архітектурного стилю, який з'явився у на півночі Франції, в чеських землях, як і в інших частинах Європи, використовувалися тільки окремі готичні та конструкційні деталі, які власне використовувалися ще в романських (монастирський костел на Велеграді). Ще за влади Пршемисла Отакара I було розпочато будівництво бенедиктинського костелу у Тршебічі. Тут були поєднані романські та готичні елементи. За часів Пршемисла Отакара I. відбулася трансформація декількох більших місць поселень у процвітаючі середньовічні міста й одночасно почали з'являтися і нові міста (Брунтал, Унічов).

Перекладіть з чеської на українську:

Gotický sloh. Stavělo se jím od poloviny 13. století do konce 15. století. Gotická architektura se rozvíjela ve třech fázích: raná gotika (druhá polovina 13. století), vrcholná gotika (14. století) a pozdní gotika (druhá polovina 15. století i později). První gotické stavby vznikaly pod vlivem západoevropských vzorů. Zřejmě nejstarší gotickou architektonickou památkou na našem území je první patro kaple sv. Erharda a sv. Uršuly v Chebu. Cheb ale v době vzniku této kaple ještě nepatřil k českému státu. Nejvýznamnější památkou české rané gotiky je Anežský klášter založený sv. Anežkou r. 1233, který nyní po rozsáhlé rekonstrukci slouží jako obrazárna Národní galerie. Mezi důležité raně gotické stavby patří také Staronová synagoga postavená na konci 13. století obyvateli pražského ghetta. Synagoga patří k nejstarším Zachovalým synagogám v Evropě. Ze stejného období pocházejí dále klášterní kostel v Tišnově, farní kostely v Jihlavě, Písku a Kouřimi a kláštery ve Vyšším Brodu .

Варіант 5

Перекладіть з української на чеську:

За правління Яна Люксембурзького поглибились культурні зв'язки чеських земель з Францією, які підтримувались тісними стосунками між династією Люксембургів та французьким королівським родом. Король Ян Люксембурзький велику частину свого життя провів поза межами чеських земель. Неуспішними були його спроби створити підданство в Італії, але, з іншого боку, вдалою була кампанія підкорення сілезьких князівств, яку закінчив Карл IV, син Яна Люксембурзького. Король заснував монастир перед празькими стінами, який занепав уже на початку гуситської революції. Із королем Яном також пов'язують будівництво будинку *У Звону* на східному боці Старомістської площі, фасад якого доповнює багатий декор зі статуй. Однак у порівнянні із минулими та наступними періодами королівська підтримка не відіграла такої великої ролі, як за правління королів із династії Пршемисловичів наступника Яна Люксембурзького, імператора Карла IV.

Перекладіть з чеської на українську:

Vrcholná gotika je spojena hlavně se jmény dvou významných stavitelů Matyáše z Arrasu a Petra Parléře. První z nich, Francouz Matyáš z Arrasu (zemř. 1352), byl povolán do Prahy císařem Karlem IV., aby provedl gotickou přestavbu chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Prvky jeho architektury nacházíme také v katedrále sv. Bartoloměje v Plzni a v kapitulní síni Sázavského kláštera. Po Matyášově smrti pokračoval ve stavbě chrámu sv. Víta jeho nástupce Petr Parléř (zemř. 1399), pocházející z Gmtindu. Kromě celoživotní práce na katedrále se Petr Parléř podílel na dalších významných stavbách své doby, jako byly kostel Všech svátých na Pražském hradě, chrám Panny Marie před Týnem, kostel sv. Bartoloměje v Kolíně, Parléř stavěl i světské stavby, navrhl například stavbu Karlova mostu v Praze, Staroměstskou mosteckou věž nebo hrad Karlštejn. Z dalších památek vrcholné gotiky na území Prahy, které nebyly bezprostředně ovlivněny oběma staviteli, jmenujme například Betlémskou kapli, klášter na Slovanech, dále nej starší zachovalou univerzitní budovu na evropském kontinentě - Karolinum - nebo Staroměstskou radnici.

Варіант 6.

Перекладіть з української на чеську:

Перші сліди барокової архітектури на території Чехії (протобароковий період) пов'язують із кінцем правління Рудольфа II. Після перенесення імператорського двору у 1583 році Прага стала центром імперії, куди прямували митці із цілої Європи. У місті існували два головні мистецькі напрями. Один, комбінував маньєристичний підхід із новими імпульсами та модифікованим використанням середньовічних елементів (напр. Страгов, церква св. Роха). Важливішим був другий напрямок, який трохи із запізненням приніс дух римського мистецтва і котрий розширився за правління наступника Рудольфа, короля, а потім й імператора Матіаша Габсбурзького. Основною особистістю цього періоду (1600-1620 рр.) є Джованні Марія Філіппі. Із самого початку своєї роботи на території Чехії майстер показує ґрунтовні знання теоретичної професійної бази, що засвідчує його праця – *Імператорський млин у Празі*.

Перекладіть з чеської на українську: BAROKNÍ SLOH

Je to především sloh doby pobělohorské, stavělo se jím od začátku 17. století do poloviny 18. století. Největší církevní barokní stavbou u nás byl areál jezuitské koleje a s ní spojených kostelů na Starém Městě pražském (Klementinum). Architektem Klementina byl Ital Carlo Lurago, který projektoval i jezuitské koleje v Klatovech, Hradci Králové. Dalším významným italským barokním architektem, který u nás působil, byl Francesco Carrati. Projektoval Černínský palác (dnes Ministerstvo zahraničních věcí) na Hradčanech a zámek v Roudnici nad Labem. Francouz Jean-Baptiste Mathcy navrhl a stavěl zámek Šternberků v Tróji u Prahy. Nejvýznamnějšími domácími barokními architekty byli Jan Blažej Santini-Aichel (1677-1723), Kryštof (1655-1722) a Kilián Ignác (1689-1751) Dienzcnhoferové, František Maxmilián Kaňka (1674-1766).

Варіант 7.

Перекладіть з української на чеську:

Мистецький період, який починається у половині 17 століття традиційно називається *Раннім бароко* (1648-1690), основою якого є римське мистецтво другої половини 16 століття (Порта, Мадерно, Вігнола). До цього періоду з переважною кількістю італійських архітекторів та будівельників, належать Карло Лураго (*1615 +1684), Франческо Каратті (*1615-20 +1677?), Джованні Доменіко Орсі (*1633-4 +1679) і Антоніо (де) Порта (*1631-2 +1702), який не проживав у Празі.

Якщо б ми шукали межу між раннім та зрілим бароко, можемо її співвіднести із творчістю француза Жана Баптиста (*1630? +1695), який був представником італійської «римської» школи бароко. Найвизначнішою його роботою є церква св. Франциска у Празі (1679-1681), у якій знайшов своє натхнення найвідоміший віденський архітектор Й.Б. Фішер.

Перекладіть з чеської на українську:

Santini je tvůrcem zvláštního typu barokní architektury - tzv. barokní gotiky. Jeho nejvýznamnější stavby jsou klášterní chrámy v Sedlci u Kutné Hory a v Kladrubech. Do seznamu památek UNESCO byl zapsán jím postavený poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Zďáru nad Sázavou, postavený v letech 1719-1722. Santini projektoval i světské stavby, například Thunovský a Šternberský palác v Praze.

Starší z Dienzenhoferů se podílel na výstavbě kláštera sv. Markéty v Břevnově, kláštera v Teplé u Mariánských Lázní a spolu se svým synem začal stavět nejkrásnější kostel pražského baroka, kostel sv. Mikuláše na Malé Straně. Mladší stavitel je mimo jiné autorem kostela sv. Jana Nepomuckého na Skalce na Novém Městě pražském, kostela sv. Maří Magdaleny v Karlových Varech, stavěl také klášter benediktinů v Broumově.

Варіант 8.

Перекладіть з української на чеську:

Архітектура ренесансу. Головним натхненником був Матіаш Корвін (1443-1490, правління 1458-90) і його двір у Буді. Більшість ідей епохи Відродження потрапили до короля завдяки митцям, радникам та дружині Ізабелі Арагонській, головним радником якої був італієць Франческо Бандіні. Яскравим зразком впливу двору Матіаша Корвіна на архітектуру на чеських землях можна вважати *портал замку в Моравській Тршебові* (1493 р.)

Зразки ренесансної архітектури у Празі від німецького майстра Бенедикта Рейда (1454-1536): *Владиславський зал* (1487-1502) - унікальне поєднання готичних склепінь з вікнами та порталами у стилі епохи Відродження. *Людвігово крило* (1510) - перша велика резиденція у стилі Ренесансу, схожа на будівлю Венеціанського палацу в Римі (Фр. Дель Борго 1466 р.). *Портал будинку Біля кам'яного баранчика* на Староміській площі (1531 р.)

Перекладіть з чеської на українську:

Renesanční styl ovládl hlavně světskou architekturu v 16. století. Za nejkrásnější renesanční stavbu na sever od Alp je považován Letohrádek královny Anny, zvaný Belveder, postavený v Královské zahradě Pražského hradu. Nechal jej postavit Ferdinand I. v letech 1538-1563 podle projektu Paola della Stelly. Na jeho stavbě se podílelo více architektů, jako poslední zde pracoval Bonifác Wohlmut. Zpívající fontána v zahradě je dílem mistra Tomáše Jaroše. Mnohé české zámky byly postaveny nebo přestavěny v renesančním stylu. Většinou jde o práce italských architektů nebo jejich žáků. Z českých renesančních zámků jsou považovány za nejkrásnější: jihočeské zámky - Český Krumlov, Červená Lhota, Kratochvíle, Jindřichův Hradec, Třeboň - východočeské zámky - Opocno a Litomyšl - a moravské zámky - Telč, Bučovice, Moravský Krumlov a Náměšť nad Oslavou. V Praze vznikají renesanční šlechtické paláce, např. Schwarzenberský palác nebo Martinický palác. V renesančním stylu byla přestavěna také Novoměstská radnice v Praze.

Варіант 9.

Перекладіть з української на чеську:

Ренесанс при дворі на Празькому граді. З приходом Габсбургів до влади настає настала якісна хвиля розвитку Ренесансу, головним ініціатором був Фердинанд I (1526-1564). Перше будівництво – *Сад* 1534. Переломне (знакове) будівництво – *Літній палац королеви Анни* (1538-1552).

Головною особливістю у будівництві замків цього періоду є правильна симетрія композиції замку із внутрішнім двориком, оточеним рядом аркад. Цей тип замку стане традиційним для Центральної Європи та не втрачатиме актуальності довгі роки. *Літомишль* (1568-1573) - Урліко Аосталіс.

Відбулася перебудова старішого об'єкта, виразні силуети на фронтонах та щипцях будівлі, подвір'я із аркадами в класичних пропорціях та характерною готичною каплицею.

Телч, 1553, 1566-1580, Антон Влах, Балтазар Маггі.

Індржіхув Градець 1580-1593. Балтазар Маггі.

Перекладіть з чеської на українську:

Do českých zemí přichází renesance za rozkvětu pozdní gotiky r. 1492 a asi do r. 1538 se označuje jako raná. Po ní, přibližně do r. 1580, nastupuje vrcholná renesance a zbytek století a počátek následujícího, až do r. 1620, vyplňuje pozdní renesance. Celou tu dobu se stále vyskytují gotické prvky, které zčásti přežívají a zčásti se jich užívá úmyslně. Přežívání gotických tvarů prostupuje renesanci až do 17. stol. V sochařství a malířství se do popředí dostává portrét jako symbol renesančního individualismu a sebevědomí.

Při malbě, kromě používání pestrých barev (čisté barvy – žlutá, červená, modrá, zelená) se užívá chiaroscuro. Je to malba omezeným počtem barev. Např. bílá, pískově žlutá a sienová nebo další varianta bílá, světlešedá a tmavošedá. Výsledek působí dojmem reliéfu.

Plošnou fasádu člení také sgrafito. Dvoubarevnosti se dosahuje tím, že tenká vrchní vrstva světlé omítky se proškrabuje na spodní tmavou.

Варіант 10.

Перекладіть з української на чеську:

Перша хвиля сецесії . Для розвитку чеського мистецтва переломним моментом був прихід молодого покоління в середині 80-тих років 19 століття, коли в основному художники їхали у Мюнхен, тому що празька Академія не могла забезпечити їм сучасний підхід до навчання. У Мюнхені свою організацію створив Карел Шкрета, який проводив виставки студентських робіт і видавав журнал «Палета» та гумористичне видання «Шпахтле». Організація виступила на захист Міколаша Алше, якому надала статус почесного члена. Чільними представниками цього об'єднання були Лудек Маролд, відмінний художник сцени із сучасного життя, який після повернення до Праги своєю роботою прославив Яєчний ярмарок (1888) і Альфонс Муха. Вони після закінчення навчання поїхали у Париж, де нарешті отримали визнання, особливо А. Муха зі своїми плакатами для акторки Сари Бернгардт (1894 - 1899) та став творцем міжнародного *Art Nouveau*

Перекладіть з чеської на українську:

Secesní sloh vznikl koncem 19. století a trval až do konce první světové války. Secesní architektura je bohatě dekorativní, uplatňují se ornamenty vzniklé stylizací rostlin a živočichů, ornamenty tvořené lidskými postavami nebo jejich maskami. Užívají se nové materiály, například železo, sklo, keramika. Za nejkrásnější secesní stavbu u nás je považován Obecní dům od architektů Balšánka a Polívky postavený v letech 1902-1908. Z dalších secesních staveb v Praze je třeba připomenout hotel Evropa vytvořený architektem Bendelmayerem, Hlavní nádraží od J. Fanty nebo palác Koruna stavitele A. Pfeiffera. Z mimopražských secesních staveb zaslouží pozornost kostel sv. Jana Nepomuckého ve Štěchovicích nebo tzv. Janův dům v Luhačovicích. *Secese* vznikla v Anglii. V polovině 19. stol. došlo k ideové reakci proti průmyslové revoluci. Filosof John Ruskin (1819 -1900) hlásal návrat k řemeslné výrobě jako prostředku proti ošklivosti produkované průmyslem.